

magazin istoric

Anul XLIII – serie nouă – nr. 12 (513)
decembrie 2009

<http://magazinistoric.itcnet.ro>
e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

In Evul Mediu, banchetele se dădeau doar cu ocazia câtorva sărbători religioase importante sau la căsătoriile regale, încoronări sau instalări de episcopi. Între sărbătorile religioase importante se număra și cea a Anului Nou. Miniatura medievală pe care o reproducem pe prima copertă ne înfățișează un banchet medieval, la care cantitatea și calitatea hranei erau diferite de cele de la mesele obișnuite

2Cetatea Carcassonne sau „Orașul Vechi”, situată cam la 100 km distanță de „orașul roz”, Toulouse, din Sudul Franței, a rămas în istorie îndeosebi prin suferințele ei din timpul cruciatei Bisericii catolice contra ereticilor albigenzi (cunoscuți și sub denumirea de cathari), când, în 1209, acum exact 800 de ani, a fost cucerită de Simon de Montfort, aflat la conducerea cruciatei. Restaurarea ei în anii 1850-1879, de către arhitectul Viollet-le Duc, a transformat-o, în această vară, într-o vedetă a manifestărilor consacrate celor opt secole care au trecut de la momentul 1209

4Epoca împăratului Traian s-a exprimat prin monumente ca vestita Columnă de la Roma și prin monumentul Tropaeum Traiani de la Adamclisi (în imagine), ridicat de Traian în amintirea celor câteva mii de oșteni romani căzuți în regiune în anul 102, în luptele cu Decebal și aliații săi, din ultima parte a anii 101-102

**Revistă editată de
FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician DAN BERINDEL,
academician
DINU C. GIURESCU,
IOAN-AUREL POP,
membru corespondent
al Academiei Române**

**Redactor-șef
Dorin Matei**

**Secretar general de redacție
Florentina Dolghin**

Redactori:

Simona Deleanu,
Adrian Dumitru,

Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

**Secretar de redacție
Theodor Lianos**

**Director economic
Doina Pascu**

**Corectura
Georgeta Apreotesei**

Secretariat

Constanța Avram

Difuzare

Constantin Petrescu

Consilieri:

Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 283 (secreta-
riat și difuzare), 285, 287, Sectorul 1, Oficiul
poștal nr. 1, Căsuța poștală 15-702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

decembrie

2009

4 E vremea zidirii
REGINA MARIA

5 Act de naștere
în duplicat
Tropaeum Traiani
AL. BARNEA

ANUL NOU
CU SĂNĂTATE!

9 La Curte
și la mahala
L. ZAMANI

13 Luna cadourilor,
scurt istoric
D. MIHALCEA

16 Refugiatul,
diplomatul
și Securitatea
*Pan Halippa în dialog
cu Harry Barnes Jr.,
sub atență priveghere*
I. CONSTANTIN

EVENIMENT

21 România,
vedetă culturală
la Frankfurt
*„Zilele culturale ale
European Central Bank
– România 2009”*
D. MATEI

23 Patrimoniul
unei erezii
*Toulouse, bastionul
albigenzilor*
F. DOLGHIN

28 Istorie pe șevalet
Stoica D., pictorul uitat
P. REZEANU

PASTILA
DE CUVINTE

31 Claca birului
cu dijma
M. SALA

MÂINE
VA FI ISTORIE

33 De la „scriu,
deci exist”
la „tastez, deci...”
C.T. DRAGOMIR

EXCLUSIVITATE

38 13 minute care
puteau schimba istoria
*Rezistența germană
contra lui Hitler*
T. ALTMAYER

EUGEN IONESCU
– 100 ANI

43 Operațiunea
„Recuperarea”
*Dosarele Securității
despre marele dramaturg*
L. TĂRANU

magazin istoric

Anul XLIII – serie nouă – nr. 12 (513)
decembrie 2009

<http://magazinistoric.itcnet.ro>
e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

In Evul Mediu, banchetele se dădeau doar cu ocazia câtorva sărbători religioase importante sau la căsătoriile regale, încoronări sau instalări de episcopi. Între sărbătorile religioase importante se număra și cea a Anului Nou. Miniatura medievală pe care o reproducem pe prima copertă ne înfățișează un banchet medieval, la care cantitatea și calitatea hranei erau diferite de cele de la mesele obișnuite

2Cetatea Carcassonne sau „Orașul Vechi”, situată cam la 100 km distanță de „orașul roz”, Toulouse, din Sudul Franței, a rămas în istorie îndeosebi prin suferințele ei din timpul cruciatei Bisericii catolice contra ereticilor albigenzi (cunoscuți și sub denumirea de cathari), când, în 1209, acum exact 800 de ani, a fost cucerită de Simon de Montfort, aflat la conducerea cruciatei. Restaurarea ei în anii 1850-1879, de către arhitectul Viollet-le Duc, a transformat-o, în această vară, într-o vedetă a manifestărilor consacrate celor opt secole care au trecut de la momentul 1209

4Epoca împăratului Traian s-a exprimat prin monumente ca vestita Columnă de la Roma și prin monumentul Tropaeum Traiani de la Adamclisi (în imagine), ridicat de Traian în amintirea celor câteva mii de oșteni romani căzuți în regiune în anul 102, în luptele cu Decebal și aliații săi, din ultima parte a anii 101-102

**Revistă editată de
FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician DAN BERINDEL,
academician
DINU C. GIURESCU,
IOAN-AUREL POP,
membru corespondent
al Academiei Române**

**Redactor-șef
Dorin Matei**

**Secretar general de redacție
Florentina Dolghin**

Redactori:

Simona Deleanu,
Adrian Dumitru,

Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

**Secretar de redacție
Theodor Lianos**

**Director economic
Doina Pascu**

**Corectura
Georgeta Apreotesei**

Secretariat

Constanța Avram

Difuzare

Constantin Petrescu

Consilieri:

Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 283 (secreta-
riat și difuzare), 285, 287, Sectorul 1, Oficiul
poștal nr. 1, Căsuța poștală 15-702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

TROPAEUM TRAIANI

Printre mărturiile de prestigiu transmise contemporaneității din epoca împăratului Traian (98-117), monumentul triumfal de la Adamclisi este, desigur, al doilea ca importanță istorică, artistică și grandoare după Columna vestită de la Roma a aceluiași împărat. Unii isto-

rici l-au numit chiar un duplicat al actului de naștere al romanității orientale, originalul fiind reprezentat de celebra Columnă. De fapt, ca document istoric, Tropaeum Traiani se află într-un raport de complementaritate față de Columnă.

ALEXANDRU BARNEA

S-a mai scris în această revistă despre importanța Columnei ca monument de excepție pentru arta și istoria romană și universală (*Magazin istoric*, nr. 2/1967, 9/1968, 10/1969, 5/1973, 7/1975, 6/1982, 9/1984, 6/1987, 7/1988, 3/1989). A fost dedicat în anul 113 după Hristos memoriei războaielor dacice din anii 101-102 și 105-106, care au dus la extinderea spre Nord a Imperiului Roman, prin crearea noii provincii Dacia. Marele arheolog român Radu Vulpe (1899-1982) a scris două articole (*Magazin istoric*, nr. 12/1973, 3/1974) despre această adevărată cronică în piatră, cum o numea.

La acea dată, autorul clarificase deja interpretarea rămasă

și azi valabilă a unor scene de pe Columnă și raportarea lor la monumentul de la Adamclisi. El ducea astfel mai departe ipoteza din 1905 a lui Teohari Antonescu, formulată în studiul său arheologic despre *Tropaeum*. Câteva scene din relieful spiralat al Columnei, mai lesne vizibile azi în copiile expuse la Muzeul Național de Istorie a României din București decât pe original, descriu momentele dramatice ale confruntărilor dintre romani și aliații lui Decebal, care i-au atacat prin surprindere în provincia *Moesia Inferior*. Evenimentele s-au petrecut la capătul primului război dacic ilustrat de Columnă și fac obiectul imaginilor în relief de pe monumentul de la Adamclisi.

Avem motive să credem că luptele decisive s-au dat în aria aparținând astăzi comunei Adamclisi. S-a ajuns aici după cel puțin două alte confruntări sângeroase din Moesia, marcate ulterior prin întemeierea orașelor *Nicopolis ad Istrum* (adică „Orașul Victoriei” din spre Dunăre, azi ruine remarcabile lângă Nikiup, Bulgaria) și *Marcianopolis*, la Vest de *Odessos* (azi Varna, Bulgaria). Înfrângerea ultimei bătălii, câștigată de romani, este vizibilă în scenele nr. 40 și 41 de pe Columnă și a avut ca rezultat schimbarea definitivă a raportului de forțe în favoarea lui Traian. Victoria din *Moesia Inferior* avea să grăbească înfrângerea Daciei și transformarea ei în provincie.

ODĂ ROMÂNIEI

REGINA MARIA

O, Românie, tu, țara mea de înfiere, țara bucuriilor și a strădaniilor mele!

Mare e vraja ta și nelămurită, o, Românie! Cine vine la tine revine mereu și fără-nce-tare. De atâtea ori au fost laudate belșugul câmpiilor tale și munții tăi și cerurile tale și apusurile tale de soare; bogățiile tale pline de făgăduinți și comorile tănuite în pământul tău.

Am încercat să pătrund până în taina sufletului tău, să pricep și mândria ta și volnicele tale tăceri și istoria trecutului tău și trecutul celor ce ți-au fost scumpi – cei care, înainte de mine, te-au ocărmit.

Uneori m-ai îndurerat; ciuda mea întreagă s-a revărsat asupra-ți, zălog m-am simțit în brațele tale ca să te iert, apoi, din nou, cum tu însăși iertai pe străina care nu-ți mai era străină.

Am înțeles, cu vremea, că durerile tale au fost, dintotdeauna, mai mari decât bucuriile, că tu ai fost pământul îndurerat al neconținutelor năvăliri, că sabia și focul te-au pustiit rând pe rând, că mâna multor stăpâni cruzi te-a înșăngerat. Dar deși ai fost sfâșiată, turburată și prigonită, fiii tăi au rămas neîntrerupt credincioși obiceiurilor și datinelor lor, graiului și religiei, portului pe care l-au păstrat din neam în neam [...]

Dar cu toată păruta mulțumire materială, în pofida înfloririi tale înverdate, un vis ațipia în sufletul fiecărui fiu al tău, același vis de aur al unei prea scumpe nădejdi...

Căci dincolo de hotarele munților, aveam frați cari grăiau aceeași limbă, cari purtau același vestmânt, cari se rugau în biserici asemenea cu ale noastre și aceste hotare nu trebuia înlăturate, iar mâinile fraților noștri nu trebuia de mult unite cu mâinile noastre?

Acest vis de unire pe care o generație îl lăsa moștenire celeilalte, al cărui ecou era în fiecare cântec, cu rădăcini adânci în toate cugetele, fiii tăi l-au visat atât de mult, încât au umplut cu dânsul și inima mea.

Am văzut pe fiii tăi alergând din patru colțuri ale pământului tău – veneau sumedenii,

din fiecare casă, din fiecare colibă, să răspundă la chemarea Regelui lor care, pentru a-i călăuzi și pentru a împlini mai bine destinele acestei țări, căreia el i-a închinat viața, n-a pregetat să-și calce inima în picioare.

Te-am văzut sfâșiată, zdrobită apoi trădată și părăsită în voia sorții. Te-am văzut cufundându-te în noaptea neagră ca mai frumoasă să te ridici în zorile slavei. Am văzut pe fiii tăi stingându-se cu miile, cosiți de sabie, de foc, de foame și de boală. Am văzut chipurile lor scofălcite

și aiurite; am văzut rândurile lor sparte și soldații noștri – schelete rătăcind ca o turmă prigonită din toate părțile. Căminurile tale pașnice au fost jefuite – le-am văzut prefăcute în cenușă și în ruină. Pământul tău, altădată rodnic, a fost făcut vraiste, holdele tale rase, bogățiile tale subpământene în flăcări, așa că cerul și pământul s-amestecau într-o vâlvătaie uriașă; drumurile tale, căile ferate, podurile, le-am văzut nimicite și munca unei întregi generații pierind ca și cum n-ar fi fost [...]

Și n-a fost în zadar, o, țara mea! Ziua cea mare a venit și a sunat clipa minunată a liberării. Eu am primit-o în genunchi – ea ne-a găsit încă vii și flacăra care ne luminase, deși șovăitoare și slabă, nu se putuse stinge [...]

Și acum, popor al meu, e rândul zidirii. Temeliile sunt puse, marea operă e începută. Clădește, clădește! Înlăturând orice luptă, să ne strângem în această unitate sacră, pe care am câștigat-o cu sângele nostru și care va face puterea noastră. Piatră de piatră, zidește-ți viitorul; cu bărbăție, cu încredere, mergi înainte dar, pentru ca edificiul pe care-l ridici să fie nepieritor, în veci să nu uiți sufletele, sufletele fără de număr, pe care ai așezat pietrele acestui edificiu!

(Din volumul Maria Ionescu-Lămotescu, *Vechea artă românească*, Editura Cultura națională, București, 1924)

Decorația figurată a tamburului cilindric era încununată în partea superioară a monumentului de o crenelatură cuprinzând imagini în relief ale prizonierilor luați de romani. Erau reprezentate, respectând pe cât posibil proporțiile, toate neamurile de combatanți care s-au înfruntat atunci cu romanii.

Ruinele basilicii A

În piatră, ca să rămână

Prin toate aceste imagini, păstrate în cea mai mare parte până azi, Monumentul Triumfal este un document remarcabil și unic pentru epoca sa, atât, în regiune cât și în lume. Foarte rar se întâmplă ca o societate trăind la 2.000 de ani distanță să poată vedea adunate la un loc atâtea imagini ale neamurilor care trăiau sau migrau pe pământurile ei la începutul secolului al II-lea d.H., în cazul de față în Estul și Sud-Estul Europei.

Așa cum se vede și astăzi în reconstituire, monumentul era protejat contra intemperiilor cu un acoperiș conic, având în loc de țigle un fel de solzi din piatră. Deasupra acestuia se ridicau două prisme hexagonale suprapuse, dintre care cea superioară purta simetric, pe două laturi opuse, câte o inscripție dedicată de Traian lui *Mars Ultor*. Deasupra se afla montat trofeul propriu-zis, tipic roman.

Acesta relua în piatră o veche tradiție romană legată de victoriile militare: oriunde se petrecea un asemenea eveniment, romanii obișnuiau să fixeze vertical în pământ un trunchi de copac după ce-i tăiau crengile și pe care puneau echipamentul și armele învinșilor. Acesta era trofeul (*tropaion* în grecește și *tropaeum* latinește). Asemenea trofee se vor fi numărat cu sutele, dar ele nu s-au putut păstra. În schimb, la Adamclisi, ca și în alte câteva locuri ale unor confruntări memorabile, romanii au ținut ca un asemenea simbol să rămână posterității, așa că l-au lucrat în piatră. Mai mult încă, pe trunchiul de copac imitat în piatră sculptată au fost reprezentate de această dată, tot în piatră, armele și echipamentul militar al învingătorilor.

Un alt fapt remarcabil se constată în forma de redactare a inscripției sus-amintite. Ea este cel mai clar exemplu și termen de comparație pentru posibila întregire a frag-

mentelor unei alte inscripții monumentale descoperite în anii 2004-2005 în Forumul lui Traian de la Roma. Acolo, o dedicație pentru o divinitate din Pantheonul roman apare, ca la Adamclisi, cu numele împăratului ca dedicant, în aceeași manieră a tradiției republicane pe care Traian ținea să o revitalizezeze.

Aducțiuni, canalizare, băi publice

Primele cercetări arheologice de la Monumentul Triumfal, la tumul și la altarul funerar au fost efectuate, cum am amintit, de o echipă condusă de Grigore Tocilescu. El publica în 1885, la Viena, în două tiraje paralele (în germană și română), împreună cu Otto Benndorf și George Niemann, un volum monografic excepțional dedicat Monumentului de la Adamclisi. De remarcat că, pe atunci, Benndorf și Niemann, director și, respectiv, membru al Institutului de Arheologie din Viena, erau și cei care începuseră cercetările sistematice, devenite apoi celebre, de la Efes.

Grigore Tocilescu, în acei ani director al Muzeului Național de Antichități din București, întreprindea între anii 1892-1909 primele și cele mai consistente săpături arheolo-

În cartea sa privind Columna, apărută *post mortem* în 1988 (reluată într-o excelentă ediție bilingvă în 2002), Radu Vulpe scria în finalul interpretării scenei nr. 41: „Trofeul de la Adamclisi, ridicat pentru a comemora gloria învingătorului roman, amintește, implicit, și geniul marelui învins dac.”

Mai înalt decât Columna

Tropaeum Traiani se află în Sud-Estul României, în partea de Sud-Vest a regiunii istorice Dobrogea, între cursul inferior al Dunării și Marea Neagră, la 44°05 latitudine nordică și 27°57 longitudine estică. Călătorul de azi îl găsește la jumătatea DN 3 dintre Constanța și Ostrov. Monumentul a fost ridicat pe cel mai înalt platou din regiune, aflat la aproximativ 150 m altitudine față de nivelul mării. Așa se face că era vizibil de jur-împrejur ca și astăzi, când este reconstituit de la mari distanțe, cu mult înainte de a fi în preajma lui.

Denumirea în limba latină a ansamblului de monumente de la Adamclisi, jud. Constanța, cea de *Tropaeum Traiani* („Trofeul lui Traian”) se datorează Monumentului Triumfal cu acest nume, construit în timpul și din dispoziția împăratului Traian, și inaugurat în anul 109.

Același nume a fost luat, tot atunci, de nou-creatul municipiu, aflat pe vatra unui ceva mai vechi oraș

geto-roman și situat la aproape 2 km Vest de monument. Ruinele orașului roman purtând același nume se află pe o colină mai joasă, foarte bine apărată natural, situată la 70 m altitudine. La Sud, ea era protejată de valea tăiată de un mic pârâu, numită de localnici „Valea Urluii” și formată de scurgerea câtorva izvoare bogate, aflate la cota cea mai de jos a satului actual Adamclisi. Prezența surselor de apă explică și bogăția descoperirilor de locuri omenesti identificate aici, de la Preistorie la Evul Mediu și până în prezent, în toată microzona, aproape neîntrerupt.

Monumentul triumfal *Tropaeum Traiani* este cel mai im-

pozant dintr-un complex descoperit și cercetat sistematic în anii 1882-1890 de către unul dintre primii arheologi români de talie europeană, Grigore Tocilescu (1850-1909). Din acest complex mai fac parte un tîm (movilă funerară), ridicat în memoria unui comandant militar roman anonim căzut în luptă, și vestigiile foarte distruse ale unui altar funerar dedicat celor câteva mii de oșteni romani căzuți în regiune în anul 102. Marcând acest sacrificiu, Monumentul triumfal a fost dedicat de împăratul Traian zeului *Mars Ultor* („Marte Răzbunătorul”). Se comemorau astfel pierderile suferite în regiune de trupele romane, în urma diversiunii armatei coordonate de regele dac Decebal și a aliaților săi în ultima parte a primului mare război daco-roman, din anii 101-102.

Forma vizibilă de azi a monumentului este apropiată de forma și dimensiunile originale, datorită unei restaurări încheiate în anul 1977. Conform studiilor specialiștilor, acesta avea inițial o înălțime egală cu diametrul său maxim (aproximativ 40 m). Era, așadar, mai înalt cu 10 m decât Columna lui Traian de la Roma. Pe scurt, pe un mare tambur cilindric din piatră legată cu mortar, la care se ajungea urcând un șir de trepte păstrate până azi, erau montate în zidărie 54 de blocuri de calcar cu scene în relief, reprezentând istoria confruntărilor dintre romani și dacii susținuți de aliații lor.

Trofeul propriu-zis relua în piatră o veche tradiție romană, aceea a unui trunchi de copac cu crengile tăiate, pe care se puneau echipamentul și armele învingătorilor

ANUL NOU ÎN BUCUREȘTI DE ODINIOARĂ

LELIA ZAMANI

Odată cu venirea iernii, Bucureștii erau amintiți adesea ca fiind învăluiți de ninsori dese și îmbelșugate, motiv serios de bucurie pentru cei mici, dar și pentru cei mari, mai ales că acest anotimp însemna pe lângă zăpadă și venirea sărbătorilor.

După Crăciun, întâmpinat cu multă pioșenie, colinde, mâncare și băutură din belșug, venea noaptea Anului Nou, noaptea petrecerii și a bucuriei. Atunci, potrivit vechilor datini, sunt îndeplinite acte ritualice de bun augur pentru anul care vine, căci exista, și există și acum, credința că el va fi așa cum începe. Importante sunt urările, simple ori exprimate prin colinde. Mâncarea, băutura și veselia au și ele rolul lor bine definit.

Cu regele Carol I a început – și a și sfârșit – obiceiul ca, de Anul Nou, să aibă loc la Palatul Regal un mare bal al Curții. Se povestește că în iarna anului 1876, tânărul domnitor a fost invitat la balul de „Réveillon“, dat de către soții Otetelesanu, în casele lor atât de primitive de lângă Teatrul Național. Petrecerea a fost extrem de reușită, iar prințul a fost atât de încântat, încât a hotărât ca, de atunci, să facă, în fiecare an, un mare bal la Curte. Ideea că așa își va putea apropia mai lesne supușii a fost cea care a cântărit și mai mult în luarea deciziei.

La început, balul s-a dat în seara zilei de 24 ianuarie, zi în care întregul popor sărbătorea aniversarea Unirii Principatelor Române, dar după câțiva ani balul s-a mutat la 1 ianuarie.

Corpul diplomatic, odată cu monarhul

Balul Curții a inaugurat petrecerile oarecum publice, spre deosebire de primiri, balurile, recepțiile, exclusiviste, din rândul nobilimii bucureștene. Este amintită, într-o notiță din 31 decembrie 1869, o desfășurare succintă a acestui bal. Principele Carol și proaspăta sa soție au putut fi văzuți alăturându-se bucuros perechilor de dansatori. La miezul nopții

Cu sorcova

gice în orașul roman *Tropaeum Traiani*. Adăugate acestora, cercetările mai recente arată că orașul antic a fost refăcut în timpul lui Traian, după primul război daco-roman. Căpătase atunci un nume nou, cel al Monumentului triumfal din apropiere, și un rang superior în ierarhia urbană romană, cel de *municipium*. Numele autohton anterior al așezării de aici rămâne încă necunoscut, dar cercetările arheologice mai vechi și mai noi arată o istorie locală începând încă din neolitic și care a continuat până în secolul al VI-lea inclusiv.

A fost numit de către descoperitori încă de la începutul primelor săpături arheologice, pentru străzile sale monumentale cu portice și clădiri impozante, „Pompeiul României”. Într-adevăr, orașul *Tropaeum Traiani* este purtătorul ruinelor spectaculoase ale mai multor ziduri, unele vizibile, altele doar identificate de arheologi. Multe au fost parțial observate sau doar presupuse, dormind încă sub depunerile arheologice și naturale. Cum era și firesc, pentru vizitatorul de ieri și de azi, doar ultimele circa două-trei secole își arată mai clar vestigiile din cele șase de viață urbană romană. Se numără printre acestea zidul de incintă cu 22 de turnuri, gros de aproape 3 m, cu patru porți de acces și două străzi principale monumentale,

perpendiculare una pe alta, cu portice, cărora li se subordona întreaga rețea stradală a orașului. Dintre acestea, strada cu direcția Est-Vest, azi complet vizibilă în urma săpăturilor arheologice, măsoară 300 m lungime și are lățimea de 14 m, incluzând carosabilul și porticele cu trotuare.

Sunt vizibile, de asemenea, vestigiile mai multor străzi secundare și ale unei basilici civile monumentale lungi de 50 m, numită de descoperitori *basilica forensis*, adică basilica din *forumul* orașului roman. Nu este singura, întrucât după secolul al IV-lea, rolul creștinismului a crescut rapid în Imperiu, iar edificiile de cult corespunzătoare nu au întârziat să apară. Orașul *Tropaeum Traiani* are de oferit ruinele a patru basilici paleocreștine, dintre care una a fost episcopală în secolele V-VI (basilica B). În imediata ei apropiere, la S-V, se pot vedea ruinele singurului lăcaș de botez (*baptisterium*) cunoscut în Dobrogea romană a acelei vremi. Toate cele patru basilici au avut sub altar cripte pentru martiri sau pentru moaște de martiri, foarte numeroși în

regiune la începuturile creștinismului.

Conform regulilor romane, orașul dispunea încă de la început de aducțiuni de apă curentă, de canalizare și de băi publice. I s-a adăugat, în a doua jumătate a secolului al IV-lea, o anexă fortificată la S-E. În secolele IV-VI s-au construit în exterior alte două basilici creștine la Vest și la Nord de incinta orașului fortificat, cea din urmă aflându-se în cimitir.

Multe dintre descoperirile mărunte din orașul antic și din împrejurimi, alături de inscripții și piese de arhitectură sunt expuse în Muzeul „Tropaeum Traiani” din comună. El a fost în principal destinat pieselor originale ale Monumentului Triumfal. Se pot vedea, dispuse la etaj și parter, în două registre paralele, toate reliefurile figurate și decorative ale acestuia. Extremele parterului sunt dominate de „Trofeul original”, împreună cu statuile care-l flancau, dar și de „Trofeul simbolic”. Acesta era o reluare la o scară mai mică, tot în piatră, a trofeului original, montată într-o formulă monu-

mentală la poarta de Est a orașului roman, unde a fost descoperit de Grigore Tocilescu, împreună cu inscripția de nouă fundare a orașului, ca urmare a dispoziției din anul 316 a împăraților Constantin și Licinius. ■

Monumentul înainte de reconstituire

*Terasa Oteteleșanu, în 1929
(vedere dinspre Palatul Telefoanelor)*

Dueluri pentru invitații

După terminarea vizitei regelui și reginei, corpul diplomatic era condus de un ofițer în Sala Serbărilor, unde soseau și Majestățile Lor, după ce străbătuseră pe rând toate celelalte saloane. De-abia acum balul putea începe.

Erau invitați reprezentanți ai tuturor straturilor sociale, care se încadrau în limitele unei anume etichete, nu prea severă. Invitațiile erau în număr de 1.000, mult pentru acele timpuri. Pe lângă cei de stirpe nobilă ori foarte bogați, dintre care făceau parte oameni politici, miniștri, senatori și deputați, înalți funcționari și ofițeri superiori, primeau invitații și reprezentanții profesiunilor liberale, ai industriei și comerțului, dar și un număr mare de ofițeri inferiori, chemați anume ca dansatori. Balul regal reprezenta și un prilej pentru acordarea distincțiilor și decorațiilor de către suveran slujbașilor țării și ofițerilor.

Invitațiile la balul regal dădeau multe bătăi de cap marelui Curții, deoarece în unele cazuri se putea ajunge la certuri care, degenerând, se transformau în dueluri. Regele era foarte sever cu moralitatea doamnelor, unele fiind șterse de pe listele de invitați. Așa a pățit Nika Nenciu, fiica unui foarte bogat negustor bulgar, soția avocatului Petrache Grădișteanu, boier de viță veche. De fapt, Nika a avut de-a lungul vieții trei soți și nenumărați amanți.

Cu toate că lumea bună trata cu oarecare dispreț balurile Palatului, din cauza, considera ea, prea multor invitații și a lipsei de selecție, nimeni n-ar fi lipsit, iar orice doamnă cu pretenții s-ar fi simțit lezată dacă, a doua zi, nu și-ar fi văzut numele în cronica mondenă a lui

Mișu Văcărescu, Claymoor, cum semna acesta în *L'Indépendance Roumaine*.

Toate evenimentele legate de Noul An și Sfântul Vasile la Curtea Regală aveau în afara Palatului o mulțime de spectatori. Bucureștenii de rând, doritori să le vadă pe Majestățile Lor și să le aclame, ieșeau pe orice vreme, oricât de rea, să întâmpine cortegiul regal spre Mitropolie. Prezenți erau și în drumul demnitarilor ce veneau sau plecau de la Palat. Seara, oamenii se adunau în Piața Palatului și priveau cu nesaț la caleștile, cupeurile ori săniile invitaților, dar și la invitații înfodoliți în blănuri scumpe, iar când balul începea, nu puteau decât să viseze la toată frumusețea și luxul ce se desfășurau înăuntru, privind spre ferestrele strălucitor iluminate ale Palatului și ascultând crâmpie din discuțiile bărbaților, întrerupte de râsetele ori remarcile femeilor, totul acoperit de acordurile violoniștilor.

La mahala

Dintre colindele și tradițiile specifice Anului Nou fac parte Sorcova, Vasilca și Plugusorul. Cu sorcova mergeau mai mult copiii. Sorcova era confecționată din flori din hârtie colorată cu care sorcoveau întâi pe cei din casă: părinți, bunici, unchi și mătuși, iar apoi se duceau și pe la vecini și cunoscuții din mahala. Ca răsplătă pentru sorcovit, primeau covrigi, prăjituri, cozonac, mere și portocale.

Dimitrie Pappasoglu (în *Istoria fondării orașului București*) povestește că de Anul Nou se primeau copii în casă „cu buchete de flori” (sorcova) și atingeau pe cei din casă cu buchetul, urându-le „toate fericirile”. „În această zi a Anului Nou, se împărțeau recompensele la

Copii cu sorcova

*Corpul în care se găsea Sala Tronului
a Palatului Regal, unde aveau loc ceremoniile
de Anul Nou*

s-a servit șampanie, iar la ora unu, înaintea supeului, la care participau 700 de persoane, prințesa s-a retras.

Odată cu adoptarea unei etichete stricte, sărbătorirea Anului Nou și a Sfântului Vasile se desfășura conform protocoalelor stabilite. Eticheta de la Curtea Regală impunea ca de sărbătoarea Sfântului Vasile regele să meargă la biserică, pentru a asista la serviciul divin, la orele 10.30, însoțit de întreaga Curte, atât cea civilă, cât și cea militară. Pe lângă miniștri și înalte personaje aparținând Curții de Casație, Înaltei Curți de Conturi și celorlalte tribunale, participau și primarul Capitalei, consilierii municipali și ofițerii de garnizoană. Trăsura regelui era escortată de un escadron de cavalerie. După slujbă, regele mergea în apartamentele mitropolitului primat, pentru a primi felicitările înaltului cler, iar la plecare trecea în revistă trupele înșirate în curtea Mitropoliei.

În codul de ceremonii al Curții Regale se arăta că la Palat, în acea zi, nu era stabilită nicio recepție, decât dacă exista un ordin special, iar cei care doreau să transmită felicitări familiei regale aveau la dispoziție registre de înscriere *ad-hoc*. Balul a devenit un obicei, fiind precedat și de o recepție. În acest cadru, corpul diplomatic, miniștrii, membrii ambelor Adunări Legiuitoare, reprezentanții Înalțelor Curți de Casație și de Conturi, consilierii Capitalei, funcționarii superiori, șefii de serviciu ai diferitelor ramuri ale administrației publice, armata, reprezentanți ai comerțului și un număr de notabilități, din toate straturile sociale, erau chemați să prezinte felicitările lor capului statului.

Invitațiile pentru bal erau făcute de mareșalul Curții, din ordinul regelui, după listele puse la dispoziție de fiecare autoritate, și depuse la cancelaria suveranului. Invitațiile conțineau, pe lângă numele celui invitat, ora la care începea recepția, locul pe care trebuia să-l ocupe în apartamentele de recepție ale Curții Regale, ținuta în care urma să se prezinte, precum și intrarea pe unde avea să vină la Palat.

Existau ofițeri special însărcinați cu primirea invitaților de seamă și conducerea acestora în sala care le era destinată. Privilegiat, corpul diplomatic venea cu o oră mai târziu decât ceilalți invitați, pentru a nu aștepta pe Majestățile Lor, care apăreau și ele tot atunci. Corpului diplomatic îi erau rezervate o intrare și o ieșire specială, iar Poliția avea grijă ca șefii de misiuni, după vechime și rang, alături de soțiile lor, cât și întregul personal diplomatic să ajungă repede și în siguranță la Palat. Protocolul cerea ca regele și regina să-și facă prima dată apariția în mijlocul lor, timp în care ușile încăperii rămăneau permanent deschise. Alături de salonul diplomaților era un altul, rezervat mitropolitului, miniștrilor statului și miniștrilor regelui în străinătate, aflați în Capitală. Tot acolo erau invitați și președintele Senatului, cel al Adunării Deputaților, președintele Curții de Casație, cel al Curții de Conturi, primarul Capitalei, înalții funcționari, toți cu soțiile lor. O altă încăpere era destinată membrilor Corpurilor Legiuitoare, iar un al patrulea apartament, generalilor, coloneilor, șefilor de corpuri de armată. Restul invitaților, deloc puțini, ocupau Sala Tronului sau Sala Serbărilor, după mențiunea făcută pe invitație.

*Carol I în tabăra de la Cotroceni,
1869 (pictură de Emil Volkers)*

Sfârșitul de an re-
aduce tradiții vechi și
obiceiuri pline de farmec.
Darurile de Crăciun sau cele din prima
zi a anului se numără printre cele mai
cunoscute. Indiferent cât sunt popoarele
de diferite și de îndepărtate unele de
altele, obiceiul oferirii unui cadou este
prezent aproape peste tot și încă din cele
mai vechi timpuri...

ÎNCĂ DIN ANTICHITATE OAMENII ÎȘI FĂCEAU CADOURI

DORINA MIHALCEA

● La început, o zi, apoi trei zile de sărbătoare ● Ramurile de vâsc, laur sau măsline ● Anul care vine să fie unul fericit! ● Cadourile creștinilor aminteau de ofrandele celor Trei Magi ● Șosetele Sfântului Nicolae ● Originea sărbătorii Hanuka ● Odin împărțea noaptea daruri copiilor cumiți ● Inventivii japonezi și cadourile lor ● Brânza sau ciocolata, cadourile de bază ● Cadbury creează bucățelele de ciocolată, în cutii elegante

Inițial, cuvântul *cadou*, ce provine din termenii latini *caput* și derivatul său *capitellus* (variantele provenșale *capdel*), desemna capul, șeful unei comunități și nu avea deloc vreuna dintre conotațiile de astăzi. Mai apoi, la începutul secolului al XVII-lea, definea înfloriturile ce înfrumusețau un discurs și, mai târziu, o mică atenție (chiar o serbare) acordată unei doamne după care îți suspina inima.

Printre cele mai timpurii atestări ale obiceiului de a oferi un mic dar se numără tradițiile romane dedicate sărbătorii Saturnaliilor. Închinată zeului Saturn,

vechiul ocrotitor al agriculturii, era celebrată în luna decembrie și dura, la început, o singură zi (după mărturia autorului latin Macrobius), respectiv, 17 decembrie. Din timpul lui Cezar s-a extins la trei zile (17-19 decembrie).

Se pare că tradiția oferirii de cadouri în perioada Saturnaliilor coboară în îndepărtatele timpuri ale epocii Sabinelor, când se obișnuia să se taie ramuri verzi pentru a fi dăruite. Cei bogați ofereau daruri celor săraci, iar servitorii – stăpânilor. Uneori, comunele ramuri erau înlocuite de unele mai

toți slujbașii, precum și la servitorii caselor noastre.“

În mahalale, odată cu venirea Anului Nou, copiii mergeau cu Plugușorul, considerat a fi unul dintre cele mai vechi și mai frumoase obiceiuri. Se povestește că, odinioară, pe la barierele Capitalei veneau cei din satele din jur cu câte un plug împodobit cu crenguțe de brad și cu „stegulețe din ștergare“. Plugul era tras de boi cu coarnele aurite și legate cu panglici de diferite culori și mergea alene prin oraș, oprind din loc în loc spre a ura târgoveților un îmbelșugat și cu fericire. În același timp, doi-trei flăcăi pocneau năprasnic din bice, iar un altul manevra un buhai. Colinda Plugușorului era un fel de baladă în care se proslăveau așezarea strămoșilor noștri romani pe aceste meleaguri, precum și diversele munci ale pământului, împreună cu urarea de recoltă îmbelșugată. Bucureștenii de pe drum ori din curțile în care intrau cei cu Plugușorul se bucurau de trecerea alaiului.

În București exista obiceiul ca țăgarii să umble de Anul Nou, în ziua de Sfântul Vasile, cu o căpățână de porc cu un măr în gură, așezată pe o tavă plină cu oglinzi, cu panglici, verdeță, bani și flori de hârtie colorată. Se mergea la casele oamenilor, care dăruiau cu bani pe purtătorul acestui trofeu.

Acesta era un obicei vechi, de care astăzi nu se mai știe și care pomenea de tăierea porcului și de judecarea lui în cer. Cu el umblau doar lăutarii țigani și bucătarii domnești, care erau tot țigani. Se spune că acest obicei al etnicilor țigani reprezenta o încercare a acestora de integrare. De altfel, se consideră că e specific culturii lor orale. Dacă, înainte, urarea se rostea în țigănește, treptat a început să fie spusă în românește. Era povestea scroafeci, care, judecată de Maica Domnului și de Fiul Sfânt de ce este așa grasă, răspunde că întâi s-a hrănit la munte cu jir și ghindă, apoi a coborât, a băut apă și a mâncat două verde dintr-o grădină, până când românii au văzut-o. Au prins-o și au omorât-o, luând ei slănină, iar țigarii căpățâna, pe care au împodobit-o frumos și au adus-o boierilor, pentru a fi dăruită cu bani, cu un colac și o vadră de vin.

Toate aceste obiceiuri de Anul Nou, de care cei de odinioară se bucurau din plin, ori au dispărut, ori încă dăinuie destul de palid la oraș, mai ales prin intermediul televizorului. Acum Revelionul e noaptea în care nimeni nu doarme. Este noaptea petrecerii și a bucuriei, în care Noul An trebuie întâmpinat cum se cuvine. Cu șampanie, veselie, focuri de artificii și masa cât mai îmbelșugată. Ori, în ton cu noua modă, în stradă. ■

Colindători

La popoarele germanice, încă din timpul Evului Mediu, exista obiceiul de a oferi soților care au reușit să rămână alături de soți 25 de ani bijuterii de argint, nobilul material reprezentând armonia în care a trăit cuplul, iar celor care au atins venerabila cifră de 50 – bijuterii de aur.

Prin secolul al XIX-lea se sărbătoreau și primii cinci ani de căsnicie – cadoul perfect fiind realizat din... lemn!

s-au revoltat, iar, ca pedeapsă, soldații au vărsat ulei într-un templu ce a luat astfel foc. Vâlvătaia a ținut, ca prin minune, opt zile. Iar evreii au reușit să se răzbune pe asupritori. În amintirea acelor momente, până în ziua de astăzi, aprind lumânări pe un candelabru cu opt brațe și își oferă cadouri timp de opt zile.

Despre zeul nordic Odin legendele spun că împărțea, la adăpostul nopții, daruri copiilor cuminți. În Norvegia, rolul acestuia le revenea gnomilor, care ieșeau din peșterile lor pentru a-și onora sarcina.

În spațiul nipon, obiceiul denumit *miyage* se referă la oferirea unor mici cadouri cam tot timpul anului persoanelor pe care le întâlnești pentru prima oară sau colegilor, prietenilor și vecinilor, la întoarcerea din concediu. Inventivii japonezi au în toate magazinele din gări sau aeroporturi pachetele deja pregătite! În general, ele conțin specialități locale dulciuri sau tradiționalul *sake*. Dar și celor care fac o călătorie mai lungă trebuie să li se ofere mici daruri – este obiceiul denumit *sembetsu*. În plus, la întoarcere, cel care a primit trebuie să îi ofere celui care i-a dat darul unul de aceeași... valoare!

Apoi, de două ori pe an – în iulie-august, cu ocazia sărbătorii *Ohugen* și, respectiv, în decembrie, de *O-Seibo* –, persoanelor față de care ai o obligație, ca, de pildă, șefilor, trebuie să le oferi un mic cadou. Este mai simplu de ales, în general, băuturi alcoolizate, produse alimentare care se pot păstra mult timp, precum ceaiul, zahărul sau uleiurile mirositoare. Dar, niciodată, nu se oferă lucruri în număr par și, niciodată, patru, deoarece

simbolul acestei cifre (*shi*) este un sinonim al morții.

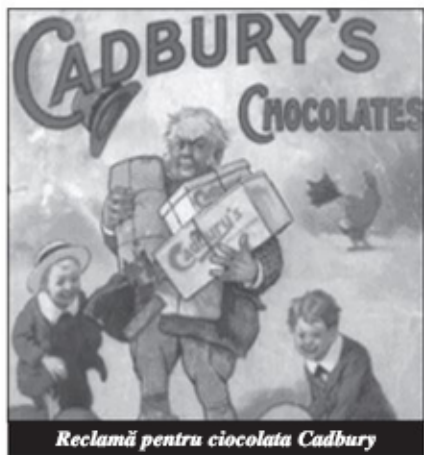
În limba chineză, ideea de cadou este exprimată prin doi termeni foarte interesați *li*, ce desemnează un ritual, și *wu* – un lucru material.

Până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, cadourile schimbate între persoanele adulte în spațiul european erau reprezentate în mare de produse alimentare, precum brânza sau ciocolata. Aceasta din urmă simboliza un dar de afecțiune sau de pasiune. Precursora ciocolatei, băutura aztecă *xocoatl* (un amestec de apă, mirodenii și cacao), era oferită zeilor, ca și conducătorilor, semințele de cacao fiind considerate mai prețioase decât aurul! Se spune chiar că un șef indian i-ar fi oferit lui Cristofor Columb un coș cu semințe de cacao, cu care însă navigatorul nu prea a știut ce să facă...

Mai târziu, în 1615, Anna de Austria i-a oferit soțului, lui Ludovic al XIII-lea, un cadou făcut din ciocolată. Împăratul Franz Joseph i-a cerut cofetarului său șef să-i creeze un tort special, cu cinci etaje, pe care i l-a oferit soției.

În 1765, producătorul Cadbury a prezentat pentru prima oară bucățile de ciocolată frumos închise în cutii elegante, ce au devenit, de atunci, unul dintre cele mai oferite cadouri în lume.

Din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, după cum o demonstrează gazetele vremii, au început să fie oferite și alte tipuri de cadouri: lămpi, covoare, mic mobilier sau articole de îmbrăcăminte. ■

Reclama pentru ciocolata Cadbury

rare, precum cele de vâsc, ramurile de măsline sau de laur.

Membrii aristocrației ofereau și alte mici atenții: amfore pline cu vin, coșuri cu bunătați, dulciuri sau flori. Dacă, inițial, acestea erau date fără niciun fel de pregătire sau decorare, încetul cu încetul, a apărut și obiceiul de a înfășura fructele în foițe de aur sau chiar a oferi medalioane pe care era gravată urarea: *Anul care vine să fie unul fericit!* Numeroase astfel de cadouri, ca și simbolice opaițe de argilă, bogat decorate, au fost descoperite în mormintele celor bogați. Și cu prilejul unei alte sărbători Matronalia dedicată zeului Marte, fetele și femeile primeau mici cadouri.

Odată cu trecerea vremii, prinși de magia sărbătorii, romanii de rând continuau petrecerile, celebrând Sigilariile, vremea când îi ofereau zeului Saturn mici figurine de lut.

Creștinarea a adus și alte conotații obiceiului păgân de a oferi daruri. Însăși nașterea lui Iisus Hristos a fost interpretată ca un dar pentru omenire și, în aceea idee, fiecare creștin era dator să ofere, la rândul său, câte un mic cadou celor apropiați sau, mai ales, celor săraci și năpăstuiți. Iar darurile trebuia să amintească de primele ofrande aduse Maicii Domnului de cei Trei Magi: aur – pentru un rege; tămâie pentru un preot; mirt – pentru trecerea în tărâmul celălalt, al vieții de apoi.

Apoi, legenda Sfântului Nicolae (secolul al IV-lea)

Cei Trei Magi, înfățișați pe mozaic din bazilica San Vitale, ctitoria împăratului Justinian de la Ravenna, Italia

din Patara, cunoscut pentru generozitatea sa, în special, față de copii, a contribuit la răspândirea tradiției. Pentru a salva trei fete din cetatea Mira, pe care părintele nu dorea să le căsătorească doar pentru bani, a umplut cu trei punguțe pline cu aur perechile de șosete ce stăteau la uscat deasupra unui foc.

O veche legendă rusească povestește că, într-o seară geroasă, o bătrână se încălzea în fața unui foc, când i-au bătut la ușă trei drumeți străini, care i-au explicat că urmăresc Steaua din Bethlehem pentru a merge să ducă ofrande copilului-rege care avea să se nască. *Babuşca* (bunică, în limba rusă) le-a răspuns că e prea bătrână pentru a-i însoți și a rămas lângă foc. A doua zi, cuprinsă de remuşcări, a umplut un coş cu jucării și a plecat să-i găsească. Însă zăpada, gerul și vântul puternic le şterseseră urmele. Aşa că, de atunci, în fiecare an, ea depunea un coş plin de jucării la uşa fiecărei case pentru a cinsti naşterea lui Iisus.

Și alte popoare au cunoscut tradiții asemănătoare. De exemplu, în prima zi a anului, persanii își ofereau ouă simbol al fertilității, în timp ce egiptenii mici recipiente. La druizi, se obișnuia să se ofere plante considerate miraculoase.

Și nașterea reprezenta un bun prilej de daruri. După cum povestește poetul grec Eschil, încă din secolul al VI-lea î.H., copiii li se făceau, de ziua lor, cadouri.

Originea sărbătorii Hanuka vine din secolul al II-lea î.H., perioada în care împăratul Siriei, Antiochus (242-187 î.H.) a vrut să le impună evreilor celebrarea zeilor greci. Evreii

Imagine idilică a Crăciunului

Consilierul Ambasadei S.U.A. la București, Harry Barnes, solicitase Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”, în anul 1969, informații bibliografice necesare pentru elaborarea unei teze de doctorat referitoare la „Rolul României în Primul Război Mondial și făurirea statului unitar român”. Urma să susțină lucrarea la Universitatea Columbia, în următorii doi-trei ani. Ion Hudiță i-a recomandat să apeleze la Pantelimon Halippa, care deține asemenea date și documente și participase personal la evenimentele vremii. Barnes era familiarizat cu spațiul răsăritean, întrucât lucrase în cadrul Ambasadei S.U.A. de la Moscova, învățase bine limba rusă și, deși nu avea decât un an de când se afla în România, știa destul de bine și limba română. Încă de la venirea în țară, el a intrat în atenția Direcției de Contraspionaj (Direcția a III-a) a Securității, fiind apoi suspectat că, prin intermediul său, se intenționează scoaterea din țară a unor materiale referitoare la Basarabia și Bucovina.

Diplomația din spatele ambasadei

Cu ocazia primei discuții care a avut loc la domiciliul lui Halippa din str. Alecu Donici nr. 32, în 2 iulie 1969, acesta i-a vorbit despre situația din acel moment a Basa-

rabiei și despre activitatea ce o desfășura grupul de basarabeni pentru „revenirea acestor teritorii la România”, arătând că în Moldova Răsăriteană trăiesc peste 5 milioane de locuitori. Potrivit unei note a Securității, Barnes ar fi corectat această cifră, spunând că era vorba despre peste 6,5 milioane de români, făcând astfel dovada „bunei cunoașteri” a situației, din perioada cât funcționase la Moscova. Cel mai probabil, el avea în vedere numărul total al românilor din arealul sovietic. Halippa s-a interesat de iminenta vizită pe care președintele american Richard Nixon preconiza să o facă în România, dar diplomatul american „s-a eschivat să dea mai multe amănunte”.

La întâlnirea din 7 februarie 1971, Halippa i-a cerut interlocutorului să-și spună opinia în legătură cu viitoarea conferință europeană, iar acesta a răspuns următoarele: „În principiu, noi nu avem nimic împotriva unei ase-

menea conferințe, dacă ar aduce ceva util, însă credem că rușii vor mai mult să confirme această diviziune din lume și să nu se unifice cele două Germanii”. La rândul său, Halippa a arătat că „pe noi românii ne-ar interesa această conferință, pentru ca, în cele din urmă, lumea să înțeleagă de ce există această politică cu două state germane, două state în Coreea și două Români”.

După cum consemnează o notă a Direcției I a D.S.S., în ziua de 16 februarie 1971, diplomatul american l-a vizitat din nou pe Halippa, de data aceasta fiind prezent și Ion Hudiță. Halippa și Hudiță s-au angajat să-l pună în contact pe H. Barnes cu un autor al mai multor lucrări privind istoria provinciei românești răsăritene. Era vorba despre istoricul Alexandru Boldur (25 februarie 1886, Chișinău-1982, București), licențiat în drept în 1910 la Universitatea din Sankt-Petersburg, unde fusese asistent. Devenit profesor de istorie în 1918 la Institutul juridic superior din Sevastopol, s-a stabilit la Iași în 1924, unde a fost profesor de istorie la Universitate și director al Institutului de istorie „A.D. Xenopol” până în anul 1947, când s-a pensionat.

Halippa și Hudiță i-au solicitat sprijin lui Barnes pentru transmiterea în străinătate a unor materiale referitoare la unele probleme privind

Vizita președintelui Nixon la București în 1969 a fost un moment de prestigiu pentru Ceaușescu, dar și un motiv de speranțe pentru cei care aveau alte opinii, precum Halippa

*Protagonisții unei povești sub lupa Securității:
Pantelimon Halippa (stânga), Harry Barnes (centru) și Ion Hudiță (dreapta)*

ROMÂNUL HALIPPA ȘI AMERICANUL BARNES

Dr. ION CONSTANTIN

Ieșit din închisorile comuniste, Pantelimon Halippa nu a încetat să militeze pentru cauza Basarabiei. Deși se afla sub atenta supraveghere a Securității, direct interesată de activitățile sale, Pantelimon Halippa (Magazin istoric, 6, 7/2009) nu a ezitat să se adreseze în scris președintelui Richard Nixon, aflat în vizită în România în anul 1969. El credea că un rol important în soluționarea problemei basarabene urma să-l aibă marile puteri occidentale și, în primul rând, S.U.A. Scrisa, în acea scrisoare: „problema Basarabiei și a Bucovinei nu poate fi considerată ca soluționată, din punctul de vedere al dreptului internațional, al principiului de autodeterminare a noroadelor și al drepturilor omului [...] În privința cetățenilor basarabeni și bucovineni refugiați în România sau în alte țări, problema nu poate fi închisă, până ce teritoriile răpite nu vor fi alipite la matca lor România [...] Cum poate să existe securitate europeană, atunci când inițiatora ideii, Uniunea Sovietică, are subjugate, sub amenințarea sabiei și automatului, teritorii străine – Basarabia, Bucovina de la România; apoi toate cele trei țări baltice: Lituania, Letonia, Estonia; apoi teritorii din Finlanda, Polonia, Slovacia...? Ce fel de securitate europeană poate fi aceasta, care vine să consfințească situații de țări divizate în părți și ținute sub dominație politică și a armelor celor mai moderne rusești, asupra popoarelor care-și cer dreptul la viața lor liberă?”.

Nu s-a mulțumit cu atât. A intrat în contact cu diplomatul Harry Barnes junior, inițial consilier al Ambasadei S.U.A. la București, iar mai apoi ambasador, chiar sub nasul Securității. Căreia, totuși, nu i-a scăpat nimic din acest demers ceea ce ne oferă astăzi șansa de a privi îndeaproape un dialog „din spatele ușilor închise”, interceptat de către Securitate și păstrat în arhivele C.N.S.A.S.

Alexandru Boldur, care „ar putea să vă fie de folos“.

În iunie 1971, cu o zi înainte de a părăsi România, Harry Barnes urma să se abată conform înțelegerii pe la Halippa pentru a prelua lucrările și documentele pe care trebuia să le scoată din țară. Știind că Barnes nu era dispus să aibă de-a face cu organele de Securitate (lucru firesc pentru un diplomat) și evita orice contact cu vreun reprezentant al acestei instituții, a fost postat un ofițer de Securitate, îmbrăcat militar, în imediata apropiere a locuinței lui Halippa. Din materialele informative obținute ulterior de către surse ale Securității, a rezultat că diplomatul american, observând prezența ofițerului de Securitate, nu a mai dat curs solicitării lui Halippa de a scoate din țară unele dintre lucrările și documentele acestuia.

Ce s-a schimbat în 1974?

În primăvara anului 1974, Harry Barnes a fost numit ambasador al S.U.A. la București, iar contactul cu Halippa a fost reluat. Pentru prima întâlnire, în urma consultării cu Ion Hudiță, Halippa și-a stabilit să discute următoarele puncte: a) Care este activitatea S.U.A. pe linie diplomatică legată de revenirea Basarabiei și Nordului Bucovinei la

România?; b) Ce poate să facă ambasadorul S.U.A., în viitor, pe această linie, ținând cont de funcția pe care o deține în prezent?; c) Cum a fost primită în S.U.A. lucrarea de doctorat susținută de ambasador, în problema Basarabiei?

În discuția purtată pe această temă cu Halippa, ofițerul de Securitate responsabil a remarcat faptul că diplomatul american se află într-o altă postură decât cea anterioară. Fruntașul basarabean a afirmat: „El

cunoaște trecutul istoric al României“.

Barnes l-a informat pe Halippa că după ce și-a susținut teza de master având ca temă participarea României la Primul Război Mondial și diplomația vremii, în momentul de față își pregătește lucrarea de doctorat tot pe o temă privind istoria țării noastre. În cadrul discuțiilor, Halippa a ridicat și problema Basarabiei. În acest sens, i-a spus lui Harry Barnes că a dorit să-l vadă îndeosebi pentru a-l ruga ca, în calitate

sa de ambasador al unei mari puteri, „să ajute România pentru a obține Basarabia de la ruși“. În sprijinul acestei idei, fruntașul basarabean a arătat că „noi, românii, am avut norocul ca în momente importante din istoria noastră, unii ambasadori sau consuli străini, aflați la București să ne ajute în problemele noastre românești“.

Diplomatul Berry Burton (stânga) discutând cu regele Mihai

mi-a promis sprijin; atât eu cât și Hudiță am furnizat date în legătură cu Basarabia și, ca atare, s-a angajat ferm să ne susțină“.

În ziua de 11 mai 1974, Barnes l-a vizitat pe Pantelimon Halippa, la domiciliu, unde a mai fost prezent la discuții și Ion Hudiță. După schimbarea formulelor obișnuite de politețe, prilejuite de revederea lor, Barnes i-a spus lui Halippa că „nu a venit la el în calitate de ambasador, ci de om interesat de a cerceta și

După ce a făcut o trecere în revistă a situației internaționale la zi, menționând și faptul că în cadrul Conferinței de la Geneva, U.R.S.S., Polonia și R.D.G. susțin ca actualele granițe să rămână „sfinte“, Harry Barnes a afirmat că S.U.A. duc „o politică de pace, înțelegere și cooperare cu U.R.S.S., China etc. Pe care el nu o poate contrazice și nici nu are interes s-o contrazică“. Aceeași politică de apropiere o promovau S.U.A. și față de

Basarabia și Bucovina și a unui memoriu care urma să fie întocmit de Hudiță. Deși nu a dat un răspuns la această problemă, diplomatul american „a promis celor doi interlocutori ca peste două-trei săptămâni să-i viziteze din nou, ocazie cu care vor relua aceste probleme”.

În cursul discuției, Ion Hudiță i-a relatat americanului că a cerut viză de plecare în Franța dar i-a fost refuzată, tocmai pe motivul că el intenționa să abordeze în conferințele sale din străinătate și problema Basarabiei. De asemenea, i-a mai spus că din aceleași motive niciuna dintre cele șapte lucrări cu caracter istoric pe care le-a scris nu poate fi publicată în țară. Hudiță dorea ca prin intermediul lui Barnes să poată obține o invitație din străinătate, aducându-l în discuție pe președintele Richard Nixon.

El a mărturisit diplomatului american că după fiecare întrevedere avută cu el, a doua zi a fost chemat la organele de Securitate și întrebat despre relațiile dintre ei. Liderul național-țărănist l-a mai rugat pe Barnes să se intereseze de situația actuală a unui diplomat american pe care l-a cunoscut bine, Berry Burton, fost reprezentant al S.U.A. în România în anii 1944-1945. Securitatea își propunea să ia următoarele măsuri: să îi dea un avertisment lui Ion Hudiță, să-l determine pe Halippa să renunțe la ideea de a tran-

Alexandru Boldur, în 1924

smite orice fel de material unei persoane străine și să pună mâna pe materialul întocmit de Elefterie Sinicliu (un fost membru al Sfatului Țării, născut în 1895), care urma să fie dat în copie și lui Harry Barnes.

Aflând de la Ion Hudiță că peste două luni Barnes își va încheia misiunea la București, Halippa i-a trimis, în ziua de 18 aprilie 1971, o scrisoare diplomatului american, în care relua împrejurările Unirii Basarabiei cu România și rolul președintelui american W. Wilson în procesul de reîntregire națională a unor state europene, între care și România, prin proclamarea

principiului autodeterminării popoarelor. El spunea: „Noi, românii basarabeni, [...] am fost foarte nedumeriți când la Pacea de la Paris, de la Versailles, America n-a consimțit la ratificarea unirii Basarabiei cu România, care fusese rodul de aplicare în fapt al principiului autodeterminării proclamat chiar de președintele american”.

După ce arăta împrejurările dramatice în care Basarabia și Nordul Bucovinei au fost reocupate de Uniunea Sovietică, în iunie 1940, ceea ce a împins România în cel de Al Doilea Război Mondial, alături de Germania, în scopul dezrobirii acestor teritorii, fruntașul basarabean își exprima din nou nedumerirea că președintele Americii, F.D. Roosevelt, a avut o „simpatie de neînțeles” față de „cel mai mare tiran” al Rusiei, Stalin, făcându-l „stăpân până în mijlocul Europei”. Președintele american „nu a avut destulă tărie să-i arate lui Stalin în timpul războiului lipsa oricărui drept rusesc de a anexa Basarabia”.

În opinia sa, chestiunea basarabească „trebuia rezolvată de americani, deoarece ei au înarmat pe ruși, ajutându-i să câștige războiul...”. Pentru completarea documentării pentru lucrarea de doctorat, Halippa îi propunea diplomatului american să-l conducă la „cel mai harnic adunător de informații și documente basarabene”, prof. univ. Onisifor Ghibu, și apoi la profesorul

Onisifor Ghibu

Eveniment

Domul din Frankfurt, unde erau încoronati împărații germani, și locul unde, în 1933, studenții național-socialiști au ars cărțile filosofilor interziși de națiști (dreapta)

În fiecare an, la Frankfurt am Main, în Germania, acolo unde își are sediul European Central Bank (ECB), se organizează „Zilele culturale ale ECB”. Anul acesta, când se împlinesc 20 ani de la căderea comunismului și 10 ani de la introducerea pe piețele financiare a monetei euro, România a fost aleasă pentru această manifestare. O onoare pe care o datorăm Băncii Naționale a României.

CULTURA ROMÂNĂ LA FRANKFURT

„Zilele culturale ale ECB – România 2009” au debutat la 20 octombrie și s-au încheiat la 9 noiembrie. Programul, alcătuit de ECB în colaborare cu B.N.R., a inclus concerte de muzică simfonică (Orchestra Radio, dirijată de Cristian Mandeal; dar și tinere talente, precum Matei Bucur Mihăescu sau Alexandra Siloea), un concert la St. Katharinenkirche (Gheorghe Zamfir – nai – și Nicolae Licareț – orgă), muzică de jazz (Harry Tavitian și Csaba Cserey), un spectacol susținut de Grigore Leșe, reprezentații de balet, lecturi cu public susținute de Gabriela Adameșteanu și Mircea Cărtărescu, o expoziție de fotografii realizate de

Constantin Brâncuși, prezentate printr-o conferință susținută de Radu Varia, filme și expoziții de pictură.

Manifestarea din acest an a adus două premii în modalitatea de desfășurare. În primul rând, la recepția pentru staff-ul ECB, din seara de 20 octombrie, în locul obișnuitului moment artistic oferit de reprezentanții țării alese în anul respectiv, organizatorii au dorit să îl aducă pe actorul Dan Puric. Vreme de o oră și jumătate, acesta a fascinat sala, fără cuvinte, prin limbajul corpului și al luminilor. A doua noutate a constituit-o invitarea unei delegații de ziariști din presa culturală

din România la deschiderea „Zilelor culturale ale ECB – România 2009”.

Am beneficiat de un program riguros și dens, asigurat de gazdele noastre de la ECB: Gabriele Eick, Eszter Miltényi, Elodie Lafitte și Stefania Sabin. În egală măsură datorăm mulțumiri și echipei de la B.N.R., condusă de Mugur Șteț și formată din Mirela Roman, Mihaela Stoica și Mircea Mureșan, care a vegheat asupra noastră pe tot timpul deplasării la Frankfurt.

European Central Bank își are sediul în orașul Frankfurt am Main, într-unul dintre zgârie-norii care domină centrul orașului. Funcțiile ECB sunt menționate în Tratatul de la Maas-

țara noastră. Referindu-se la România, ambasadorul american a mai relevat că este „o țară care dorește independență politică și economică”, pe care S.U.A. o înțelege și îi arată „toată simpatia, acordându-i ajutoare tehnice și capital”.

O teză de doctorat care nu avansa

Înainte ca Barnes să se retragă, Pantelimon Halippa i-a arătat mai multe cărți și broșuri despre trecutul istoric al Basarabiei, dintre care acesta a luat cu împrumut cinci-șase lucrări. Liderul basarabean a promis diplomatului american că îi va pune la dispoziție, în continuare, cărți, broșuri, lucrări privind Basarabia pentru a se documenta în acest scop, el s-a adresat unor apropiați ai săi basarabeni, precum Alexandru Boldur, Simion Vărzaru, Vasile Biliv-schi, Vasile Harea, Gheorghe Năstase, cărora le-a solicitat să pună la dispoziție materiale pe diverse teme referitoare la istoria Basarabiei.

Pe de altă parte, organele de Securitate acționau ca diplomatului american să-i fie oferite pentru documentare doar acele lucrări care, „prin conținutul lor, să nu periclitize cu nimic relațiile prezente ale țării noastre cu alte state”. Era vorba, cât se poate de

clar, numai de lucrările oficiale. Grijă deosebită a autorităților viza ca Barnes să nu intre în posesia unor lucrări nepublicate încă sau apărute în exil, sub semnătura unor persoane originare din Basarabia, în care „se fac aprecieri negative cu privire la U.R.S.S.”.

Oricum, interesul diplomatului american pentru istoria țării noastre părea suspect organelor de Securitate, mai ales că pregătirea tezei de doctorat data „cam de multă vreme”, iar între timp nu au fost făcute progrese vizibile, prin publicarea unor capitole, părți din lucrare etc. Din acest motiv, Securitatea își propunea să controleze în continuare, inclusiv prin mijloacele tehnicii operative de interceptare a

convorbirilor, întâlnirile pe care Harry Barnes le avea cu Pantelimon Halippa, Ion Hudiță ș.a.

Din supravegherea efectuată de organele de Securitate reiese că, în lunile iunie-august 1974, Halippa a fost „preocupat de a procura de la principalele sale legături lucrări privind istoria Basarabiei, pe care să le pună la îndemână lui Harry Barnes, pentru documentarea sa în vederea scrierii lucrării de doctorat”. Cu toate stăruințele făcute, el nu a primit de la relațiile sale lucrările și studiile solicitate, cu excepția unui studiu despre folclorul moldovenesc întocmit de Tatiana Gălușcă-Crâșmariu, cercetător științific la Institutul de Etnografie și Folclor. Trebuie luat în

considerare și faptul că basarabenii care urma să pregătească asemenea materiale au fost, într-o formă sau alta, determinați de organele de Securitate să renunțe la astfel de preocupări.

În această perioadă, ambasadorul american Harry Barnes a avut contacte și cu alți istorici și oameni de cultură români, precum Alexandru Gonța, cercetător științific la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București, unul dintre cei mai competenți specialiști în problematica Basarabiei și a spațiului est-european. ■

Monumentul lui Pantelimon Halippa de la Alba Iulia

ÎN PATRIA ALBIGENZILOR

FLORENTINA DOLGHIN

La 18 iunie 1209, în fața portalului abației benedictine din Saint-Gilles-du-Gard (în partea orientală a provinciei franceze Languedoc), un bărbat desculț urcă anevoie scările pietei din fața bisericii. Poartă doar pantaloni, nu și cămașă. Trei emisari papali, trei arhiepiscopi și 19 episcopi în haine de ceremonie îl așteaptă cu mâinile încărcate de cărți sfinte, anaforițe și relicvare. Unul dintre legații papali ridică un mănunchi de nuiile cu care lovește blând spatele bărbatului, pe care îl conduce apoi prin poarta centrală în interiorul bisericii. Câteva clipe mai târziu, Raimond, al VI-lea cu acest nume, în vârstă de 54 de ani, conte de Toulouse, duce de Narbonne și de 15 ani marchiz de Provence, jură solemn supunere și fidelitate Sfintei Biserici catolice romane. Și, mai ales, se angajează să-i alunge pe eretici de pe pământurile sale.

Joia Mare, 12 aprilie 1229, în fața portalului catedralei Notre Dame din Paris, ale cărei ornamente sculptate tocmai au fost terminate, un bărbat de 32 de ani, în picioarele goale, numai în cămașă și pantaloni, stă îngenucheat în fața unui rege copil, Ludovic al IX-lea, a mamei sale, Blanche de Castilia, a cardinalului emisar papal Frangipani, în prezența unei mulțimi de prelați, abai, călugări, mari seniori, cavaleri și notabili. Bărbatul este Raimond al VII-lea, căruia i s-a spus mult timp Raimond cel Tânăr sau Raimondet, până ce i-a succedat tatălui său, în 1222. La fel ca părintele lui, cu 20 în urmă, el jură solemn credință Bisericii, dar, de data asta, și regelui. Intră în catedrală și, în fața altarului principal, primește binecuvântarea din partea cardinalului emisar papal. Raimond al VII-lea promite și el să lupte contra ereticilor de pe domeniul său.

tricht și între ele se numără distribuția și supravegherea stabilității monetei euro și cooperarea cu băncile naționale.

Situat pe râul Main, orașul este numit de localnici și „Mainhattan”. Distrus, ca atâtea alte orașe germane, de bombardamentele din timpul celui de Al Doilea Război Mondial, a fost reconstruit după modelul unui mare oraș american, cu clădiri foarte înalte. Aici s-a aflat centrul zonei americane de ocupație. Generalul Dwight D. Eisenhower și-a stabilit comandamentul în clădirile care au aparținut concernului I.G. Farben. Astăzi, aici își are sediul Universitatea Johann Wolfgang Goethe, una dintre cele mai mari din Germania. Am beneficiat de un tur ghidat de Stephan Hübner, ofițerul de presă al Universității. Am început cu frumoasa peluză din fața vechiului corp. Sub pomii din parc sunt plasate panouri cu fotografiile unor evrei care au murit în lagărele de concentrare naziste uciși cu gazul fabricat de I.G. Farben. S-au ridicat corpuri noi de construcții, funcționale și cu o arhitectură modernă, și campusul universitar este într-o permanentă extindere.

Puține dintre clădirile vechi ale orașului au supraviețuit războiului. Din orice unghi

le-ai privi, invariabil în spațele lor se înalță zgârie-nori. Am fost curios să aflu cum privesc și autoritățile, dar și locuitorii orașului această coabitare a vechiului cu noul, impusă de război, dar mai ales care sunt opțiunile de viitor. În întâlnirea pe care am avut-o la departamentul cultural al Primăriei orașului Frankfurt cu doamnele Patricia Tratnik, conducătoarea acestui departament, și Kirsten Grote-Bär, referent de presă, am aflat că și aici problemele sunt aceleași ca și la București. O parte a locuitorilor orașului doresc păstrarea clădirilor vechi, alții sunt pentru construcții moderne. Diferă însă modul de rezolvare a aspectelor urbanistice. La ei se lucrează nemțește, cu respectarea și a legilor și a dorinței exprimate de cei care plătesc impozitele către autoritățile federale, ale landului și ale orașului. Din când în când, au admis gazdele noastre, prevalează opinia celor care doresc demo-

larea unei clădiri vechi și ridicarea unui zgârie-nori.

În program a figurat și un dejun în compania unor reprezentanți ai vieții culturale din Frankfurt. Am putut constata din discuțiile pe care le-am avut cu Nadja Rademacher, directoarea festivalului de film „goEast”, Jan Mayer, directorul lui Internationales Theater, și Harry Oberländer, editorul lui *Der Literaturliste*, că din punct de vedere cultural România este integrată deja în Uniunea Europeană. Toți trei fuseseră în România și cunoșteau fenomenul cultural românesc, de multe ori cu mult mai multe detalii decât mine în domeniul lor de activitate. Viața culturală din Frankfurt nu a fost afectată de criză. Bugetul pentru activități culturale a fost chiar sporit, dar începe să se resimtă concurența pe care o face în plan cultural Berlinul.

Așadar, vreme de trei săptămâni, la Frankfurt am Main și în Germania, în general,

exact în contextul în care s-au aniversat 20 ani de la căderea Zidului Berlinului, cultura română a fost vedeta „Zilelor culturale ale ECB”. Ce păcat că nicio televiziune din România nu a considerat evenimentul suficient de interesant pentru a deplasa măcar o cameră de luat vederi la Frankfurt. ■

Dorin MATEI

Imagine de la întâlnirea avută cu Patricia Tratnik (prima din dreapta) și Kirsten Grote-Bär;

fapt, în război de cucerire în profitul coroanei Franței.

„Catharii sunt mai răi decât necredincioșii”, afirma ritoș papa Innocențiu al III-lea. În *Historia Albigensis*, un călugăr pe nume Pierre, sosit la Toulouse pentru a urmări cum decurgeau lucrurile și a-i raporta zilnic înaltului pontif evoluția cruciatei (între 1212 și 1219), prezenta orașul și pe locuitorii lui cu un portret de-a dreptul diabolic: „cei din Toulouse sunt o rasă de vipere – scria el –, orașul lor este lovit de o detestabilă molimă, este atins de un venin de necredință superstițioasă, de depravare eretică”.

Cruciata albigenzilor a acoperit de sânge Occitania. La masacru s-a răspuns cu masacru. Istoria a reținut, pentru a păstra tonul acestor evenimente, o frază celebră atribuită legatului papal, rostită la Béziers, în iulie 1209: „Omorâți-i pe toți, Dumnezeu îi va recunoaște pe ai săi”. Erezia a fost înăbușită în sânge. Raimond al VI-lea a fost deposedat de domeniul Toulouse în favoarea lui Simon de Montfort, al cărui fiu, Amaury, a transmis drepturile sale regelui francez Ludovic al VIII-lea. Prin Tratatul de la Paris, din 1229, Languedocul era integrat coroanei franceze, care căpăta o fereastră largă la Mediterana.

Primitoarea Cordes-sur-ciel

Această dată aniversară rotundă (1209-2009) a fost ocazia pentru istorici de a reveni asupra originilor și consecințelor unui război purtat sub pretextul eradicării unei erezii, iar pentru francezi de a conștientiza o moștenire lăsată de trecutul lor. Patrimoniul cathar

Regele Ludovic al IX-lea

este și astăzi prezent în cultura franceză.

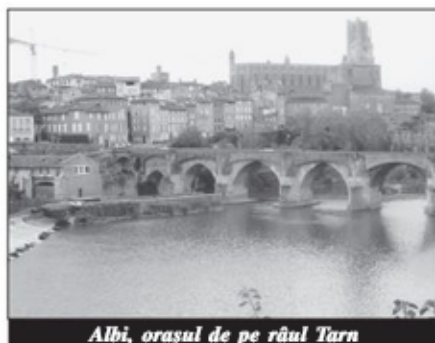
Castele cathare, cu vechile lor sate fortificate, stau și astăzi de veghe asupra Pirineiilor: Montségur, ridicat de Raimond de Péreille pe o stâncă, în 1204, simbol al rezistenței cathare, loc unde, între 1232 și 1244, s-a retras reședința bisericii interzise, conduse de episcopul cathar Guilhabert de Castres; Roquefixade, care a servit ca refugiu catharilor, satul din juru-i fiind ars de Simon de Montfort; Lordat, refugiu pentru ultimii cathari, după căderea celui de la Montségur; Carcassonne, celebra cetate a viconților de Trencavel, cea asediată de cruciați în 1209, vreme de 15 zile, și unde Raimond Roger Trencavel și-a salvat oamenii în schimbul propriei vieți (va muri în noiembrie același an, în închisoarea orașului); Pey-

repertuse, care va deveni posesiune franceză în 1240; Arques, cu superbii donjon înalt de 25 de metri; Termes, despre care se spunea că este de necucerit, dar ai cărui locuitori s-au predat în 1210 lui Simon de Montfort, după o epidemie de dizenterie și un asediu de patru luni; Chalabre, martor al unor sângeroase bătălii din timpul cruciatei; Saissac, al nobilului Bertrand de Saissac, convertit la catharism și al cărui castel a căzut în 1209; Lavaur, care în 1211, după două luni de asediu și o luptă pe viață și pe moarte, s-a predat cruciaților, castelana, Guiraud, fiind aruncată într-o fântână și 80 de cavaleri spânzurați; Albi, oraș adăpostind una dintre cele patru episcopii cathare ale Sudului, oraș care nu a cunoscut niciun eveniment tragic din timpul cruciatei, dar a fost apoi sediu al recuceririi spirituale a Sudului de către Biserica catolică; în fine, Cordes-sur-ciel, cetate intim legată de istoria catharismului, contele de Toulouse construind-o pentru a primi în ea populațiile prigonite de cruciați.

Toate aceste monumente și așezări fac parte din memoria colectivă a Occitaniei. Asociația siturilor ținutului cathar din sudul Franței, din departamentele Ariège, Aude, Hérault, Pirinei Orientali, Tarn, grupează 19 dintre ele. Pe parcursul întregului an 2009, ele au dedicat Evului Mediu mare parte din activitatea lor, în consonanță cu interesul vizitatorilor francezi și străini.

Mândrie regională nealterată

Punctul central al cruciatei contra albigenzilor a fost însă în mod inconștient orașul Toulouse. A

Albi, orașul de pe râul Tarn

Cele două ceremonii umiltoare de penitență, cărora a trebuit să li se supună, la 20 de ani distanță, doi conți succesivi de Toulouse, încadrează riguros crudul război cunoscut sub numele de cruciata albigenzilor, de fapt, cruciata contra albigenzilor, termenul desemnându-i pe ereticii denumiți astăzi în mod curent cathari, puternici atunci în Languedoc, nu numai în regiunea orașului Albi, de la care le provine numele.

Solemnitatea de la Saint-Gilles-du-Gard marca intrarea cruciaților pe domeniile lui Raimond al VI-lea, care, constrâns, „primise crucea” și se asociase lor, ce-i drept, nu pentru mult timp. O lună mai târziu, ostilitățile au reînceput, de data asta la Béziers: orașul a fost incendiat în totalitate și 20.000 de locuitori masacrați. Așa se lăudau emisarii papali ai lui Innocențiu al III-lea, în raportul întocmit a doua zi despre ceea ce ei numeau miraculoasa victorie a Providenței.

Faptul că, la 20 de ani distanță, Raimond al VII-lea a trebuit să jure și el la fel, că va lupta contra ereticilor, este suficient pentru a demonstra că două decenii de războaie, soldate cu masacre, asedii, bătălii crunte, distrugerii și carnagii, nu rezolvaseră problema religioasă. Curentul eretic cathar se regăsea la fel de puternic (dacă nu și mai puternic), în 1229, ca în 1209.

„Omorâți-i pe toți!”

În urmă cu 800 de ani, Languedocul, care se întindea între Rhon și Pirinei, a trăit unul dintre cele mai crude episoade ale istoriei lui. Un război total, deopotrivă religios, ideologic, politic și cultural.

Pe acest teritoriu, greu mai răzbătea cântecul trubadurilor și al iubirilor curtenești. La ordinea zilei era intoleranța severă a disidențelor religioase. Își găsisse refugiu, mai bine zis un pământ predilect, curentul cathar, credință creștină desprinsă din Biserica romană. Religia cathară, apărută în jurul anului 1000 în mai multe regiuni ale Europei, s-a răspândit și structurat în întreg bazinul occitan, sub protecția binevoitoare a conților de Toulouse, Foix, Carcassonne și Comminges, care

Sigiliul
lui Raimond al VII-lea

sperau astfel să pună mâna pe bunurile Bisericii.

Catharismul, doctrină și sectă dualistă înrudită cu bogomilismul din țările balcanice, respingea, ca și acesta, riturile și ierarhiile bisericești în vigoare. Nu recunoștea taina căsătoriei, botezul, slujbele, liturgia, în general, organizarea ecleziastică, morala catharilor fiind de o rigurozitate extremă, ea condamnând fastul Bisericii. Cei care se considerau adevărați cathari, așa-numiții „perfecti”, tindeau spre distrugerea propriului corp, prin abținerea de la mâncare și, în primul rând, de la carne. Viața austeră a celor mai radicali dintre cathari impresiona puternic mulțimile, disprețul lor față de

bunurile materiale contrastând vădit cu opulența Bisericii romane.

Papa Innocențiu al III-lea a încercat inițial să diminueze curentul eretic prin mijloace pașnice. A tolerat erezia. Două concilii, de la Reims (1148) și Verona (1184), care au condamnat-o, au rămas fără efect. Dar la sfârșitul secolului al XII-lea catharismul luase o atât de mare amploare în Languedoc, încât în unele așezări preoții catolici s-au trezit rezuși la clandestinitate.

Era deja o independență spirituală și politică, pe care înaltul pontif și apoi regii Franței nu au mai putut-o tolera. În fața răspândirii ereziei, care cucerise deopotrivă marea și mica nobilime a Languedocului, Papa s-a adresat regelui Franței, dar ani la rând nu a obținut niciun răspuns. În 1204, Innocențiu al III-lea i-a cerut imperios lui Filip August: „confiscați bunurile conților, baronilor și cetățenilor care nu vor să elimine erezia de pe pământurile lor.” În 1208, legatul papal Pierre de Castelnau a fost asasinat de un dregător al contelui de Toulouse. Ceea ce a umplut paharul.

Innocențiu al III-lea a hotărât să dea replică acestor crime, propovăduind cruciata contra albigenzilor și a lui Raimond al VI-lea. A fost o cruciată recrutată mai ales dintre baronii Nordului, conduși de un senior din Ile de France, Simon de Montfort (1160-1218), astfel că ea a devenit un veritabil război de secesiune, o luptă a Nordului contra Sudului, care s-a soldat cu distrugerea sălbatică a frumoasei civilizații occitane. Altfel spus, războiul sfânt declanșat la apelul Sfântului Scaun, cu o intenție clar precizată, eradicarea ereziei cathare, s-a transformat, de

torie au abordat subiectul cathar, exploatând la maximum cruda frază rostită de legatul papal la Béziers. S-au reeditat, de asemenea, ediții mai vechi consacrate subiectului; DVD-uri și CD-uri au purtat vizitatorii pe urmele catharilor. Statul a finanțat multe săpături arheologice și a refăcut castele și fortărețe legate de cruciată, precum cea de la Carcassonne.

În februarie acest an, la propunerea prefecturii Albi (alt „oraș roz”, al Sud-Vestului Franței, ca și Toulouseul și Montaubanul), s-a reținut can-

didatura acestei superbe cetăți episcopale de pe râul Tarn – un complex urban din cărămidă, datând din secolul al XIII-lea, cu catedrala Sainte Cécile și un palat-fortăreață găzduind muzeul Toulouse-Lautrec – pentru patrimoniul mondial al umanității, experți UNESCO urmând a-l vizita pentru a decide. Multe muzee dedicate ereziei cathare și-au deschis porțile în acest an, 2009, în Sudul Franței, ca și în Spania, unde erezia s-a extins.

Totuși, ce a mai rămas astăzi din catharism? Nimic, probabil. Această disidență religioasă a

dispărut odată cu viața ultimilor ei adepți, la începutul veacului al XIV-lea, iar supraviețuirea albigenzilor într-un soi de refugiu în munți, – popularizată prin cunoscuta lucrare a lui Emmanuel Le Roy Ladurie, *Montaillou, village occitan, de 1294 a 1324* (Montaillou, sat occitan de la 1294 la 1324), tradusă și la noi, la Editura Meridiane, în 1992, – nu a putut depăși câteva decenii. Languedocul a știut însă să valorifice în plan turistic acest episod al istoriei lui, înjurând oamenii să descopere ruinele castelului cathare. ■

10 noiembrie 1209. Moartea vicontelui Raimond Roger, întemnițat într-un turn al cetății. Simon este socotit învingător și declarat stăpân al domeniului.

1216. Simon de Montfort intră în Toulouse.

1217. Contele de Toulouse, Raimond al VII-lea, își recucerește prin surprindere orașul.

1218. În timpul asediului Toulouseului, Simon de Montfort este ucis. Fiul lui, Amaury, îi succede, dar treptat-treptat pierde toate cuceririle tatălui.

1223. Raimond al VII-lea asediază Carcassonne.

14 ianuarie 1224. Amaury de Montfort semnează pacea în fața cetății.

19 ianuarie 1224. Raimond al II-lea Trencavel se instalează la Carcassonne, sfidând tratatul semnat. Amaury cedează fiefurile cucerite de tatăl lui, suzeranului lui, regele Franței, Ludovic al VIII-lea, la sfârșitul lunii februarie 1224.

Iunie 1226. Ludovic al VIII-lea ocupă Carcassonne fără luptă.

August 1240. Raimond al II-lea Trencavel, refugiat în Aragon, ridică o armată care se îndreaptă spre Carcassonne și o asediază.

12 octombrie 1240. Întăririle trimise de Ludovic al IX-lea ridică asediul. Ludovic al IX-lea îi alungă pe locuitori și distruge burgul.

1247. Suveranul le permite să se așeze pe malul stâng al Aude-ului, ceea ce va constitui actualul oraș de jos. Ludovic al IX-lea ridică un zid de apărare exterior, la adăpostul căruia perfecționează un alt zid de apărare, interior.

1270-1285. Filip al III-lea cel Îndrăzneț, fiul său, completează lucrările întreprinse sub domnia tatălui. De atunci orașul devine inexpugnabil.

1353. Prințul Negru, viitorul rege al Angliei Eduard al III-lea, din dinastia Plantagenetilor, angajat în Războiul de 100 de ani, incendiază orașul de la poale, nu și cetatea.

1659. Prin Tratatul de la Pirinei, regiunea Roussillon, având ca oraș principal Perpignan, în Pirineii orientali, se alipește Franței. Carcassonne nu mai deține poziție de frontieră între Franța și Spania. Cetatea dormitează încinsă în armura ei, pe care timpul și indiferența încep să o distrugă.

1835. Scriitorul Prosper Mérimée face o vizită în zonă și trage un semnal de alarmă asupra degradării.

1844. Viollet-le-Duc, istoric și teoretician al arhitecturii (1814-1879), primește misiunea de a restaura catedrala St. Nazaire, monument al orașului din secolele XIII-XIV.

1850. Jean-Pierre Cros de Mayrevieille (1810-1876), născut în partea locului, pasionat de istorie și arheologie și numit inspector al monumentelor istorice, oprește demolarea fortificațiilor. Viollet-le-Duc începe restaurarea lucrărilor militare

rezistat la trei asedii, în 1211, 1213, și 1217, înainte de a se supune regelui Franței, în 1228. Mărturii arhitecturale, bine conservate, au rămas de atunci: Biserica Augustinilor, cea a Iacobinilor, biserica Saint Nicolas, bazilica Saint-Sernin. Spiritul liber care a domnit în urmă cu 800 de ani în spatele zidurilor din cărămidă roșie ale orașului (de unde și denumirea de „orașul roz”), găzduit într-o meandru a Garonnei, este o trăsătură de caracter afișată dezinvolt de contemporani. Nu se spune oare pretutindeni

până astăzi despre locuitorii orașului că sunt cathari? Chiar dacă ei nu mai practică acele ritualuri religioase dispărute, occitanii sunt întotdeauna mândri de identitatea lor, pe care nicio cruciată nu a putut-o distruge de 800 de ani. Toate străzile orașului păstrează alături de noua denumire, în limba franceză, pe cea veche, în occitană, ceea ce dă un parfum aparte orașului de pe Garonna și îi amuză pe turiști, grăbiți să fotografieze indicatoarele. Nu în multe locuri din lume poți

întâlni această apăsată mândrie regională.

Vara acestui an a cunoscut numeroase manifestări culturale prilejuate de evenimentele din urmă cu 800 de ani: din mai până la sfârșit de iulie, spectacole de sunet și lumină despre cruciata contra albigenzilor, la castelul Carcassonne. În august, când am ajuns acolo, am putut urmări un interesant film documentar, prezentat într-o sală special amenajată din incinta castelului. Multe reviste, suplimente istorice ale unor publicații, volume de is-

CARCASSONNE REPERE CRONOLOGICE

Actuala cetate Carcassonne, din Sudul Franței (la nici 100 km distanță de Toulouse), post strategic care controla în Evul Mediu trecerea armatelor, dar și a neguțătorilor, pe ruta ce lega Oceanul Atlantic de Mediterana, se află între Muntele Negru și Pirinei, pe un loc unde săpăturile arheologice au dovedit existența unei așezări încă din secolul al VI-lea î.H. Viața cetății – din decembrie 1997, în Patrimoniul UNESCO – poate fi jalonată de câteva repere cronologice. Fenicieni, greci, gali s-au perindat pe valea râului Aude, dominată astăzi de cetate, ultimii fondând un oppidum (fortificație), în locul cel mai favorabil, care a purtat, se pare, numele de Carcaso. Destinul acestui burg de frontieră poate fi socotit generic pentru toate așezările cathare ale zonei Pirineilor.

118 î.H. Fondarea coloniei romane Narbonne, de către Licinius Crassus.

43-30 î.H. Sunt întemeiate colonia Julia Carcaso și Castellum Carcaso.

Sec. al III-lea d.H. După primele invazii barbare, se construiește o incintă flancată de turnuri, pentru a proteja colonia Carcaso.

412. Vizigoții ocupă cetatea.

507. Clovis îi învinge pe vizigoți, dar nu reușește să-i alunge din zona cetății.

725. Arabii, pătrunși în Spania din 711, cuceresc cetatea.

750 (circa). Pepin cel Scurt, tatăl lui Carol cel Mare, în fruntea francilor și a triburilor vizigote, recucereste Carcassonne. Una dintre căpeteniile france primește cetatea, devenind astfel primul ei conte.

1067. Fieful Carcassonne intră în stăpânirea casei de Barcelona, curând înlocuită de cea de Trencavel, reprezentată prin viconte de Béziers.

1130 (circa). Se înalță actualul castel.

1150. Sfințirea catedralei romane St. Nazaire, în vreme ce, în tot comitatul Toulouse, se răspândește religia cathară, împotriva căreia Papa predică cruciata.

1209. Cavaleri francezi din Nord, comandați de Simon de Montfort, năvălesc în comitatul Toulouse.

1 august 1209. Simon de Montfort asediază Carcassonne; două luni mai târziu, orașul este capturat, prin trădare, și locuitorii alungați.

Născut la Zănoaga, județul Dolj, la 11 mai 1886, Stoica D. a studiat pictura la Școala Națională de Arte Frumoase din București, între 1900-1905, ca elev al lui G. Dem. Mirea și Ipolit Strâmbu. A expus, pentru prima oară, la „Tinerimea Artistică”, în 1904.

După absolvirea Școlii Naționale de Arte Frumoase, cu Medalia de Argint, s-a angajat ca desenator la Casa Artei, iar din ianuarie 1906 a început să colaboreze la revista *Arhitectura*. Întâmplarea a făcut ca ilustrarea unor pagini ale acestei reviste să-i placă lui Nicolae Iorga. Marele istoric a cerut să-i fie prezentat. La îndemnul acestuia, Stoica D. a început să studieze istoria și să execute compoziții inspirate din trecutul de luptă al poporului român.

A învățat să picteze cai

În toamna anului 1909, tânărul pictor a plecat, beneficiind de prima bursă „N. Grigorescu” (câștigată prin concurs), să-și desăvârșească studiile la Academia de Arte Frumoase din München. Acolo, sub îndrumarea profesorului Angelo Ianco, pictor prin excelență animalier și de compoziții istorice, el și-a perfecționat desenul și a învățat să picteze... cai.

Dintre lucrările executate de Stoica D. în perioada müncheneză, amintim ta-

Luptă în Munții Tatra

blourile: *Ștefan cel Mare primind soli tătari, Intrarea triumfală a lui Ștefan cel Mare în Cetatea Neamțului, Mihai Viteazul la masă cu căpitanii săi, Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia, Moartea lui Decebal, Ștefan cel Mare și Daniil Sisastru, Stejarul din Borzești* ș.a. Expuse la München, la „Tinerimea Artistică” sau la Salonul Oficial din București, ele i-au adus câteva premii.

Munca intensă i-a fost însă întreruptă de al doilea Război Balcanic (iunie-august 1913). Mobilizat, pictorul a avut șansa să participe la campanie alături de N. Iorga. Vechile relații dintre ei s-au întărit în cele două luni petrecute împreună. După terminarea campaniei, Stoica D. s-a întors la München, dar n-a mai apucat să lucreze decât până în vara anului 1914, întrucât a izbucnit Primul Război Mondial (1914-1918). A revenit în țară și s-a stabilit la București. În 1915, în Sala „Minerva”, și-a deschis prima expoziție personală. A avut un succes răsunător. Presa vremii s-a întrecut în elogii, evidențiindu-i talentul de portretist,

pictor de compoziții istorice și de cai. A urmat, în vara anului 1916, intrarea României în război. Pictorul a fost mobilizat și trimis pe frontul din Dobrogea, unde, în luptele de la Turtucaia (*Magazin istoric*, nr. 6/2000), a fost grav rănit. Cooptat în echipa Marelui Cartier General al

Armatei, a schimbat arma cu pensula.

Revenit la profesiunea sa, el a executat numeroase compoziții care i-au pus în evidență calitățile de pictor bateist. Dotat pentru acest gen de pictură, s-a desfășurat pe suprafețe mari de pânză, în care zeci de personaje, cai și armament sunt puse într-un cadru compozițional remarcabil. La expoziția de pictură și sculptură a artiștilor mobilizați, care a avut loc la Iași, în primăvara anului 1918, el a expus trei tablouri: *Capturarea unui convoi inamic, Luptele de la Mărășești și Din luptele de la Turtucaia*. Lucrările, care s-au impus atenției generale, au beneficiat de un articol elogios din partea lui N. Iorga.

După război, Stoica D. a fost trimis de statul român în Italia, la Milano, pentru a supraveghea tipărirea, în 300.000 de exemplare, în condiții grafice deosebite, a *Diplomei eroilor morți în război*, diplomă concepută și realizată de el. Apoi, guvernul l-a trimis în Franța, să execute, la secția română de la Muzeul Războiului, de la Palatul

STOICA D. – PICTORUL ISTORIEI ROMÂNILOR

Prof. univ dr. PAUL REZEANU

Autorul unuia dintre celebrele tablouri din pictura românească, Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia, Stoica Dumitrescu sau Stoica D., cum obișnuia să-și semneze tablourile, a fost un pictor foarte cunoscut. Deși unele dintre pânzele sale s-au bucurat de o popularitate puțin obișnuită, el este astăzi uitat. Au dispărut mai toți cei care au învățat cândva după manualele școlare ilustrate de el sau care îl apreciau și-i colecționau lucrările. Puține dintre tablourile sale se mai

Pictorul și una dintre creațiile sale cu subiect istoric:
Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia

află în expunerea permanentă a muzeelor, iar în literatura de specialitate, în ultimele decenii, numele său este tot mai rar întâlnit. Pictura sa de inspirație istorică pare astăzi, din păcate, multora, anacronică. Cei mai mulți critici și istorici de artă contemporani au puncte de vedere total diferite față de genul respectiv de pictură. Cu toate acestea, Stoica D. reprezintă, în istoria artei plastice românești, un caz aparte, o pagină peste care, credem, nu se poate și nu trebuie să se treacă.

Pastila de cuvinte

În episodul precedent am discutat o serie de termeni de origine turcă (bacșiș etc.), dar și unii apăruiți pe teren românesc (dare), folosiți în diverse etape din istoria limbii române pentru a denumi obligațiile în bani sau în natură. În continuare, termeni de altă origine.

BIR ȘI ALTE DĂRI

Academician MARIUS SALA

Bir este definit în dicționare ca fiind „denumirea celei mai apăsătoare dintre dări, percepută în bani de către domnitori”, în Țara Românească și în Moldova, în timpul Evului Mediu. Este un cuvânt atestat din secolul al XVI-lea (apare prima dată în *Tetraevangheliarul* lui Coresi), fiind frecvent în textele cronicarilor. De obicei, se consideră că provine din maghiarul *bér* „leafă, simbric, chirie”. Al. Ciorănescu, pornind de la faptul că sensul din maghiară nu corespunde celui românesc, crede că la origine este cuvântul turcesc *birr* „dar”, care a fost împrumutat și de alte limbi balcanice (bulgara, sârba, croata, slovena), unde înseamnă „impozit”.

Confuzia dintre „dar” și „impozit” este frecventă în turcă. Aceeași evoluție semantică a avut și *adet* „ipotecă, obligație care grevează”, ce provine din turc. *adet* „danie făcută diferiților demnitari și funcționari ai Imperiului”. Un sinonim neobișnuit este *birușcă*, format de la *bir* cu sufixul *-ușcă*. Cuvântul are și alte derivate: *birar* „perceptor (al impozitelor către stat)”, *birărie* „impozit pe comerț”, *birnic* „cel ce plătește impozitele”. De notat că apare și în expresii: a

da bir cu fugiții „a dispărea în mod laș”.

Dajdie având sensurile „tribut” și „bir, impozit” apare cu primul sens în *Tetraevangheliarul* lui Coresi (1560-1561) și cu sensul de „impozit” într-un document de la 1629, publicat de N. Iorga. Cuvântul este de origine slavă: provine din slavenul *dajda* „donație”, derivat de la verbul *dati* „a da”. Are diverse variante, dintre care multe sunt învechite: *dajdă*, *dăjde*, *deajdie*, *dejdie*. Din aceeași familie fac parte *dajnic* „contribuabil” și *dăjdier* „perceptor”.

Dijmă însemna „dare ce reprezenta a zecea parte din produsele principale,

Invalizilor din Paris, câteva tablouri care să ilustreze participarea țării noastre la Primul Război Mondial. La inaugurarea muzeului, lucrările sale: *Moartea eroică a profesorului Ion Grămadă*, *Luptele de la Mărășești*, *Ecaterina Teodorescu și O înaltă inspecție în traseele din prima linie* au fost remarcate și elogiare de presa străină.

Mari momente în imagini

Către sfârșitul anului 1920, Stoica D. s-a înapoiat în țară și s-a angajat la Editura „Cartea Românească” pentru a ilustra cărți de Ion Creangă, Petre Ispirescu, Mihail Sadoveanu ș.a. De asemenea, Muzeul Militar Național i-a încredințat o serie de comenzi, iar profesorul N. Iorga l-a încurajat și i-a acordat sfaturi pentru compozițiile istorice pe care le executa. Au fost anii cei mai productivi din cariera sa. Din 1924 pictorul și-a organizat, aproape an de an, mai multe expoziții personale. La început au dominat tablourile inspirate din faptele de arme ale ostașilor români în Primul Război Mondial: *Mărășești*, *Mărăști*, *Oituz*,

Doina în tranșee, *Doina în retragere*, *Vești de pe front*, *În refugiu*, *Șarja de la Robănești* ș.a. În anii următori a prezentat tablourile: *Ștefan cel Mare la Mănăstirea Putna*, *Ștefan cel Mare alegând locul*

pentru zidirea Mănăstirii Putna, *Ștefan cel Mare și Vrâncioaia cu cei șapte feciori ai săi*, *Stejarul din Borzești*, *Urmărirea lui Ieremia Golia*, *Moartea domniței Ruxandra*, *Judecata lui Vlad Țepeș* și alte patru variante ale celebrului tablou *Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia* (din care unul de 7x4 m), *Răscala lui Horia*, *Cloșca și Crișan*, *Proclamația de la Padeș*, *Cuza Vodă*, *Moș Ion Roată și Unirea* ș.a.

În 1928 pictorul a mers în Dobrogea pentru documentare, iar în februarie-martie 1929 a deschis la București o amplă expoziție dedicată împlinirii a 50 de ani de la revenirea Dobrogei la patria mamă. Majoritatea tablourilor erau inspirate din istoria acestei provincii românești: *Un războinic scit în recunoaștere*, *Hopliti făcând de gardă*, *La Histria*, *Ovidiu în exil la Tomis*, *Fortăreața Heraclea în Dobrogea*, *Adam Clisi*, *Din luptele de la Turtucaia* ș.a. În tablourile expuse atunci, ca și-n alte ocazii, Stoica D. reda evenimente importante din trecutul nostru. Pictura sa viguroasă, stenică și accesibilă contribuia astfel la educarea patriotică a publicului.

În anii următori pictorul a lucrat ca angajat al Muzeului Militar Național și a fost o prezență discretă în viața artistică românească. În 1943 a publicat un album cu compoziții istorice inspirate din războiul din Răsărit, iar în 1946 a organizat, în sala de la „Universul”, o nouă și amplă expoziție personală, ultima din timpul vieții. A expus, atunci, lucrări mai vechi, dar și multe noi. Trecutul nostru istoric, legende, ca și diverse scene din luptele armatei române împotriva trupelor germane (îndeosebi cele inspirate din luptele de la Debreen sau din Munții Tatra) erau evocate convingător, cu talent și sensibilitate. Un colorit viu și o măiestrie științifică de redare a mișcării susțineau compozițiile sale.

În anii care au urmat, Stoica Dumitrescu a continuat să picteze tablouri din întreaga noastră istorie. Ultima sa pânză, *Predarea lui Osman-pașa*, a rămas neterminată.

La 20 decembrie 1956, artistul a încetat din viață. A lăsat în urma sa o operă bogată, străbătută de un profund mesaj patriotic. Privită de la distanță

unei peste jumătate de secol, moștenirea sa artistică ne apare azi în adevărata lumină. În arta plastică românească nu cunoaștem un alt pictor în a cărui creație să găsim un număr atât de mare de compoziții istorice. Toate momentele importante din istoria noastră au fost pictate de Stoica D. ■

Refugiul

Mâine va fi istorie

METAMORFOZELE UNUI BINOM ISTORIE - CUVÂNT SCRIS

CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

percepută de stăpânii feudali de la țărani dependenți" și apare în texte românești începând cu *Palia de la Orăștie* (1581). Cât privește obârșia termenului, păreri sunt împărțite: unii cred că la originea sa ar fi slavonul *dizma*, împrumutat din lat. *decima*, care s-a transmis unor limbi slave (sârbă, croată, cehă) în forma *dezma* și maghiarei în forma *dezsma*. Alții (printre care C. Tagliavini) presupun că ar veni din maghiară. Sinonimele sale sunt *zeciuială*, *orânduială* și *dijmăritură*, ultimele două, învechite.

Are multe derivate: *dijmar* (învechit) „persoană care fixa și strângea dările” (creație românească), *dijmărit* „impozit pe pământ” și „impozit pentru stupi și/sau porci”, *dijmaș* „țaran iobag obligat să plătească dijma”, *dijmuială*, *dijmărie*, *dijmuire*, *dijmuitor*, (a) *dijmui*.

Cislă este un cuvânt vechi cu multe sensuri, dintre care unele sunt referitoare la impozit: „număr”, „zodie” „calcul prin care se stabilește cât se cuvine să plătească fiecare membru al unei obști din impozitul comun”, „stabilirea dărilor în funcție de avere”. În Moldova, însemna și „întru-

Sf. Foca

nire a sătenilor, în care se hotărăște (la mutarea vitelor de pe o pășune pe alta) cât trebuie să plătească fiecare pe cap de vită”. Apare prima dată cu sensul de „impozit” la 1737, într-un document publicat de N. Iorga. Este un împrumut din vechea slavă: *èislo* „număr” (cu acest sens apare în *Psaltirea Hurmuzachi* și la Coresi; cf. *fără cislă* „nenumărat”). Are derivate învechite: *cislaș* „persoană care plătește cislă” (1726), (a) *cislui*, *cisluiială*, *cisluire*, *cisluit*, *cisluitor*.

Clacă însemna „muncă fără plată, pe care țăranul fără pământ era obligat să o pres-

teze în folosul stăpânului moșiei”. S-a practicat în vechile principate până la 1864, când a fost desființată. Cuvântul apare prima dată în *Anonymus Caransebesiensis* (cca 1700). Sensul „prestație ocazională în interes public” s-a dezvoltat ulterior: „În ziua de sfântul Foca, scoate vornicul din sat pe oameni la o clacă de dres drumul” (I. Creangă). Prin extensie, a ajuns să însemne și „muncă gratuită, de bună voie, care se face de obicei între vecini, spontan”. Are multe derivate: *clăcășiță*, *clăcășesc*, (a) *clăcăși*, *clăcășire*, *clăcaș*, *clăcășit*, *clăcușoară*, (a) *clăcui*. Termenul este un împrumut din vechiul slav *tlaka* „serviciu feudal”, transmis și limbilor slave (în sârbă, croată, slovenă, cehă *tlaka* „serviciu”, iar în polonă *tlaska* „muncă voluntară”).

Iliș este un cuvânt atestat în documentele slavo-române din secolul al XV-lea (la 1448), cu sensul de „dare a cărei natură nu o cunoaștem mai îndeaproape” (se pare că era un impozit pe pescuit în apele statului). Cei mai mulți lingviști consideră acest cuvânt de origine tătară: *ülüs* „parte”. ■

(Va urma)

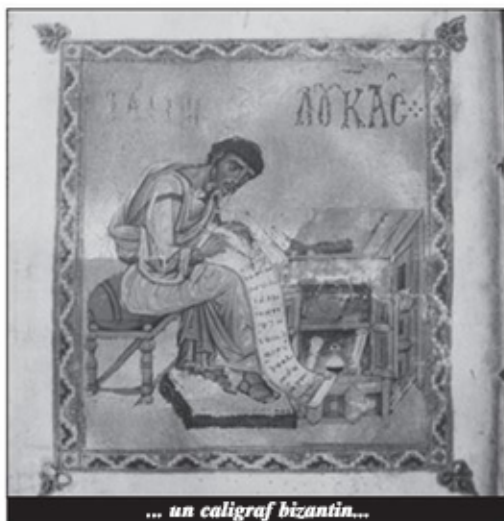

Clacă la porumb

Aceste instituții vor crea scrierea. Așa cum a existat un drept cutumiar transmis oral, așa cum hotărârile grupurilor de conducere ale hoardelor au acționat peste ani și, probabil, peste multe generații, sunt conservate și cunoștințe despre evenimente ce se îndepărtează în timp. Multe dintre sursele primilor istorici au constat, de altfel, din câte ni se spun chiar de către ei, în relatări orale culese de aceștia. Evident, ele nu au alcătuit cea mai sigură textură științifică a începutului istoriei, dar cel puțin au permis o oarecare înțelegere a ceea ce am putea numi stilul unor civilizații, despre care, altfel, nu am fi avut decât o cunoaștere parțială și seacă.

Iricum, la începuturile culturii scrise, în particular la apariția marilor literaturi, dar și la începuturile istoriei, interferența mit-istorie este extrem de puternică și, în multe sensuri, tulburătoare. Descoperirea, de către Schliemann, în secolul al XIX-lea, a miticei, dar și foarte realei Troia și, ulterior, a Micenei, pornind de la ipoteza adevărului conținut în cea mai complexă, curioasă și somptuoasă relatare mitică din întreaga cultură elenă și, astfel, din literatura lumii – spune totul despre armăturile istorice ale oralității mitice.

Pe de altă parte, trebuie știut că în cultura clasică greacă, precum și în cea latină, textul scris, scrierea, cititul

... un caligraf bizantin...

erau considerate cu un dispreț măsurat, dar real. Neîndoielnic, operele lui Democrit, Platon, Aristotel, precum, bineînțeles, cele ale lui Herodot și Tucidide, pentru a nu vorbi despre literatură, au fost înalt apreciate de mulți dintre contemporani, spre a intra apoi în patrimoniul, definitoriu identitar, al umanității, patrimoniu constituit drept modalitate ontologică a ființării. Evoluția umanității este în cea mai mare măsură determinată de comunicarea nontextuală. Istoria vie a lumii

este schimbată prin cuvintele și faptele lui Iisus. El nu scrie: caracterul Său divin, exprimat, ulterior existenței Sale imanente, în Evanghelii, în Epistolele apostolilor, dar și în tradiția Bisericii, se află în unitatea rostire-faptă. Cuvântul sacru generează lumea umană, creează scris, acesta este doar într-o carte celestă, citată atât în predicile lui Iisus, cât și în Apocalipsă. Filosofia își află destinul său

peste milenii în dialectica liberă a lui Socrate relatarea scrisă aparține marelui său elev și adept, precum și altor câțiva dintre cei care îl ascultă, nimeni însă egalând enorma înțelegere și sensibilitate a lui Platon, unii lucrând cu bună și alții cu rea credință.

Am notat aceste câteva aspecte ale relației complexe istorie-cuvânt-acțiune-scriere pentru a încerca să evidențiez faptul că istoria, ca reluare documentată, integrată și verificată scrupulos științific a istoriei vii, deci a evoluției

dinamice a umanității, nu are cum să ocupe mai mult decât mijlocul fabulosului flux al devenirii omului și umanității. În trecut privim – „istoric” – atât cât ne permit textele, dovezile scrise sau probele materiale rezonabil și coerent interpretabile. În viitor, experiența istorică ne permite să intuim și să emitem ipoteze până în zona în care o futurologie, corect fundamentată, printr-o extrapolare îndreptățită, neexcesivă, a prezen-

... și unul occidental

Că istoria ar începe odată cu scrisul este o teză care ar merita cel mult calitatea de simplă convenție. Atunci când omul elaborează o scriere, ceea ce revine la a da capacității sale simbolice o serie de reguli și codificări exacte, subsumate unor scopuri, făcând astfel încât limbajul, în afară de forma sa vorbită și de aceea internă, acumulată în intimitatea memoriei, să mai includă și una stabil înregistrată, obiectivată și permanentizată pe un suport, de pe care să poată fi reluat verbal și mental cu avansată exactitate, el, omul, exprimă astfel, deci în scris, necesitățile sale prezente. Scribul, știutorul și practicianul scrisului, stabilizează în cunoaștere acele elemente ale prezentului utile mâine. El nu începe să facă istorie, dar acumulează material pentru istoricii ale căror nume vor fi Herodot, Tucidide, Moise, Solomon, David, Cezar, Tacitus, Diodor din Sicilia și toți urmașii acestora.

Istoria deci începe cu scrisul, pentru că de la apariția acestuia informațiile viitorului istoric despre fenomenul uman și despre activitatea umană capătă o structură ferm analizabilă – se presupune – și încorporabilă în sinteze. În realitate, arheologului i se oferă nenumărate elemente relevante asupra vieții și evoluției omului

De câteva mii de ani, istoria umanității se desfășoară sub semnul scrisului, după cum ne arată și aceste imagini, ce înfățișează un scrib...

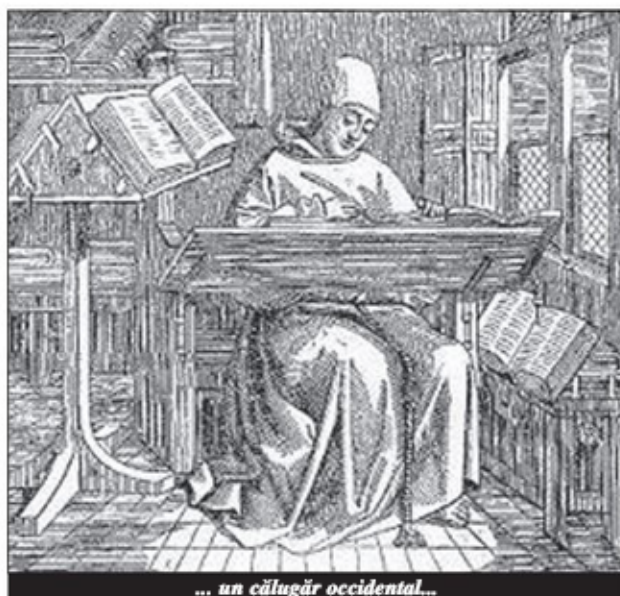
ca ființă socială, politică și culturală, provenind din epoci în care, atât cât putem ști, scrisul nu era câtuși de puțin o practică umană utilă geniului speciei noastre spre a se amprenta pe sine și pe care să o folosească totodată la adaptarea sa, prin intermediul unor proiecte sociale, propriu-

zis istorice, statale. Oare aceste proiecte să nu fi existat pe atunci, în societățile oarecum dezvoltate cultural, dar înainte ca omul să scrie?

Literatura, până la a avea o formă scrisă, a avut una orală, formă devenită ulterior secundară, dar care a evoluat în paralel cu scrisul și a continuat astfel până de curând (ca exemplu: mai toată literatura deținuților din închisorile comuniste). Cum am putea să ne imaginăm că istoria, chiar o istorie autentică, fie și în multe privințe nesigură, nu a avut, similar literaturii, o variantă orală înaintea apariției scrisului? Aceeași condiție privește și tehnica artelor, cunoștințelor teh-

nice, în general, și, evident, miturile, tradițiile mitologice, aceste istorii paralele, simbolice, cu vocația magic-explicativ-deterministă, însoțitoarele permanente ale istoriei, ca autentică disciplină a spiritului, a cunoașterii.

În ceea ce mă privește, aș propune ca demarcația preistorie-istorie să se decidă pentru perioada în care, în cadrul diferitelor culturi ce își conturau expansiunea în calitate de civilizații, apar instituții al căror scop constă tocmai în a acționa ca structuri ale memoriei colective. În jurul templelor, al palatelor, congregațiile de preoți și funcționarii țin evidența credințelor, miturilor, tradițiilor, dar și pe aceea a faptelor.

... un călugăr occidental...

univers și faptul acesta se întâmplă pe o planetă anume. Aristotel postulează ceea ce pare a fi un adevăr ireductibil, în cartea sa care ne-a parvenit în latină sub titlul *De generatione et corruptione* (Despre naștere și dispariție), că tot ceea ce are o origine, deci este născut în timp, trebuie să aibă și un sfârșit. La nimic nu a aplicat intelectul uman mai insistent și decis această axiomă precum la condiția și destinul omului însuși.

Că omul se naște și moare o știe și o experimentează oricine. Că același lucru s-a întâmplat și cu toate civilizațiile trecutului este un truism, Hegel fiind însă cel care a creat o teorie istorică din succesiva dispariție a unor culturi, anticipând asupra unei vremi în care viitorul nu mai are final, cel puțin nu unul istoric. La fel a socotit mai recent și Francis Fukuyama, în cunoscutele sale scrieri politico-istorice. Odată cu Paul Valéry, deci mult înainte de a se fi manifestat Fukuyama, ideea că și civilizațiile sunt muritoare s-a impus și astăzi ar putea număra probabil, oricum, mult mai mulți susținători decât punctul de vedere contrar.

Mai în toate perioadele istorice s-a pus însă și problema unui sfârșit al umanității istorice. În primul rând, acesta putea fi rezultatul unei pedepse divine sau, dimpotrivă, unul al divinizării omului, într-un „Ierusalim Ceresc”. Sfârșitul

Francis Fukuyama

poate fi parte într-un fenomen cosmologic final. Platon scria: „timpul s-a născut odată cu cerul pentru a putea fi suprimate împreună” – iată aici ideea care mai târziu ne va parveni prin Aristotel –, dar Platon adăuga: „dacă va trebui suprimate vreodată”. Ce înseamnă aici, în viziunea filosofului, a trebui? Probabil, o – inaccesibilă pentru noi – hotărâre divină. Sfârșitul poate fi și un accident cosmic, ca, de exemplu, un cataclism planetar sau rezultatul însuși al civilizației noastre. Cum ar

putea decurge acest ultim act, acest eveniment-limită de evoluție umană?

După savantul francez Pierre Teilhard de Chardin, prin atingerea Punctului Omega, drept rezultat fericit, suprem al dezvoltării spirituale a omului, culminând cu primirea comunității omenești la sânul Divinității. Apoi, în modul contrar, ca urmare a superdezvoltării potențialului nociv, asumat de agresivitatea umană altfel spus, printr-un război atomic. Ipoteza unei dezintegrări malthusiene a societății în permanentă creștere numerică nu mai este socotită amenințătoare, dar un act distrugător, de ucenic vrăjitor, care compromite planeta prin stupiditate, nu este exclus. El poate surveni prin acumularea în atmosferă a gazelor cu efect de seră, prin vehicularea virusurilor incontrollabile și fatali. Diverse alte asemenea acte devastatoare sunt imaginate, acte care pot atinge un nivel dincolo de care devin ireversibile. În sfârșit, poate fi vorba de o dispariție nu a omului ca specie, în sens anatomic și parțial antropologic, ci a umanității, drept calitate ontologică a ființei. Identitatea umană este inseparabilă de o structură etică, evident diversificată și variabilă, dar implicând o dimensiune ireductibilă în absolut, precum și de o aptitudine cognitivă care nu poate fi indiferentă la alterările proprii sale funcționări. ■

Cum se va modifica civilizația noastră prin înlocuirea stiloului cu tastatura rămâne să aflăm pe viitor

(Va urma)

tului și a unui trecut integral analizabil, își poate permite să extindă prognoze.

La capetele timpului – ale timpului uman – se află, în direcția începuturilor, dar și către viitor, mitologia. Despre ceea ce a fost cu adevărat avem relațiile arheologice, antropologice, paleontologice, dar, neîndoiește, de primă importanță sunt studiile de biologie umană. În perspectiva timpului ce își urmează desfășurarea, în mod clar elementul mitic redevine prezent, chiar dacă subtil ascuns într-un spațiu de protecție, al ipotezelor științifice, mai adesea ficțional-științifice. Și aici însă, biologia are să spună cuvântul cel mai important. Omul actual, ca și omul istoric, este substanțial legat nu doar de actul vorbirii, ci și de scris, de limbajul scris. Este această legătură una pur istorică, deci exclusiv culturală, sau a devenit deja, așa cum este cazul vorbirii, un act biologic determinat? Medical, știm lucruri importante, în această privință: există boli ale exprimării verbale, care ajunge să fie imposibilă (afazia), dar și ale receptării limbajului scris (alexia) și, implicit, se constată prezența unor centri nervoși ai respectivelor activități, a căror afectare generează boala, incapacitatea respectivă. Iată deci: între evoluția istorică și

Pierre Teilhard de Chardin

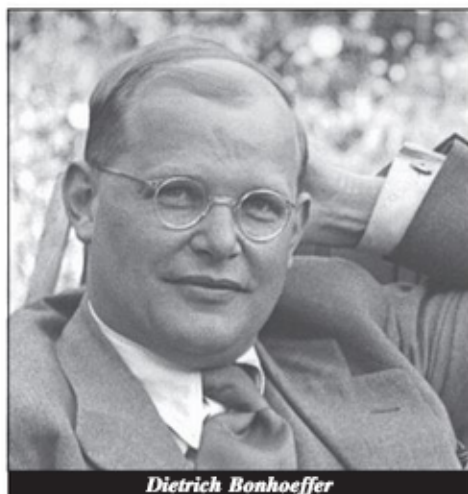
condiția biologică umană legăturile nu sunt nici puține și nici simple. Nu totul se reduce la abilitatea mâinii umane de a utiliza și confecționa unelte pentru a asista, la nivel planetar, la apariția speciei *homo sapiens sapiens*.

Omul – ca ființă a intelectului, de fapt, trebuie spus: a spiritului –, nu a avut cum să fie altceva decât un purtător al limbajului. În care însă dintre variantele acestuia exclusiv în cea mai simplă dintre ele, cea a vorbirii, articulate, sau, dimpotrivă, în ansamblul formelor exprimării conceptuale? Omul s-a afirmat în lume prin creșterea disponibilității sale de comunicare. Ce au de spus formele limbajului în determinarea viitorului nostru istoric, biologic sau, integral, biologic și istoric totodată?

Toate referențialele utilizabile în cunoașterea formelor umanității omului – religioase, mitice, aparținând de ceea ce s-a numit filosofia naturii, sau științifice (cât pot fi acestea științifice) – vorbesc despre modul de apariție pe pământ a ființei umane. Charles Darwin a dat o descriere nu lipsită de o soliditate științific-rațională remarcabilă, dar în niciun caz integral satisfăcătoare, a mecanismului biologic selectiv al apariției omului. Antropologia a adus descoperiri absolut remarcabile, de ordin paleontologic, apte să explice secvențial transformarea unor specii, transformare care a condus, în cele din urmă, la apariția omului actual. Oricum, creaționist sau evoluționist văzând lucrurile, omul este o ființă care apare la un moment dat în

Wilhelm Dörpfeld, uitându-se printr-o spărtură în zid (stânga sus) și Heinrich Schliemann, cu baston și ochelari, în dreapta sus la „Poarta cu lei” a Micenei

Dietrich Bonhoeffer

Stauffenberg (dar și mulți alții dintre conspiratori) împărtășise unele dintre punctele de vedere ale naziștilor în vremea când aceștia veniseră la putere (1933). Pe măsură însă ce brutalitatea, corupția ori politica regimului față de evrei erau tot mai vizibile, unii ofițeri, diplomați și demnitari s-au simțit din ce în ce mai dezgustați. Câțiva s-au angajat în acțiuni de rezistență mai mult sau mai puțin fățișă.

Planul „Walküre” (Valkyria) fusese inițial gândit pentru a proteja regimul împotriva oricărei conspirații, bazându-se pe reacția Armatei de Interior (altfel spus, armata de rezervă). Participanții la conspirație au deturnat însă planul împotriva beneficiarilor săi, în încercarea de a se debarasa dintr-o singură lovitură atât de NSDAP (*National-Sozialistische Deutsche Arbeit Partei* – Partidul Național-Socialist Muncitoresc German), cât și de liderul său.

Complotul militarilor a eșuat nu numai pentru că Hitler a supraviețuit exploziei, dar și din pricina ambiguității rolului jucat de Stauffenberg (el era în același timp unul

dintre liderii conspirației și executantul tentativei de asasinat), a ezitărilor de a emite consemnul de declanșare a „Operației Valkyria” la Berlin și incapacității de a bloca comunicațiile la Rastenburg (*Magazin istoric*, 2/1967, 9/1997, 7/2003).

Momentul 20 iulie 1944 nu marchează nici într-un caz începutul rezistenței militarilor împotriva regimului nazist. Înlăturarea de la putere a NSDAP a mai fost luată în considerare în 1938, în timpul „Crizei Studenților” (în urma căreia s-a ajuns la ocuparea treptată a Cehoslovaciei), în dorința de a preveni un nou război mondial. Mai cunoaștem și alte planuri și încercări de asasinat, cum ar fi tentativa lui Henning von Tresckow și a lui Fabian von Schlabrendorff. Aceștia au reușit să plaseze în avionul în care s-a urcat Hitler la 13 martie 1943 o bombă camuflată în două sticle de coniac, care însă nu a explodat (*Magazin istoric*, nr. 4/1995).

O rezistență și mai mulți rezistenți?

Cu toate acestea, rezistența antinazistă nu poate fi redusă doar la câteva persoane din elita politică, militară ori socială. Chiar dacă rezistența a fost apăsajul unei minorități a poporului german, aceasta provenea însă din mediile politice și sociale cele mai

diverse. De pildă, mișcările muncitorești au contribuit cu numeroși socialiști, comuniști sau sindicaliști și este un fapt bine stabilit că rezistența comunistă a avut de departe cei mai mulți membri, dar și cele mai multe victime.

Activitățile coordonate de comuniști și socialiști constau în principal în distribuirea de bilete, manifeste, ziare în ediții de buzunar și broșuri, inițial tipărite în Germania, dar mai târziu în străinătate, de unde erau aduse în cel de-al Treilea Reich înfruntând riscuri uriașe. De asemenea, au fost puse la punct căi de evadare pentru persoanele amenințate și au fost redactate diverse rapoarte de informare pentru străinătate. Printre altele, au mai fost organizate și câteva tentative de sabotaj, între care tăierea cablului de alimentare electrică a microfonului la care urma să vorbească Hitler în timpul unui discurs ținut la Stuttgart. Cu toate acestea, cele două mari partide care îi reprezentau pe muncitori, SPD și KPD (*Kommunistische*

Herbert Baum

OPERATION WALKÜRE

DAS STAUFFENBERG ATTENTAT

Afișul filmului „Operațiunea Valkyria”,
cu Tom Cruise în rolul principal

Magazin istoric, pe care vi-l prezentăm.

Exclusivitate

La 14 aprilie 2009, Institutul Cultural Român a organizat o discuție pe marginea rezistenței germane împotriva lui Hitler, moderată de domnul Horia Roman Patapievici și însoțită de proiecția unor fragmente din două producții cinematografice diferite, care abordau același subiect: Stauffenberg (în regia germanului Jo Baier, cu Sebastian Koch, 2004) și Operațiunea Valkyria (în regia lui Bryan Singer, cu Tom Cruise, 2009). Invitat de onoare a fost Thomas Altmeyer, membru al „Studienkreis Deutscher Widerstand 1933-1945” (Centrul de Studii al rezistenței germane între 1939-1945) din Frankfurt am Main. Domnia sa a avut amabilitatea de a scrie un articol pentru

CAZUL GEORG ELSER ȘI REZISTENȚA GERMANĂ

THOMAS ALTMAYER, (Germania)

Afișul recent apărutului film „Operațiunea Valkyria” promite „adevărată poveste a unui erou necunoscut”. În atenția publicului internațional este adusă astfel o acțiune a Rezistenței germane împotriva lui Hitler: atentatul cu bombă din 20 iulie 1944, dată la care contele Claus Schenk von Stauffenberg a încercat să îl ucidă pe Führer la cartierul general de la Rastenburg (la 200 km Nord de Varșovia), cunoscut și sub numele de „Wolfsschanze” (Bârlogul lupului).

Însă rezistența împotriva lui Hitler nu poate fi redusă doar la câteva acte spectaculoase precum acesta. Dincolo de povestea lui Stauffenberg, mai sunt și alte povești ale multor alți eroi necunoscuți, pe care vom încerca să le trecem în revistă, axându-ne în special pe „cazul Elser”.

Hitler rostindu-și discursul la berăria Bürgerbräukeller din München (stânga)
și așa cum arăta după atentat

Contele Claus Schenk von Stauffenberg
și soția Nina

„eroi tăcuți“. În mod concret, ajutorul consta în oferirea unei ascunzătorii sau a alimentelor necesare, acte false, organizarea fugii.

Un studiu de caz

Felul în care publicul și istoricii s-au aplecat asupra rezistenței antinaziste a fost mult timp foarte selectiv (atât în R.F.G. cât și în R.D.G.). Un exemplu pentru felul în care au fost uitate sau defăimate anumite aspecte ale rezistenței germane îl constituie „cazul Elser“. Anul acesta, în noiembrie, s-au împlinit 70 de ani de la cea mai aproape de reușită dintre încercările de asasinare a lui Hitler de dinaintea lui Stauffenberg – este vorba despre tentativa lui Elser.

Johann Georg Elser s-a născut în 1903, la Hermingen (aproximativ 100 km Est de Stuttgart), într-o familie umilă. A fost tâmplar și membru al mișcării comuniste RFB (*Rotfrontkämpferbund* – Federația luptătorilor în Frontul Roșu), dar nu a fost niciodată un membru al KPD. Din stenograma interogatoriului luat de Gestapo (care a fost

publicată integral de către istoricii Anton Hoch și Lothar Gruchmann, în 1980), aflăm mai multe detalii despre orientarea politică a lui Elser: „Am început să mă interesez de politică imediat după ce am împlinit vârsta legală pentru a vota și am votat pentru KPD, întrucât acesta este un partid al muncitorilor, pe care aceștia se pot baza.

Dar nu am fost niciodată membru al acestui partid [...] Nu am luat niciodată parte la activitățile acestui partid, cum ar fi distribuirea de manifeste ori demonstrațiile de stradă. Am fost însă membru al sindicatului muncitorilor din industria lemnului. În anul 1928 m-am înscris în RFB, dar nu am făcut niciodată nimic mai mult decât să-mi plătesc cotizația, pentru că nu am purtat niciodată uniformă și nici nu am fost funcționar. Nu am luat parte la mai mult de trei ședințe ale RFB“. Felul în care s-a raportat Elser la activitatea politică este în strânsă legătură cu nevoia lui personală de libertate și independență. Încă de la început, el nu a fost de acord cu venirea la putere a național-socialiștilor (1933), iar explicația a dat-o atunci când a fost interogată: „de când cu revoluția națională muncitorii suferă anumite constrângeri. Nu-și mai pot schimba slujbele, nu-și mai pot stăpâni copiii de când cu H.J. [Hitler Jugend – Tineretul hitlerist], și nici în materie de religie nu mai sunt liberi“. Elser a evitat să meargă la paradele regimului, nu a folosit niciodată salutul nazist și nici nu a luat

parte la reuniunile de grup pentru a asculta discursurile radiofonice ale lui Hitler.

El detesta regimul în primul rând din pricina deteriorării condițiilor de viață, iar din 1937 și din pricina extinderii pregătirilor pentru război, atât militare cât și propagandistice. „Am ajuns la concluzia că situația din Germania nu se poate schimba decât prin înlăturarea conducerii actuale. Iar când spun «conducere» mă refer la «cei mari», adică Hitler, Göring și Goebbels“.

Elser s-a pregătit cu multă grijă. A vizitat de mai multe ori locul viitorului atentat, berăria Bürgerbräukeller din München, acolo unde Hitler obișnuia să vină cu ocazia aniversărilor puciului din 1923, pentru a ține câte un discurs în fața vechilor luptători ai partidului nazist. Și-a pregătit căile de evadare spre Elveția. A lucrat un timp într-o carieră de piatră, pentru a face rost de explozivii necesari. I-a luat 35 de nopți pentru a da gaura în coloana din berărie unde și-a plasat „mașinăria infernală“. Pregătirea atentatului l-a absorbit într-atât, încât nici măcar nu a băgat de seamă că izbucnise deja Al Doilea Război Mondial.

Un atentat eșuat din cauza... vremii

În ziua de 8 noiembrie 1939, discursul lui Hitler de la München a fost inițial amânat. Führerul voia ca la sfârșitul serii să poată ajunge înapoi la Berlin, astfel încât să lăsat foarte greu convins să plece la München. Vremea rea a făcut imposibilă decolarea avionului programat pentru întoarcere, iar Hitler a

Henning von Tresckow

Partei Deutschland, sigla Partidului Comunist german), nu au reușit să pună bazele unei rezistențe comune, cu excepția câtorva cazuri minore.

Nici bisericele catolică sau protestantă nu au reușit să înfrunte regimul într-un mod organizat, deși în câteva situații au putut protesta în chip energic și curajos. A fost cazul unor membri ai „*Bekennende Kirche*” (Biserica Mărturisitoare), o mișcare de opoziție protestantă foarte activă în ceea ce privea libertatea Bisericii. Cel mai cunoscut dintre ei a fost Dietrich Bonhoeffer. Acesta a devenit un opozant al regimului încă din 1933, odată cu primele măsuri luate împotriva evreilor. În octombrie 1941 a redactat împreună cu Friedrich Justus Perels două rapoarte cuprinzătoare privind deportările din Berlin și a militat în favoarea obiecțiilor de conștiință privitoare la serviciul militar. Bonhoeffer nu a avut nimic împotriva să strecoare la aeroport o bombă menită să-l asasineze pe Hitler, în ianuarie 1943.

În mod individual, unii episcopi catolici s-au opus public unor măsuri luate de naziști. Episcopul Clemens

August von Galen a criticat în trei prelegeri ținute în mănăstiri metodele de teroare utilizate de Gestapo, uciderea pacienților din instituțiile de îngrijire a debilor mentali, dar și naționalismul regimului.

Reorganizarea Germaniei după înlăturarea național-socialiștilor a fost discutată și în cadrul „cercului de la Kreisau” – denumit astfel după numele reședinței juristului Helmuth von Moltke (1907-1945), unde se întâlneau reprezentanți ai elitei aristocratice și intelectuale a Germaniei –, având ca rezultat „principiile pentru reorganizare” din vara lui 1943. Se cerea restabilirea statului constituțional, garantarea libertăților de credință și conștiință, precum și inviolabilitatea demnității persoanelor.

Dincolo de rezistența din punct de vedere politic, putem întâlni și felurite căi (individuale) de negare a regimului. Printre acestea se includ toate acele activități plecând de la obiecția de conștiință în fața serviciului militar până la cultivarea artei pe care naziștii o considerau „dege-

nerată”. Au existat conflicte provocate de încercările de a înlătura crucifixe din școli, iar muzica subversivă (în speță jazzul american) și un anumit fel de coafură au persistat în gusturile tineretului (așa-numiții *Edelweißpiraten* „pirai ai florii de colț”). Nu au dispărut nici relațiile intime cu persoane de același sex sau care nu erau „de sânge arian”, în ciuda, sau poate tocmai datorită, opreliștilor regimului.

Nu trebuie uitată nici rezistența evreilor din Reich. Aproximativ 3.000 de evrei s-au implicat în grupuri de rezistență politică, în special din cadrul SPD sau KPD. Au existat și grupuri de rezistență, precum grupul din jurul lui Herbert Baum sau „*Gemeinschaft für Frieden und Aufbau*” (Comunitatea pentru pace și reconstrucție). După interzicerea emigrării evreilor și începerea deportării lor spre Răsărit, aproximativ 10-12.000 au încercat să supraviețuiască „în subteran”. O treime dintre aceștia au reușit să rămână în viață până la sfârșitul războiului, pentru că au fost ajutați de așa-numiții

Friedrich Justus Perels

EUGEN IONESCU ÎN DOSARELE SECURITĂȚII

LIVIU ȚĂRANU

Continuăm prezentarea măsurilor luate de Securitate pentru a-l influența pe dramaturgul Eugen Ionescu – prin diverse mijloace – în primul rând, prin folosirea prietenilor și a familiei – să stabilească legături cu regimul de la București și să viziteze țara. Dramaturgul a fost urmărit până în anii '80, când Securitatea a decis să închidă dosarul.

În primăvara anului 1965, în preambulul unui nou plan de măsuri pentru influențarea lui Eugen Ionescu, se constata că „diversele invitații ce i s-au făcut cu prilejul punerii în scenă, la București, a *Rinocerilor* le-a respins într-un fel sau altul“. Între timp, au fost puse în scenă și alte piese ale dramaturgului (*Cântăreața cheală*, *Scaunele* și *Regele moare*), care s-au bucurat de un succes deosebit în rândul publicului, dar și în presa de

profil. Pentru Securitate acest fapt crea noi oportunități de abordare a scriitorului, de data aceasta prin relațiile sale de familie din țară. Niki Burileanu, cumnat al dramaturgului, a fost primul vizat. Acesta fusese deținut politic și apoi informator, iar în vara anului 1965, urma să primească vizita surorii sale, Rodica Burileanu. Ocazia nu trebuia pierdută. Planul era ca Niki Burileanu să o influențeze pozitiv pe sora sa,

ca apoi aceasta să-l „contamineze“ și pe soțul ei. A fost asigurată interceptarea telefonului la familia Burileanu și ascultarea discuțiilor care au avut loc între cei doi frați. Pe parcursul vizitei, Rodica a avut, surprinzător, o atitudine pozitivă, chiar de admirație și entuziasm față de noile realități din România comunistă. Era astfel bifat unul dintre pașii pe care Securitatea îl dorea realizat pentru a-l convinge pe Eugen Ionescu să vină în țară.

trebuit să folosească serviciile „Reichsbahn”ului (Căile ferate germane). Discursul a fost mult mai scurt decât cel pe care scontase Elser: s-a încheiat la ora 21.07. Bomba lui Elser a explodat 13 minute mai târziu, dar Hitler și ai lui nu mai erau acolo. Au fost uciși opt oameni, iar 60 au fost răniți. Locul unde Führerul vorbise cu doar câteva minute în urmă era acum un morman de dărâmături de un metru înălțime. Tavanul era în întregime distrus.

Elser a fost arestat de o patrulă de grăniceri în aceeași seară, pe când încerca să treacă frontiera elvețiană ilegal, și a fost transferat la München. În seara zilei de 13 noiembrie, și-a asumat întreaga responsabilitate pentru atentat. A fost deținut în închisorile din München și Berlin, iar mai apoi în lagărele de concentrare de la Sachsenhausen și Dachau, având un „statut special”, într-o deplină izolare, până când a fost executat de către SS la 9 aprilie 1945. În ciuda mărturisirii lui Elser, naștii i-au bănuit mult timp pe britanici ca fiind inițiatorii atentatului.

Campania de defăimare a lui Elser a început aproape imediat după atentat. Propaganda regimului l-a înfățișat ca pe un instrument al serviciilor secrete străine. Rezistența și exilul german, la fel și Aliații, au văzut în el un „agent provocator” al naziștilor. Acest amestec de zvouri, speculații și propagandă a lăsat urme inclusiv după 1945, în percepția publicului și a cercetătorilor specializați în Rezistența germană. La urma urmei, principala problemă a lui Elser a fost incapacitatea de a accepta integral o tradiție: „el vota cu comuniștii, dar nu urma linia

generală a partidului. Era creștin, dar nu se ducea la biserică. Figura lui nu se poate mula pe niciunul dintre modelele de rezistență anti-hitleristă, nici pe modelul național-conservator, nici pe cel liberal-civil” (este opinia istoricilor germani Peter Steinbach și Johannes Tuchel, exprimată în 2002).

De pildă, Martin Niemöller a vorbit despre așa zisul „SS-Unterscharführer Georg Elser” acționând la ordinul lui Hitler, iar unul dintre cei mai importanți istorici ai Rezistenței Germane, Hans Rothfels, scria în 1949 că „instalarea în poziție a mașinării infernale nu a fost posibilă fără sprijinul Gestapoului, iar Hitler și-a întrerupt discursul conform planului”. Nici istoricii din defuncta R.D.G. nu l-au tratat mai bine, abținându-se să scrie despre el.

Istoricul Lothar Gruchmann este cel care a descoperit stenogramele și înregistrările interogatoriilor la mijlocul anilor 1960. Acestea ne oferă acces direct la părerile despre nazism ale lui Elser cât și motivațiile sale pentru atentat. Dar de-abia din anii 1980 Elser a primit recunoașterea publică, odată cu apariția primelor filme și piese de teatru care i-au fost dedicate. Unele municipalități germane au ajuns să boteze străzi cu numele său, iar în 1998 a fost deschisă „Georg-Elser-Gedenkstätte” (Memorialul Georg Elser), în orașul unde și-a făcut studiile, Königsbrunn.

Cu toate acestea, „dosarul Elser” a fost redeschis în 1999, când politologul Lothar Fritze a pus din nou în discuție motivele atentatului, fără mare succes, însă.

Primele rezultate ale cercetărilor întreprinse de către „Studienkreis Deutscher Widerstand 1933-1945” arată că numele lui Elser este practic necunoscut elevilor germani, dar putem spera că cea de a 70-a aniversare a atentatului său de anul acesta va schimba un pic lucrurile.

Important în exemplul oferit de Elser este că era cu puțință ca un simplu particular să se poată sustrage unei dictaturi precum aceea a naziștilor și mai mult chiar, că era posibil și altceva decât simpla rezistență pasivă. Sau, cum s-a exprimat fostul secretar de stat german Christoph Palmer, „Elser a trecut la acțiune atunci când elitele au dat greș”. ■

**În românește de
Adrian George DUMITRU**

Georg Elser (în dreapta) cu o prietenă

acest nume». Caut atunci Comitetul pentru Cultură și mi se răspunde: «La noi Comitet de Cultură? N-avem așa ceva!». Spune-mi tu, Radule, ce fac în această situație?»

Ca semn al încrederii de care se bucura, Radu Beligan a primit de la dramaturg un alt număr de telefon, confidențial, la care răspundea când se afla la Paris, urmând a-și telefona reciproc și a relua corespondența.

Despre traiul parizian al lui Eugen Ionescu, Radu Beligan spunea, cu explicabilă reținere, că scriitorul nu are prieteni în afară de fratele lui Mihail Sebastian (Hector Sebastian), care avea o mare influență asupra lui. De altfel, și acesta urma să viziteze țara în curând, pentru a cheltui drepturile de autor pentru piesele fratelui său. Fiind informată despre intențiile lui Hector Sebastian, Constanța Crăciun, președinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, a dat dispoziții ca în cazul în care acesta din urmă vine în România, chiar dacă nu există suma de 20.000 lei ca drepturi de autor pentru fratele său, să se creeze un fond special pentru el, având în vedere influența pe care o avea asupra lui Eugen Ionescu.

În final, părerea lui Radu Beligan era că Eugen Ionescu ar putea veni în țară, în toamna sau iarna anului 1966, dar „nu trebuie forțate lucrurile”.

Lucrătorul Securității a tras propriile concluzii: Radu Beligan a produs o bună impresie asupra lui Eugen Ionescu

și se poate acționa în continuare pe această linie, pentru a-l influența pozitiv pe scriitor.

Eugen Ionescu nu a venit însă în România nici în 1966 și nici în anii următori.

Încercări de compromitere

În decembrie 1967, a venit fiica sa Marie-France Ionescu, care a fost impresionată de întâlnirea cu Matei Călinescu și Marin Sorescu.

Între timp, la Paris, dramaturgul a fost vizitat de mai mulți români din țară, pe care, se pare, îi prefera celor din exil. Unii erau însă informatori ai Securității. Unul dintre ei notează o afirmație făcută de Eugen Ionescu, la o discuție la care participa și Emil Cioran: „sunt român, dar am ales să aparțin culturii franceze!”.

Și Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu au fost convinși să intre în jocul Securității pentru influențarea lui Eugen Ionescu. Aceștia s-au numărat printre vizitatorii lui Eugen Ionescu, dar din sursă colaterală aflăm că discuțiile pe care le-au purtat au fost strict pe teme literare. Apoi... liniște. Timp de un deceniu Eugen Ionescu dispare din preocupările Se-

curității. Sau cel puțin acest fapt îl deducem din absența oricărui document, între anii 1967-1977. Nu este exclus ca acestea să fi fost distruse, fiind socotite fără „interes operativ”.

Din primăvara anului 1977, brusc, interesul DIE pentru situația scriitorului redevine manifest. Într-o telegramă transmisă rezidenței de la Paris se solicită detalii despre situația familială a lui Eugen Ionescu ca și despre trecutul său în serviciul diplomației românești.

Detaliile transmise de rezidența din Paris ne surprind, prezentându-l pe Eugen Ionescu într-o cu totul altă ipostază decât cea de la începutul anilor '60. Atât el, cât și fiica sa sunt în relații strânse cu emigrația ostilă regimului, încurajând activitatea acesteia. Marie-France Ionescu era prietenă cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și cu Dumitru Țepeneag, cu toții cunoscuți pentru atitudinea lor anticomunistă. Pe ultimul, Eugen Ionescu îl sprijinea financiar pentru editarea periodicului *Cahiers de l'est*.

Din alte telegrame transmise în același interval, vedem că Securitatea căuta în trecutul dramaturgului elemente care să-l compromită:

activitatea ca atașat de presă la Vichy (articolele publicate atunci erau deja „pro-fasciste” sau antisemite, se verifica o ipotețică activitate pe lângă guvernatorul Transnistriei etc.).

Dar care erau motivele pentru care se căutau asemenea date?

La București se știa deja că mai

Localul „La Coupole”, frecventat de obicei de membri ai Academiei Franceze

Folosirea prietenilor

Înainte de plecarea în turneu în Franța a Teatrului de Comedie, un ofițer al Securității a discutat cu directorul teatrului, Radu Beligan, arătându-i interesul pentru aducerea în țară, în vizită, a lui Eugen Ionescu. I s-a argumentat că atât Eugen Ionescu, cât și alți oameni de cultură din emigrație sunt sub influența unor foști politicieni din vechile partide, inclusiv legionari, „elemente rău intenționate”, cu activitate ostilă la adresa țării. Evident că era un neadevăr, din moment ce chiar în documentele interne Securitatea recunoștea atitudinea de rezervă a dramaturgului în „chestiunile românești”.

Lui Radu Beligan i s-a cerut să explice, la Paris, că turiștilor de origine română care vizitau țara nu li se fac niciun fel de șicane și nici nu sunt arestați, așa cum susțineau unele figuri importante ale exilului. Iar Eugen Ionescu nu avea de ce să se teamă, deoarece piesele lui erau jucate pe multe scene în țară, fiind recunoscut ca o personalitate de primă mărime a culturii românești. Ofițerul, pentru a-și întări argumentația, a invocat și câteva prevederi ale unor hotărâri ale guvernului referitoare la dezvoltarea turismului.

Radu Beligan i-a spus ofițerului că Eugen Ionescu i-a invitat, după prima reprezentare a piesei *Rinocerii*, la o masă la el acasă, ocazie cu care va putea să discute despre aceste lucruri cu dramaturgul.

La întoarcerea de la Paris, Radu Beligan a fost nevoit să aibă o altă întrevvedere cu

Horia Stamatu

respectivul ofițer și să relateze cum a decurs întâlnirea cu Eugen Ionescu. Ajuns la Paris, l-a sunat pe dramaturg, însă nu l-a găsit. În ziua spectacolului a sunat din nou. În ambele cazuri i-a răspuns fiica acestuia care, într-o românească perfectă, i-a spus că nu știe dacă tatăl ei va putea veni la spectacol, însă îl roagă ca după spectacol să vină cu toată echipa la ei acasă.

Radu Beligan era de părere că Eugen Ionescu a vrut să evite publicitatea, din care cauză a venit la spectacol exact în momentul ridicării cortinei, actorii aflând imediat însă de sosirea lui.

În loja în care se afla, chiar înainte de încheierea spectacolului, Eugen Ionescu s-a ridicat în picioare și a strigat: „Bravo Beligan”. A început să aplaude zgomotos înaintea celorlalți spectatori. Apoi a mers pe scenă și l-a îmbrățișat. La masa ce a urmat la locuința dramaturgului, care a durat până a doua zi la ora

patru dimineața, referindu-se la piesa *Rinocerii*, a relatat (de față fiind și critici literari francezi) că piesa se referă la evenimente din România interbelică. Ulterior a detaliat, spunând că piesa se referă la legionari, în special la molima legionară care i-a cuprins pe intelectualii din jurul său, precizând că dialogul din actul III, dintre Berenger și Jean, are la bază o discuție autentică dintre Eugen Ionescu și Horia Stamatu purtată în țară, înainte de anul 1938.

În timpul turneului, Radu Beligan s-a mai întâlnit încă de două ori cu Eugen Ionescu, într-o vilă din apropierea Parisului, fiind invitat împreună cu Eugen Jebeleanu de fraatele lui Mihail Sebastian. Cu aceste ocazii, Eugen Ionescu s-a interesat cu lux de amănunte despre situația din țară (construcții noi, nivel de trai, atmosferă). Și-a reamintit episoade din tinerețe, din armată, a cântat cântece ostășești și populare românești. A adus elogii Teatrului de Comedie, iar pe Radu Beligan l-a considerat mai bun decât Jean-Louis Barrault și Laurence Olivier.

Ilustrativ pentru principiile sale de viață și optica față de situația internă a țării natale sunt câteva dintre afirmațiile lui: „Vezi, Beligane, oamenii se cunosc prin muncă. Eu te vedeam ca pe un om amabil, politicos, însă după ce te-am văzut jucând în piesa mea, te consider un adevărat prieten [...] Aș da curs invitației tale de a veni în țară, dar ce se întâmplă dacă într-o noapte, după ce ne-am despărțit de la un chef, mă culc, la hotel, iar când mă trezesc, te caut și mi se răspunde: «Care Beligan, nu cunoaștem pe nimeni cu

intervențiile numeroase ale fiicei lui Eugen Ionescu și chiar ale acestuia din urmă, la niveluri foarte înalte, să se aprobe viza de ieșire din țară a soților Andrei și Sanda Gheorghiu, apropiați ai familiei Ionescu. Aceștia din urmă solicitaseră viza din 1978, dar fuseseră refuzați deja în două rânduri, iar în urma cererii lor de plecare din țară erau supuși mai multor șicane din partea autorităților. Înșuși viitorul președinte al Franței François Mitterrand transmisese lui Nicolae Ceaușescu o solicitare în acest sens.

Autoritățile de la București nu se grăbeau, dimpotrivă, încercau să temporizeze plecarea familiei Gheorghiu, căutând ca, la schimb, să fie obținută din partea lui Eugen Ionescu desolidarizarea față de disidența românească din Franța. De altfel, ambasadorul României primise, pe lângă sarcina de a-l cultiva pe Eugen Ionescu, misiunea de a avea o discuție cu dramaturgul sau fiica acestuia, în care să propună târgul amintit mai sus.

La 29 martie 1979, sub semnătura lui Eugen Ionescu și a secretarului general Alain Revennes, CIEL a lansat un apel care chema „toți intelectualii francezi și europeni să întrerupă imediat orice contact cu instituțiile oficiale din România, orice legături cu această țară, orice primire a reprezentanților oficiali... atât timp cât vor continua represiunile și disparițiile în România”.

În aceeași perioadă, Eugen Ionescu publică volumul *Un om în*

chestiune – un om în discuție, alcătuit din articole scrise după 1977, în care se referă, între altele, la mișcarea pentru drepturile omului în România, la Ion Vianu și Paul Goma.

Nume de cod „Slătineanu“

Având în vedere cele întâmplate, DIE trece la acțiuni de compromitere a CIEL și de influențare a lui Eugen Ionescu pentru a renunța la poziția sa ostilă față de regimul de la București. Intelectuali și oameni de afaceri occidentali, în relații cu spionajul românesc, publică articole de presă și trimit scrisori lui Eugen Ionescu în care este criticat apelul lansat de CIEL. Într-un articol, Eugen Ionescu era blamat pentru că „a chemat intelectualitatea din Europa să boicoteze spiritual România, țara sa de origine”. Personaje mai mult sau mai puțin controversate din rândul exilului românesc îi trimit, de asemenea, scrisori prin care își exprimă indignarea că un intelectual de talia sa recurge la asemenea metode împotriva patriei natale. Unele dintre aceste scrisori sunt publicate în presa occidentală sau difuzate la posturi de radio în limba română din S.U.A. Concomitent, este

asigurată publicarea în presa emigrației române a circa 50 de articole care calificau drept aberații chemările conținute de apelul CIEL și care-l vizau direct pe Eugen Ionescu. Autorii acestor materiale fuseseră anterior aduși în țară și li se creaseră condiții pentru a se „documenta” despre drepturile și libertățile scriitorilor români, ca și posibilitățile lor de creație. Inclusiv Alain Revennes, secretarul general al CIEL, a fost contactat și i s-au furnizat documente și informații în sensul amintit, fiind intoxicat și cu câteva date despre „adevărată față” a preotului Gheorghe Calciu.

Trebuie spus, indiferent de părerea unora sau altora, că acțiunile puse la cale de Securitate au avut efect, deși nu au schimbat fundamental atitudinea lui Eugen Ionescu față de regimul de la București. Probabil că și un anume gest făcut de autoritățile române a contat. În aprilie 1979, Comisia de vize și pașapoarte a acordat viza mult dorită familiei Gheorghiu.

Efectul nu s-a lăsat așteptat prea mult. Eugen Ionescu s-a retras din acțiunile emigrației anticomuniste din capitala Franței. Absența dramaturgului de la acțiunile publice ale acestuia este grăitoare. Nu mai apar niciun fel de declarații sau acțiuni ale sale în cadrul CIEL. Ba chiar într-o discuție particulară, Eugen Ionescu își exprimă surprinderea față de duritatea conținutului mesajelor primite și regretul că s-a lăsat târât într-o „aventură

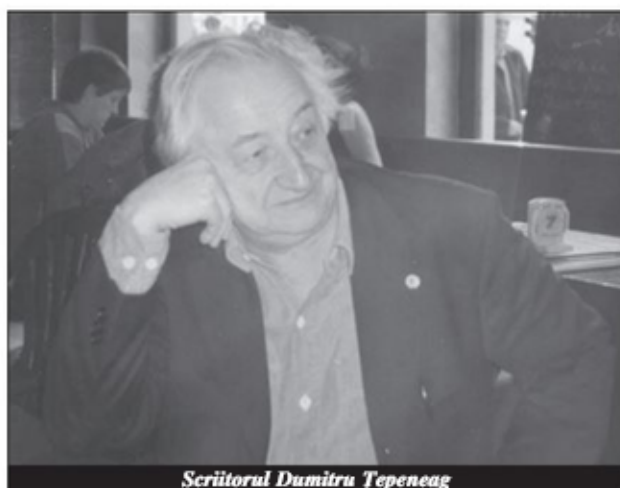
„Rinocerii” cu Jean-Louis Barrault, montat la Paris...

multe organizații și personalități din Franța intenționau să înceapă o campanie de presă împotriva regimului din România, în legătură directă cu situația unor cetățeni români care se solidarizaseră cu acțiunea lui Paul Goma și care erau supuși unor persecuții în țară. Or, Eugen Ionescu era unul dintre cei

care intenționau să trimită președintelui Franței, guvernului și unor politicieni francezi o scrisoare prin care să ceară sprijin pentru acești disidenți.

Apoi, aflăm că interesul major al Securității se datora creării în ianuarie 1978, la inițiativa unui grup de intelectuali francezi și de alte etnii, a Comitetului Intelectualilor pentru o Europă a Libertăților (CIEL), al cărui scop declarat era „să lupte pentru asigurarea libertății de creație și de exprimare a ideilor, împotriva doctrinei și practicilor totalitare”. Președinte de onoare al acestui comitet a fost ales nimeni altul decât Eugen Ionescu, membru al Academiei Franceze, avându-se în vedere prestigiul de care acesta se bucura între intelectualii de pe malurile Senei.

Cunoscută fiind legătura foarte strânsă dintre tată și fiică în familia Ionescu, Securitatea a încercat o acțiune de influență asupra fiicei, despre care se știa că obținuse de la PEN Club, filiala Paris, o bursă lunară de 3.000 franci pentru Paul

Scritorul Dumitru Țepeneag

Goma, fiind una dintre cele mai active susținătoare ale disidentului român.

În buna tradiție a Securității, s-a trecut la alcătuirea unui plan de măsuri pentru „neutralizarea activității ostile” a fiicei marelui dramaturg. În primul rând era vizată legătura acesteia cu toți colaboratorii postului „Europa Liberă”, apoi cu disidenții amintiți deja: Paul Goma, Dumitru Țepeneag și Virgil Tănase. Se știa că fiica „de cele mai multe ori uzează de prestigiul tatălui [...], uneori atrăgându-l și pe acesta” în sprijinirea exilului românesc. Se acționa direct prin intermediul a patru colaboratori ai Securității, care aveau acces în casa dramaturgului ori se aflau în bune relații cu fiica acestuia. Aceștia aveau sarcina de a o convinge de valoarea literară modestă a lucrărilor scrise de Paul Goma, Dumitru Țepeneag și Virgil Tănase, ca și de faptul că incapacitatea lor în acest domeniu îi conduce la alt gen de acțiuni pentru „câștigarea unei popularități ieftine”, de pe urma căreia profită material.

Familia Gheorghiu, monedă de schimb

O altă direcție de acțiune era cea de a publica în țară, tot de către o legătură a Securității, articole elogioase despre activitatea literară a lui Eugen Ionescu, bineînțeles aducând la cunoștința drama-

turgului toate aceste contribuții.

În fine, în țară, față de relațiile familiei Ionescu, cât și în rândul scriitorilor, urma să se acrediteze ideea că Marie-France Ionesco era în slujba cercurilor ostile ale emigrației și a postului de radio „Europa Liberă”.

În pofida acestor măsuri și intenții ale Securității, într-o telegramă de la mijlocul anului 1978, se constata o „intensificare” a activității propagandistice anticomuniste a lui Eugen Ionescu, ceea ce făcuse obiectul unei analize „la nivel superior”. Era firesc ca la acest nivel conducerea de partid să fie îngrijorată, luând în considerare că, în urmă cu mai mulți ani, dramaturgul refuzase orice implicare în asemenea manifestări. Tocmai pe această bază, în țară, îi fuseseră puse în scenă câteva piese și i se făcuse o bună critică în presa de specialitate.

În consecință, se dorea inițierea unui dialog, din țară, între Eugen Ionescu și un om de cultură, eventual Radu Beligan, care-l cunoștea personal și care-i pusese în scenă piesele amintite. În plus, se intenționa ca la

A fost odată ca niciodată

Sfânta Varvara, sărbătorită pe 4 decembrie, și Sfântul Sava, sărbătorit pe 5 decembrie...

ZILELE BUBATULUI

Dr. GEORGETA ROȘU

Satul tradițional „ținea” sărbătoarea firesc, după ce o pregătea cu multă atenție, pentru că de la sărbătoare „omul trebuia să ia folos”. Zilele de 4 și 5 decembrie erau zile care „se țineau” de către credincioși, pentru a feri copiii de boli (vărsat de vânt), sărbătorind în același timp pe Sfânta Varvara (4 decembrie) și pe Sfântul Sava (5 decembrie). Aceste zile se mai numeau și zilele Bubatului.

In imaginarul rural zilele săptămânii aveau hrumul personificat, atributele acestora fiind preluate de sfinți din calendarul creștin. Astfel, luna era a Sfântului Ioan; marțea a Sfântului Ilie; miercuria a Maicii Domnului; joia a Sfântului Nicolae; vinerea era Ziua Răstignirii; sâmbăta a lui Lazăr, iar duminica Ziua Învierii.

Anul acesta, 4 decembrie, ziua Sfintei Varvara, prima

zi a Bubatului, cade într-o vineri, iar 5 decembrie, ziua Sfântului Sava, într-o sâmbătă. Deoarece credincioșii atribuiau fiecărei zile anume puteri, este potrivit să cunoaștem câte ceva despre fiecare dintre ele.

Vinerea, cea mai importantă zi lucrătoare din săptămână, era marcată de post și de interdicția de a începe un lucru nou, de a lucra la vie, de a spăla. Nu era bine să se fră-

mânte și să se coacă pâine și nici să se lucreze cu unelte ascuțite. Sfânta Varvara din această zi ne apără de Anticrist, este protectoare a mine-rilor și sprijinul femeilor la naștere. Tot ea poate curma chinurile morții.

De ziua Sfintei Varvara se fac și predicții privind anul agricol ce urmează. Fetele și femeile pun în apă rămurele de cireș, vișin

politică" și a servit interesele unor forțe politice interesate în discreditarea României.

După această retragere, Securitatea a continuat seria măsurilor de influențare a lui Eugen Ionescu, prin introducerea în anturajul său a unor intelectuali din țară și străinătate, aflați în legătura temutei instituții. Presa și emisiunile de radio din Occident au fost folosite pentru compromiterea activității CIEL și pentru prezentarea în culori favorabile a situației intelectualilor din România.

Dintr-o notă informativă a unei surse care discutasese cu dramaturgul francez Jean de Beer, în august 1980, aflăm și un alt motiv pentru care Eugen Ionescu s-a retras din acțiunile publice ale exilului românesc: starea sănătății sale în continuă degradare. În același timp, aflăm că atitudinea sa față de regimul din România era în continuare profund ostilă. De altfel, Paul Goma îl edificase asupra lipsei libertății culturale și religioase din România.

Securitatea a încercat de nenumărate ori să rupă legăturile dintre cei doi scriitori. Informațiile furnizate de sursele DIE sunt însă contradictorii. Dintr-o notă a unui informator aflăm, în 1981, că Eugen Ionescu era decepționat de Paul Goma, întrucât „acesta nu a dat ceea ce se spera de la el”. Conform aceluiași surse, pe care nu o putem verifica, dramaturgul ar fi vorbit în termeni negativi la adresa lui Paul Goma, spunând că acesta nu se ridică la

nivelul intelectualilor români din Franța, că „nu a fost în stare să scrie nimic de când a sosit” în Franța. Din aceste considerente, dramaturgul evita să-l mai vadă pe Goma, „pentru că nu vrea să se compromită”.

Din aceeași notă aflăm și alte detalii: Eugen Ionescu frecventa un local, „La Coupole”, unde mergeau de obicei membri ai Academiei Franceze. De regulă, mergea singur, consuma și zăbovea mult în restaurant. După un „consum substanțial, în stare de ebrietate, obișnuia să scrie pe loc diverse notițe, însemnări, cu intenția de a fi idei pentru viitoare lucrări”, dar care rămâneau nefinalizate.

O dovadă că dramaturgul era „filat”, o bună parte din timp, este și observația după care, în ultimul timp, el era văzut tot mai mult în prezența unor regizori și actori francezi, fiind preocupat de situația teatrului francez contemporan. Dintre membrii exilului, Eugen Ionescu continua să aibă legături cu grupul Monica Lovinescu, Dumitru Țepeneag și Virgil Tănase.

În fine, ultimul document relevant din dosarul lui Eu-

gen Ionescu, nume de cod „Slătineanu”, este un raport cu propunerea (aprobată) de scoatere din „preocupările” Securității a dramaturgului și clasarea dosarului la arhivă. Documentul, datat 27.11.1984, amintește că scriitorul a fost luat în lucru în anul 1978, pentru „cunoașterea și contracararea activității propagandistice ostile desfășurate”, în calitatea sa de președinte al CIEL. În urma executării sarcinilor stabilite în planul de măsuri realizat atunci, „Slătineanu” a fost scos de sub influența „elementelor reacționare”, iar CIEL și-a încetat activitatea.

Așadar, propunerea de scoatere din „preocupare” a lui „Slătineanu” se făcea pe baza unor date obținute recent, din care reieșea că dramaturgul „se află într-o stare de degradare fizică și morală avansată, evită contactele cu emigrația română din spațiul [francez] și nu a mai fost semnalat cu atitudine dușmănoasă la adresa țării noastre (sic!)”.

Era o dezinformare crasă a ofițerului de caz, care, probabil, primise ordin să închidă acest dosar în mod expres, având în vedere în-

ghețul care se instala în relațiile româno-franceze, precum și schimbarea de gardă de la conducerea spionajului românesc (Nicolae Pleșiță este înlocuit cu Aristotel Stamatoiu la 30 noiembrie 1984), tocmai pe motive care țineau de imaginea externă a regimului de la București. ■

... și „Lecția” cu Horațiu Mălăele, la București

Cei doi principii ai Transilvaniei (Gabriel Báthory, în stânga, și Ștefan Bocskay) au fost uniți prin soarta comună: ambii au murit asinați

- Ștefan Bocskay, unul dintre cei mai importanți principii ai Transilvaniei
- Strămutarea Curții și abuzurile comise au creat nemulțumiri
- Principe virtuos împins spre o cale „bețivănească“
- Pastorul din Gușterița moare de rușine
- Gabriel Báthory primește pedeapsa divină

LA CURTEA LUI GABRIEL BÁTHORY

LIVIU CÎMPEANU

Termenul de Curte apare în Transilvania în epoca modernă. Cronicile desemnau prin această noțiune atât reședința principelui (capitala), cât și pe dregătorii și instituțiile care îl secondau și anturajul său. Monarhul este astrul în jurul căruia gravitează universul numit Curte, caracterul acestuia fiind modelat de el și de grupul său de apropiați.

In vara anului 1601, generalul imperial G. Basta l-a învins pe principele Sigismund Báthory și și-a omorât aliatul, pe Mihai Viteazul. Astfel, Transilvania a rămas în stăpânirea lui Basta și a unei comisii imperiale.

O parte a nobilimii maghiare și secuiești, văzându-se amenințată de noua stăpânire, s-a grupat în jurul nobilului Moise Szekely și a cerut ajutorul sultanului. Părerea nobilimii maghiare despre Szekely se oglindește foarte bine

în memoriile principelui Janos Kemeny: „ca persoană, era un om foarte brav și viguros, dar tot țaran“ și, deși se pretindea principe, îl caracterizau „faptele sale țărănești“. Acțiunea lui Moise Szekely s-a dovedit neinspirată. Trupele turco-

sau măr și le țin până la Florii. Dacă acestea vor înflori, anul care urmează va fi mănos și hambarele se vor umple; dacă rămurilele nu înfloreau, urma un an cu secetă mare...

În cea de-a doua zi a Bubatului, 5 decembrie, memoria populară spune că trebuie terminate treburile începute peste săptămână; se face curat în casă și gospodărie, toți membrii familiei se spală și se primenesc. Dacă începe să plouă sâmbăta, se crede că va ploua mult timp...

Tot sâmbăta este și ziua destinată pomenirii morților.

Sf. Sava este o personalitate enigmatică, datorită ambivalenței numelui său, uneori fiind menționat ca Sfânta Sava, alteori Sfântul Sava. Există în acest sens o legendă care vorbește despre Sfânta Sava, trimisă de Dumnezeu să aducă bubatul (bubele) printre oameni, pe pământ. Sfânta însăși suferise

de vărsat și rămăsese fără un ochi din cauza bubelor care- ieșiseră.

Despre Sfântul Sava legende povestesc că ar fi fratele mai mic al Sfântului Nicolae și că numele lui trebuie sărbătorit trei zile: una înainte și una după cea propriu-zisă. După aceste zile, boala (vărsatul) se împarte în: mare, mic și mijlociu.

Elementul central al sărbătorii Bubatului îl constituie pomana rituală. De aceea acum se dau de pomană fasole fiartă și nuci, pentru ca bubele să fie îmblânzite. Se coc turte și se dau de pomană, punându-se deasupra lor mătase sau lână, pentru ca bubele să fie moi ca mătasea sau lâna și să nu lase urme pe corpul bolnavilor.

Tot în această zi femeile împart trei turte necoapte, o strachină cu boabe de fasole, o sticlă cu vin și un caer de lână, pentru ca bubatul să fie bun ca vinul și pâinea și moale ca lâna și fasolea.

Alte gospodine coceau două turte, numite și turtele Barburii. Una era unsă cu miere, alta cu dulceață. Prima se împărțea, iar cea de-a doua se pune la streășină, pentru a feri casa de boli, pentru a avea animale de prăsilă și pentru sporul casei.

In zilele de Bubat femeile nu aveau voie să țesă, să coasă și nici să spele (și mai ales să opărească) rufe. Copiii nu aveau voie să mănânce în această zi semințe de dovleac, fasole sau boabe de porumb. Mamele îi ungeau („îmbărburau“) cu miere pe corp și apoi îi spălau cu apă în care fusese spălată icoana Maicii Domnului, pentru a-i feri de felurite bube tot anul. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 ianuarie 2010, răspunsul la întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**:

– În ce an a prezentat producătorul Cadbury bucățele de ciocolată în cutii elegante?

Răspunsul corect la **Blitz... concursul** din luna octombrie 2009 este:

George Zorbas

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Emil Vasile**, din **Curtea de Argeș**. Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2010.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, O. P. nr. 1, C.P. 15-702, sect. 1, București

cuminte și pus să domnească peste popoare trage cu sulița în câini?" Această caracterizare pare a le completa pe celelalte, chiar dacă nu avem certitudinea că este adevărată.

Curtea este responsabilă inclusiv de moartea principelui Gabriel Báthory în 1613. Stările Transilvaniei l-au părât pe principe sultanului, care l-a înlocuit cu Gabriel Bethlen. În ajutorul acestuia din urmă sultanul a trimis o armată otomană, dar și pe domnii Țărilor Române. Fiind învins de această coaliție, Báthory și apropiații săi s-au retras la Cluj și apoi la Oradea. Aici, principele a fost asasinat de apropiații lui, conduși de János Szilasi și Grigore Nádanyi, „oamenii pe care el însuși i-a crescut, credincioșii săi băutori de vin, viteji...”, după cum va spune mai târziu principele Kemeny.

Motivul asasinatului a fost foarte bine sintetizat de cronicarul muntean Radu Popescu: „Iar neamișii [nobilii maghiari – L.C.] și cealaltă

Grup de nobili maghiari din Transilvania princiară (secolele XVI-XVII). Astfel trebuie să fi arătat membrii camarilei principelui Gabriel Báthory

țară [ceilalți locuitori, stările – L.C.] să sfătuiră să omoare pe Batăr Gabor, că pentru nebuliile lui vine atâta nevoie țării“. Asasinii, după Simon Paulinus și „Zillaschi“ (Szilasi), cu toate că erau membri ai Curții, sperau să își mențină statutul și sub principatul lui Bethlen.

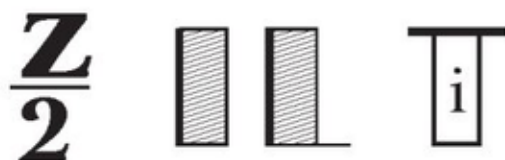
In ciuda așteptărilor, au fost condamnați la moarte de Dieta de la Mediaș „pentru că și-au murdărit mâinile ucigându-l pe domnul

uns cu mir“. Radu Popescu relatează în *Istoria* sa, redactată în secolul al XIX-lea, prin cuvintele strămoșilor săi sași din secolul al XVII-lea: „un tânăr de 18 ani abil și viteaz, care avea în posesie avuții mari, dar căruia îi lipsea prima condiție a umanității: moralitatea de bază“. Dramaturgul sas din secolul al XX-lea, Adolf Meschendörfer, în drama istorică *Michael Weiss, judele Brașovului*, îl prezintă pe principe ca pe un tiran cumplit și capricios. ■

Epilogul execuției asasinilor lui Báthory ne este relevat de sibișoreanul Kraus: „cei care se ating de cei unși «cu mir» mor rareori de moarte bună, căci trebuie să plătească în același fel“.

Imaginea lui Gabriel Báthory rămâne aceeași peste secole: episcopul G.D. Teutsch îl caracteriza pe principe în *Istoria* sa, redactată în veacul al XIX-lea, prin cuvintele strămoșilor săi sași din secolul al XVII-lea: „un tânăr de 18 ani abil și viteaz, care avea în posesie avuții mari, dar căruia îi lipsea prima condiție a umanității: moralitatea de bază“. Dramaturgul sas din secolul al XX-lea, Adolf Meschendörfer, în drama istorică *Michael Weiss, judele Brașovului*, îl prezintă pe principe ca pe un tiran cumplit și capricios. ■

DIOSCURII (Biverb: 7, 8)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție integramă MARI BĂTĂLII ALE LUI NAPOLEON BONAPARTE, apărută în nr. 11/2009:

A – U – ULM – LUTZEN – AW – SEI –
SORA – STI – MARET – E – ZI – ENE –
ARTIST – GR – LODI – SOL – PIUTOR –
O – TL – ID – BO – AZOT – AAA – E –
NAS – VUI – RA – LONATO – RAC – ORZ –
CAL – PRIER – BORODINO

Soluție joc CONDUCERE ACADEMICĂ, apărut în nr. 11/2009:

FOR ISTORIC (F – ORI – S/T – ORI – C)

tătare ce i-au venit în ajutor au pustiit țara.

Deși a reușit să ajungă principe în 1603, Szekely a fost înfrânt și ucis de domnul Țării Românești, Radu Șerban, aliatul habsburgilor. Transilvania a intrat din nou sub stăpânirea habsburgică până la o nouă regrupare a nobilimii, în jurul principelui Ștefan Bocskay (1604-1606). Acesta a obținut recunoașterea și din partea habsburgilor și a otomanilor. El a fost asasinat la 29 decembrie 1606, de către cancelarul său. G. Kraus, cronicar sas din Sighișoara, notează: „Cancelarul a fost prins de porcarii principelui și tăiat bucăți-bucățele.”

In 1607 a fost ales principe Sigismund Rakoczi, care a abdicat după numai un an. Succesorul său a fost Gabriel Báthory. Cronicile sunt de acord în privința excentricității sale, dar sugerează și că suferea de demență. În *Memoriile* principelui Janos Kemeny se scria: „Gabriel Báthory era, de altminteri, un principe foarte virtuos, dar împrejurările dăunătoare și sfetnicii cu vorbe perfide infiltrați pe lângă el au corupt mintea juvenilă predispusă pentru așa ceva și au împins-o pe o cale bețivă-nească, spre o viață necurată”. Lucrarea subliniază influența nefastă a celor ce alcătuiau Curtea: persoane care îi ofereau principelui propriile soții pentru desfătare sau lingușitori ca János Imrefi, poreclit de contemporani și de posteritate *Kurvafi*.

Caracterul capricios al lui Gabriel Báthory era cunoscut de nobilii care l-au ales

Judele Michael Weiss și-a sacrificat viața în bătălia de la Feldioara (1611) pentru a împiedica cucerirea Brașovului (Kronstadt) de către principele Gabriel Báthory

principe. Se spune că nobilul secui Balthasar Kornis ar fi afirmat la banchetul ce a urmat încoronării lui Gabriel Báthory: „Vă zic, zău, domnilor, acest flăcău va năru Transilvania noastră”.

Dacă în mediul maghiar se mai afirma că la început Gabriel Báthory a fost un virtuos, cronicistica săsească i-a atribuit cele mai acide caracteristici: de la „un tânăr domn [...] care a domnit cu răutate și tiranie” (la G. Kraus) sau „mândru, dornic de preamărire, lipsit de Dumnezeu și încrezător în sine” (după o cronică săsească anonimă din secolul al XVII-lea) până la un „câine lipsit de Dumnezeu” (în *Cântecul de Jale* a lui Simon Paulinus din secolul al XVII-lea).

Sașii au avut motive serioase pentru a-l zugrăvi pe principe astfel, între care

faptul că acesta le-a ocupat printr-un șiretlic capitala, orașul Sibiu. În 1610, sub pretextul unei Diete, Gabriel Báthory își strecoară oștile în oraș. Sașii îl acuză că s-a comportat ca un cuceritor, făcând abuzuri de tot felul, că a fost ostil Habsburgilor și că a încercat să ocupe întreaga *Terra Saxonum*, care a rezistat grație Brașovului și judeului acestuia, Michael Weiss.

Ocupând Sibiul și mutându-se de la Alba Iulia, a stârnit nemulțumirile contemporanilor, care știau că Alba Iulia este capitala Transilvaniei și sediul tradițional al Curții, din timpul reginei Isabella și al fiul ei, Ioan Sigismund Zapolya. Abuzurilor făcute de oștile și de curtenii principelui la Sibiu se adaugă cele săvârșite de el însuși: „Leonardus Basilus, pastorul din Hammersdorff (Gușterița), a murit de necaz și rușine pentru că sângerosul de câine Báthory Gábor a răpit-o și a necinstit-o pe fata sa Agnetha”, nota autorul cronicii familiei Oltard, în așa-numitul *Album Oltardin*. Scriind despre Curtea lui Báthory, un alt cronicar sas contemporan nota: „totul era deșert și pustiu, astfel încât arăta ca Sodoma și Gomora”.

Cronicarul muntean Matei al Mirelor, fără să cunoască cronicile săsești, notează: „iară el, afurisitul de Báthory Gábor, s-a ridicat la atâta înălțime, prea mare, a furiei sau mai curând a nebuniei celei mai de vârf, încât, gonind și tăind cu sulița de-a călare câinii, se făcea de râsul tuturor, căci ce om

Imediat după depunerea aurului polonez la București, au continuat presiunile diplomatice germane asupra guvernului român. Printr-o *Notă verbală* din 19 mai 1940, Legația germană protesta în legătură cu decizia Consiliului de Miniștri, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 105, din 8 mai 1940, care prevedea că B.N.R. va reține, până la noi dispozițiuni, depozitul de aur primit de la BP. Legația germană anunța dreptul statului german asupra acestui depozit și cerea ca nicio dispoziție să nu se ia fără consimțământul Reichului.

La 22 iulie 1940, o adresă a Ministerului Regal al Afacerilor Străine, semnată de Mihail Manoilescu și adresată guvernatorului Mitiță Constantinescu, lăsa pe umerii B.N.R. toată dificultatea problemei aurului polonez depozitat, arătând: „Pe de altă parte, chestiunea restituirii aurului depus interesează, în primul rând, B.N.R. singura răspunzătoare de o greșită restituire a depozitului efectuat”.

In acest timp, în S.U.A. se derula procesul intentat B.N.R. de către „Polish Food Commission Inc.” din New York, pe motiv că Banca nu remisese aurul respectivei entități. Această sumă a fost poprită pentru 3.060.704 dolari, reprezentând contravaloarea a 2.734.104,25 grame de aur fin, plus o marjă de 939.296 dolari pentru acoperirea dobânzilor de 6%, de la 1 mai 1940.

În cadrul procesului, la 10 februarie 1941, Mitiță Constantinescu, fost guvernator B.N.R. și fost

Mihail Manoilescu

ministru de Finanțe, declara în fața reprezentantului autorizat american, sub prestare de jurământ, drepturile B.N.R. asupra aurului depus în custodie la 10 octombrie 1939: „În luna octombrie 1939, în calitate de ministru de Finanțe, am avut cunoștință, pe de-o parte, de faptul că B.N.R. devenise creditoare directă a Bank Polski pentru suma de lei 240.163.877, derivând din răscumpărarea a 12.113.585 zloți polonezi, bancnote emise de Bank Polski, iar pe de altă parte, am avut cunoștință că modalitatea de plată a acestei creanțe a B.N.R., oferită de guvernul polonez, prin adresa ambasadorului Poloniei în București, nr. 21/R.2/11 septembrie 1939, devenise inoperantă, prin ocuparea de către un alt stat a teritoriului polonez. Atât în calitate de ministru de Finanțe, cât și de guvernator al B.N.R., am cunoscut faptul că, din stocul său de aur, Bank Polski a lăsat în România cantitatea de 2.734,104 kg aur fin, con-

stituind-o în depozit la B.N.R. Declar în mod formal că atât guvernul, cât și B.N.R. au înțeles, de la început, că prin constituirea sus-zisului depozit, B.N.R. va avea o garanție mai sigură pentru recuperarea creanțelor sale împotriva Bank Polski”.

Cu o săptămână înainte de depozitia lui Mitiță Constantinescu, la 2 februarie 1941, guvernatorul B.N.R., Alexandru Ottulescu, într-o telegramă adresată lui Brutus Coste, însărcinat cu afaceri a.i. la Legația României din Washington, făcea o serie de precizări tehnice necesare derulării procesului cu „Polish Food Commission”, în același sens cu declarația lui Mitiță Constantinescu: „Creanța B.N.R., de 240 milioane lei, derivă din cumpărarea de bilete de bancă ale Bank Polski la cursul de 20 lei un zlot, pe baza aranjamentului cu guvernul polonez, făcut prin Ambasada Poloniei din București, la cererea ei insistență, pentru a da mijloace de existență refugiaților polonezi. B.N.R. nu avea niciun interes să efectueze această operațiune, deoarece zlotul nu avea niciun curs, iar dreptul ce ni s-a acordat prin aranjamentul sus-menționat de a utiliza zloții pentru plata de datorii în Polonia și de a-i introduce în această țară, prin derogare de la legislația existentă atunci, era în fapt iluzoriu, din cauza prăbușirii statului polon. Pentru acest motiv, BP, posterior acestui aranjament (10 octombrie 1939), a consimțit să lase în depozit la B.N.R. cele 51 de casete cu aur, ratificând astfel întregul aranjament.

București, de unde urmează a fi ridicat de deponent sau de mandantul său. Bank Polski urmează a se îngriji singură de problema transportului depozitului; c) în privința procedurii de urmat în stabilirea acordului, Consiliul consideră că B.N.R. trebuie să obțină prealabile descărcări valabile din partea tuturor celor care s-ar găsi în situațiunea prealabilă de a putea ridica pretențiuni asupra depozitului, și anume: de la Bank Polski, care în 1939 a efectuat depozitul (se poate considera suficientă notificarea transmițerii dreptului asupra depozitului către «Polish Food Commission»); de la «Polish Food Commission», căruia Bank Polski i-a cedat depozitul; de la «Commission for Polish Relief», prin care să arate că nu a transferat între timp dreptul său asupra depozitului și că e de acord ca el să fie predat de B.N.R. lui Bank Polski din Varșovia, sub actuala ei formă și conducere, și că se obligă a cere imediat stingerea procesului și desființarea poprii; de la statul polon prin Ministerele sale de Externe și Finanțe, atestând acordul pentru predarea depozitului către Bank Polski și arătând că nu are pretenții asupra lui; de la Banca Națională a Poloniei, în același sens; în sfârșit, de la Bank Polski, în actuala ei formă și conducere, atestând primirea depozitului.

Instalarea regimurilor comuniste în Europa Cen-

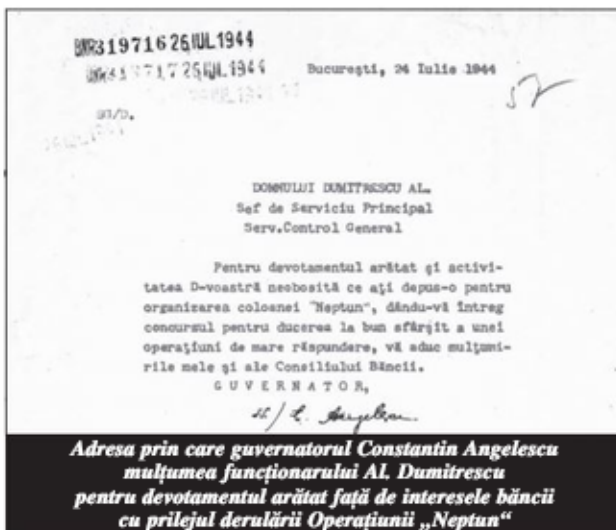
Mișu Constantinescu

trală și de Est a avut implicații majore, inclusiv asupra statutului juridic al subiecților acestui proces. Consiliul juridic al B.N.R. considera necesar ca Banca să cunoască situația în fapt și în drept a lui Bank Polski. Din corespondența purtată cu avocații de la New York, reieșea limpede că Bank Polski din Varșovia este alta, cel puțin în formă, decât Bank Polski care a constituit depozitul în 1939. La fel de evident era și faptul că Bank Polski este distinctă de Banca Națională a Po-

loniei. Din examinarea statutelor, din 1939, ale lui Bank Polski, reieșea că aceasta era o bancă cu privilegiu de emisiune (societate anonimă pe acțiuni), iar din Decretul nr. 14, din 15 ianuarie 1946, privitor la Banca Națională a Poloniei, rezulta că se „înființează instituția de stat sub denumirea NARODOWY BANK POLSKI” (Banca Națională a Poloniei), instituție care are privilegiul de a emite bilete de bancă (art. 1). De aceea, B.N.R., prin serviciile specializate (Juridic, în primul rând), trebuia să identifice corect posesorul de drept, precum și pe cel îndreptățit să solicite returnarea aurului polonez depozitat în România.

altă problemă era semnalată de Serviciul Relațiilor cu Străinătatea, care amintea că „în virtutea aranjamentului intervenit între B.N.R. și Banca Națională a Poloniei, cu ocazia predării aurului polonez, aceasta din urmă s-a declarat de acord să acopere, în dolari S.U.A., 50% din cheltuielile pricinuite de acest proces.

În consecință, Serviciul roagă să se hotărască: dacă urmează să se transfere imediat 32.780,97 dolari și 2.000 dolari, urmând ca partea de pe seama Băncii Naționale a Poloniei să se recupereze ulterior; dacă urmează să se intervină pe lângă Banca Națională a Poloniei

Deci titlul de creanță al B.N.R. față de BP derivă din preschimbarea și deținerea biletelor, coroborată cu aranjamentul din 11 septembrie 1939, ceea ce dă B.N.R. dreptul la convertirea biletelor.

Cum, în prezent, BP nu mai are o activitate normală, dreptul B.N.R. la convertire nu se poate exercita decât prin reținerea aurului, în vederea eventualelor operațiuni în lichidare. Legislația română admite retenția numai în câteva cazuri particulare, ca și legislația franceză. Jurisprudența a extins dreptul de retenție la toate cazurile în care există conexitate între lucrul reținut și datoria pentru care se face retenția. În cazul nostru, conexitatea rezultă din modul de constituire a depozitului de aur în condițiunile explicate anterior.

In timp ce procesul dificil și îndelungat se derula la Supreme Court of the State of New York, County of Kings, evoluțiile de pe teatrul operațiunilor de război se complica dramatic pentru România. Avansul armatei sovietice pe frontul din Estul României anunța o invazie iminentă. În aceste condiții, stocul de aur al B.N.R. era evacuat la Tismana, în cadrul operațiunii secrete „Neptun” (*Magazin istoric*, nr. 1-3/2002). Erau evacuate în cadrul aceleiași operațiuni și cele 51 lăzi cu aurul polonez aflate în custodia B.N.R.

La 23 mai 1947, Consiliul de Ad-

ministrație al B.N.R. a luat în discuție procesul-verbal nr. 11/1947 al Consiliului juridic al Băncii cu privire la chestiunea aurului polonez. Numeroase detalii de ordin tehnic, de identificare a subiecților, de ordin juridic au fost abordate pe larg, pentru a elimina orice inadvertență din soluția generală.

Sesizat de scrisoarea nr. 718/1947 a Legației României din Washington, adresată „domnului guvernator al B.N.R.,” împreună cu scrisoarea Biroului de avocați Davis Polk și un memorandum al acestui birou, toate privind chestiunea aurului polonez, Consiliul juridic a luat, din nou, în examinare această problemă și, cercetând-o în lumina propunerilor făcute de avocații noștri, ai părții reclamante în procesul ce se poartă la New York, având drept obiect oprirea disponibilităților românești în dolari din America, a reținut următoarele: Luând act că B.N.R. înțelege să pună depozitul ce a fost constituit, la 10 octombrie 1939, la dispoziția proprietarului necontestat al

acestui depozit, avocații «Commission for Polish Relief Ltd.» propun stingerea litigiului prin următoarea procedură, recomandată și de avocații noștri: a) B.N.R. să predea lui Bank Polski depozitul; b) ca urmare, procesul de la New York să se stingă și oprirea să fie desființată.

Schimbul de scrisori dintre B.N.R. și Legația României din Washington continuă, iar Consiliul juridic al Băncii studiază, împreună cu avocații B.N.R. din New York, modalitatea de a se ajunge la un consens.

Între timp, sesizată de referatul Serviciului Acorurilor, conducerea B.N.R. „a dispus ca, în cadrul negocierilor româno-polone pentru aplicarea unor dispoziții din Tratatul de Pace, să fie discutată, într-o subcomisie, și chestiunea aurului polonez, așa cum a cerut șeful delegației polone și a consimțit președintele comisiei române.

Consiliul juridic, examinând propunerile făcute de Comitetul polonez, [...] formulează următoarele obiecțiuni: a) consideră inacceptabilă propunerea verificării conținutului casetelor, întrucât nu a fost primit în depozit cu atestare de conținut din partea B.N.R.; b) exclude posibilitatea discuțiilor asupra transportului, depozitul fiind făcut la

Herbert Hoover, cel care a fost președintele Commission for Polish Relief, vizitează Varșovia în 1946

Chipuri uitate

Diplomatul spaniol, pe fondul Columnei lui Traian din capitala de pe Tiberu

RAMON DE BASTERRA

CARMEN BULZAN

Despre România și locuitorii ei, despre cum a fost ea văzută de străinii care au trecut pe la noi, aflăm și din mărturiile diplomaților spanioli care au îndeplinit diferite funcții la Legația Spaniei din București. Ramon de Bastera a fost unul dintre ei. El a cunoscut țara noastră de după Primul Război Mondial. Fiind prezent la Roma și București, în calitate de diplomat, și călătorind în alte țări ale Europei, Bastera și-a putut contura credința în superioritatea culturii și civilizației romane.

Ramon de Bastera s-a născut la Bilbao în 1888 și a murit la Madrid, la numai 40 de ani. Și-a dat licența în drept și a intrat în cariera diplomatică, fiind atașat cultural la Roma (între 1915 și 1917), București (din iunie 1918) și Caracas (în 1924). Bastera a dezvoltat conceptul de hispanitate, pe care l-a numit *Sobreespaña* (Măreția Spaniei). Diplomatul și-a identificat națiunea cu înfrunghirea vechilor idealuri latine.

În România s-a documentat pentru *La obra de Trajano* (Opera lui Traian), publicată la Madrid, în Editura „Calpe”, în 1921. După apariția cărții, la 6 mai 1921, a susținut la Ateneul din Sevilla conferința intitulată *Primul colonizator spaniol, Traian, și opera sa în Orient*, cu ocazia celui de-al doilea Congres de istorie și geografie hispano-americane. Două sunt principalele argumente invocate de el pentru a ilustra importanța și

actualitatea împăratului Traian. Primul era că în cadrul Congresului la care participa atenția era îndreptată spre Hernán Cortés, Almagro și Pizarro, alți eroi colonizatori ai Lumii Noi, uitându-se că Traian fusese „primul colonizator spaniol”. Al doilea: fervoarea în care se realizase Unirea din 1918 în România, la care fusese martor, și uimirea lui văzând cum poporul român îl evoca pe Traian, ca fondator.

ca să se pună la dispoziție, la New York, jumătate din această sumă, adică 17.390,48 dolari; dacă nu este cazul ca aceste transferuri, la data acoperirii lor, să fie acoperite provizoriu din contul «Plus valută», până când Ministerul Finanțelor nu va face cele necesare pentru acoperirea sumelor din fondurile sale proprii, intervenindu-se în acest sens pe lângă numitul Departament, la data efectuării transferurilor».

Consiliul de Administrație al B.N.R. a decis să se transfere jumătate din suma de 32.780.97, acoperirea transferului efectuându-se provizoriu din contul „Plus valută”. Urma să se intervină la Ministerul Finanțelor spre a se face acoperirea definitivă și la Banca Națională a Poloniei pentru a se transfera restul la New York.

La 17 septembrie 1947, Banca Națională, prin reprezentanții ei, Alexandru Jemăneanu, casier central, și Aristide Constantinescu, șef serviciu principal, au semnat chitanța prin care B.N.R. restituia Bank Polski aurul polonez depozitat în 1939. Din partea poloneză, procesul-verbal a fost semnat de același Henryk Mikolajczyk, care semnase și în 1939, și de Wacław Polkowski, funcționar la Bank Polski.

Chitanța (redactată în original în franceză) are următorul text: „Subsemnata Bank Polski, prin reprezentanții săi autorizați, d-nii Henryk Mikolajczyk și Wacław Polkowski, confirmă prin prezenta recepționarea celor 51 de lăzi depozitate de către Bank Polski la Banca Națională a României, la 10 octombrie 1939, și declarate a conține aur. Totodată, Bank Polski declară că nu are de formulat nicio pre-

tenție, de niciun fel, referitoare la acest depozit față de Banca Națională a României.”

Aurul polonez a fost preluat și transportat, în aceeași zi, în Polonia de două avioane militare poloneze. Se încheia astfel un contencios care durase opt ani, în urma căruia B.N.R. a retrocedat întreaga cantitate de aur primită în depozit.

Felul în care a fost gestionat acest sensibil dosar al depozitului de aur polonez a dovedit profesionalismul înaintașilor noștri din Bancă în acea epocă viforoasă. Depozitari nu doar ai valorilor tangibile, ei au avansat un imens capital de memorie, educație instituțională și expertiză pentru a scoate la limanul păcii averea noastră și a vecinilor noștri polonezi. Suntem îndreptățiți să-i răsplătim cu recunoștință, cu admirație chiar. ■

Militari polonezi refugiați în România

Datoriile guvernului polonez reprezintă sumele cheltuite de statul român pentru întreținerea refugiaților polonezi și a materialelor luate de la aceștia, fie ei civili sau militari, precum și cantitatea de zloți cumpărați de B.N.R. de la refugiați, la cursul de 1 zlot pentru 20 lei.

De la 9 septembrie 1939 până la 24 aprilie 1940 s-au cheltuit următoarele sume: cu întreținerea refugiaților civili – 491.108.268 lei; cu întreținerea refugiaților oficiali (Ministerul Afacerilor Străine) – 1.000.000 lei; cu întreținerea materialelor – 16.300.000 lei; C.F.R. (transport de persoane și materiale ale refugiaților) – 28.000.000 lei; 12.013.585 zloți răscumparați de B.N.R. – 240.163.877 lei. Total: 776.572.145 lei.

meșteșugar în prelucrarea lemnului, este urmată de prezentarea civilizației urbane, pe care o aduce cu cucerirea romană, caracterizată prin construcțiile monumentale din marmură, prin amfiteatre, teatre, poduri, statui. Civilizațiile orientală și occidentală a satului și orașului nu se ciocnesc, nici nu se suprapun sau se schimbă între ele, ci lăstăresc o nouă plantă pe teritoriul României.

În cultul lui Traian

Poate cel mai interesant aspect al imaginii împăratului Traian este prezența acestuia în conștiința urmașilor din România, singura provincie care poartă numele Romei (ROMANIA) din fostul Imperiu roman și care păstrează încă vie memoria celui ce a fost întemeietorul neamului românesc. Cultul pentru Traian, dovadă de respect și recunoaștere a strămoșului fondator, este relevat de Ramon de Basterra astfel: „În România unificată se reîncorporează Dacia reînviată, plină de o dragoste imensă pentru fondatorul său, atât de vie, de un entuziasm și o recunoștință pentru acesta atât de intensă, încât, în ciuda celor aproape 2.000 de ani care ne despart de venerabila lui figură, nu este probabil biserică în lume care să sărbătorească cultul patronului său cu ardoarea cu care România adoră pe Ulpian Traianus.”

Cartea lui Basterra este structurată pe cinci capitole. În prologul cărții – *Amintirea pietrei* –, autorul

Francisco Pizarro,
conchistadorul spaniol
(1475-1541)

redă ceva din farmecul descoperirii printre vestigiile Romei a Columnei Traiane, care amintește de opera înfăptuită de Traian în Dacia. Columna Traiană din Forul de la Roma devine pretextul călătoriei spre România în misiune diplomatică, umbra ei fiind cea care îi indică direcția călătoriei, imagine sugestivă prinsă și pe coperta cărții.

De obicei, depărtarea de casă creează călătorului în alte

spații, sub impulsul curiozității și al bucuriei noului, o viziune uneori utopică, nerealistă. Nu este cazul lui Ramon de Basterra, care scoate la lumină similarități, conexiuni de o frumusețe neimaginată. Ne face părtași la un trecut care ne aparține, dar de care părem parcă desprinși, căci ruinele nu pot decât să ne îndepărteze de trecut care devine, din zi în zi, mai mult o preocupare a specialiștilor decât a fiecăruia dintre noi.

Ilustrația volumului, care aparține lui A. Vivanco, redă câteva simboluri ale identității noastre: bustul împăratului Traian, Columna lui Traian de la Roma, Mănăstirea Curtea de Argeș, țărani români ș.a. Prin cuvânt și imagine, autorul reușește să descopere și să ne ofere o mărturie și dovezi ale apartenenței noastre la un spațiu de cultură și civilizație europeană, de acum 2.000 de ani, și să releve legăturile definitorii dintre România și Spania.

Cum de o asemenea carte nu a fost tradusă până acum?

Iată o întrebare care nu-și găsește răspuns, dar care motivează suplimentar grăbirea apariției ei în versiune românească. Ea ar întregi o imagine a României construită de oameni de știință, de călători. Ar constitui, totodată, o sursă bibliografică pentru tinerii studioși, pentru alții care au ales Spania ca țară de adopție, dar și pentru cei care doresc să cunoască mai mult despre cum se vedea România la începutul secolului trecut și cum se prefigura viitorul acesteia. ■

Coperta volumului lui Ramon de Basterra,
apărut în 1921

Omagiul lui Aron Cotruș

În timp ce Ramon de Bastera sosea în România, în 1918, poetul român Aron Cotruș (1891-1961) ajungea în Italia, unde lucra pe lângă Legația României din Roma. În Spania Cotruș va merge abia în 1939, mult timp după moartea lui Bastera (survenită în 1928), căruia îi aprecia entuziasmul pentru romanitatea României, descoperită atât la Roma, cât mai ales în timpul anilor diplomați petrecuți în țara noastră după Primul Război Mondial. I-a dedicat chiar o operă, *Rapsodia iberică* (1954). Corespondent de presă pentru Spania și Portugalia, până în 1944, Aron Cotruș, rapsodul latinității, cum îl numește Francisco Sureda Blanes (1916-1983; scriitor, traducător, critic literar spaniol), publică în Spania, printre altele, *Rapsodia valaca* (Rapsodie valahă), *A través de abismos de adversidad* (Peste prăpăstii de potrivnicie), *Entre hombres en marcha* (Printre oameni în mers), *Poemas de Montserrat* (Poeme de Montserrat) și *Canto a Ramón Llull* (Cântec lui Ramón Llull).

Rapsodia iberică a fost scrisă în castiliană și tradusă în română. Apărută în Editura „Carpați” din Madrid, în 1954, are un prolog scris de Camón Aznar, un desen al lui Vázquez Díaz, reprezentându-l pe Aron Cotruș, și un studiu realizat de Francisco Sureda Blanes. Criticul conchide că este „un poem care va trăi mult timp în profunzimile sentimentale și dramatice ale celui care îl va citi”. Aron Cotruș surprinde în

Aron Cotruș, prietenul

Rapsodia iberică asemănarea nașterii popoarelor spaniol și român.

De la lumea diplomatică la cea a satului

Opera lui Traian, lucrarea lui Ramon de Bastera, este mai mult decât o culegere de impresii despre România sau o percepție a unei imagini a României, rezultată din lecturile și observațiile unui diplomat erudit spaniol. Este o veritabilă monografie sociologică, în care se articulează deopotrivă fapte, fenomene și procese sociale, relații sociale, rezultate dintr-o înțelegere a conexiunilor spațio-temporale semnificative. Reperele sunt de ordin rațional, dar și afectiv.

Ceea ce ne oferă Ramon de Bastera prin această carte este o imagine a României de la începuturile ei romane, până la Primul Război Mondial. Se succed, într-o descriere cronologică, nu doar faptele istorice, ci și evoluțiile umane, sociale din ținuturile de la

Dunăre la Marea Neagră și de la Nistru până la Tisa.

Autorul descoperă în civilizația sătească leagănul care a păstrat viu spiritul originilor, subliniind unele diferențieri zonale (regiuni istorice) sau de configurație natural-geografică (munte-deal-câmpie), Dunăre-mare ori sat-orăș. I se recunoaște mediului sătesc virtuțile în a păstra limba, portul, obiceiurile, miezul ființei identitare.

Călătoria lui Ramon de Bastera din saloanele diplomației europene până în stânele din Carpați devine un itinerar de pelerinaj prin ginta latină, în care se regăsește, trăind asemănările uimitoare de limbă și port, de cultură și civilizație spirituală cu Spania natală. Singurele deosebiri provin fie dintr-un trecut pre-roman, conservat în civilizația sătească, fie alterat de intervenția imperiilor care au cucerit, dar nu au învins un popor. De la lumea diplomatică la lumea satelor, iată un demers sociologic demn de cele mai înalte școli ale cunoașterii sociale. Această abordare îl ajută să înțeleagă prăpastia ce se deschide între vârful piramidei și bază, rolul conducătorilor în relația dintre cele două extreme sociale, nețezind sau, dimpotrivă, ascuțind asperitățile deciziilor.

Ramon de Bastera face raportări permanente la cele două momente: cucerirea romană a Daciei și retragerea aureliană, momente de început și sfârșit ale unei perioade. Recunoașterea intervenției romane în cursul unei vieți sociale, caracterizată printr-o civilizație a satului, marcată de viața de păstor, agricultor și

acestora, pe fundalul sonor al unui film documentar, să rememoreze momente ale acelor vremuri.

Sub genericul „Comunism Expo“, evenimentul s-a bucurat de prezența multor vizitatori din rândul elevilor și profesorilor liceului, dar mai cu seamă a prezentat un interes deosebit pentru grupul de elevi din localitatea Leverkusen, din Germania, aflat în această perioadă în schimb de experiență în orașul nostru.

Prin autenticitatea exponatelor, proiectul a transpus „fragmente“ ale sistemului postbelic totalitar referitoare la învățământ, oferindu-ne astfel posibilitatea unei comparații între acest sistem și cel actual, democratic, iar pentru elevii germani, o comparație în plus cu sistemul educațional german din perioada comunistă și actuală.

Remarcabilă prin obiectiv, conținut și autenticitate, expoziția va fi găzduită în continuare de Biblioteca Municipală Mediaș și va fi deschisă astfel unui public mai larg.

Nostalgicii epocii comuniste, precum și cei interesați de această perioadă vor avea ocazia să vadă în „Comunism Expo“, dincolo de exponate, efortul depus de elevii liceului nostru în realizarea unui „Remember al epocii comunismului“.

Iulia Anamaria GHIDIU

La grădiniță, în școală și liceu se purtau uniforme: la grădiniță: șorțulet bleu cu fundă albă; la școala generală (clasele I-IV): șorțulet alb-albastru; clasele V-VIII: sarafan albastru și bluză bleu; la liceu: sarafan albastru închis spre negru și bluză bleu. Erau obligatorii: șapca pentru băieți, bentița albă pentru fete și matricola, obiecte fără de care nu aveai acces în școală.

Din punctul meu de vedere, învățământul în acea vreme era mai bine organizat; știai exact ce examene trebuia să dai pentru a trece într-o altă treaptă de învățământ, pe când acum stai cu sufletul la gură și aștepti să vezi ce le mai trece prin cap domnilor miniștri.

Atunci era ordine și disciplină, elevii erau învățați să-și iubească țara, să fie respectuoși, lucruri care în vremurile noastre sunt aproape inexistente.

De asemenea, nu pot fi date uitării nici frumoasele manifestații la care luau parte elevi, părinți, profesori și toată clasa muncitoare, organizate de sărbătorile legale.

Desigur că „Epoca Ceaușescu“ a avut și părțile ei rele, dar nu trebuie să devenim melancolici sau triști în momentul când ne amintim de vremurile trecute.

La întrebarea: „Era sau nu era mai bine atunci?“ nu poate răspunde nimeni, pentru că fiecare dintre noi are propria părere, pe care azi și-o poate exprima în mod liber.

Omul trebuie să prețuiască ce are, atât cât are, mai ales frumoșii ani petrecuți în băncile de lemn din școală.

Această expoziție ne-a dat tuturor de gândit; totul e trecător și nimic nu va dura la nesfârșit. De aceea este foarte important să păstrăm mici dovezi din trecut pentru a le arăta în viitor copiilor noștri, iar ei să le arate mai departe, pentru ca generațiile viitoare să nu uite ce au pățit înaintașii și să nu mai repete greșelile din trecut.

Sper ca respectul față de țară, de semenii noștri și față de noi înșine să rămână în sufletele noastre, deoarece sufletul este adevărata comoară pe care omul reușește să o strângă într-o viață întreagă de chin, bucurii și suferință și numai sufletul este singura avuție pe care o duce cu el dincolo. ■

Crinela DIAC

Istoria și școala

DIN „EPOCA DE AUR“

„Mă numesc Cornel Maria și predau la Liceul Teoretic „St.L. Roth“, din Mediaș. V-am mai scris în urmă cu câteva luni despre o expoziție privind învățământul în perioada comunistă. Am reușit să o organizăm și am vrea să o facem cunoscută. Vă trimit din pozele făcute cu ocazia expoziției, iar unii elevi vor scrie câte un text. Dintre acestea, veți putea, dacă doriți, alege unul. M-aș bucura ca unul dintre elevii care vă vor scrie să-și vadă articolul publicat în revista dumneavoastră.“

Până la închiderea numărului, am primit două texte de la două eleve din clasa a X-a B, pe care le reproducem în continuare.

În acest an școlar, începând cu data de 5 octombrie, timp de două săptămâni, Liceul Teoretic „Stephan Ludwig Roth“ din Mediaș a fost gazda unei expoziții prin care au fost rememorate repere ale învățământului românesc din perioada „Epocii de Aur“. Scopul expoziției a fost de a face cunoscută elevilor activitatea școlară și extrașcolară specifică sistemului de învățământ de atunci.

Pentru realizarea expoziției, elevii liceului, sub îndrumarea profesorilor de istorie Maria Cornel și Helmuth Knall, au strâns în cursul anului numeroase materiale (uniforme școlare,

insigne, steaguri cu simbolurile comuniste, secera și ciocanul –, tablouri cu portretul lui Nicolae Ceaușescu, fotografii de la evenimente culturale-artistice și de la activitățile de muncă patriotică desfășurate de elevi pionieri și tineri UTC-iști), precum și documente (Regulamentul Organizației Șoimilor Patriei, carnete de elev, diplome, cărți, catalog școlar, material didactic ș.a), pe care le-au expus în Sala de festivități a liceului.

Expoziția întâmpină vizitatorii cu unul dintre clasicele mesaje ale epocii comuniste: „Bine ați venit, dragi tovarăși!“ Ea le permite

UNDREA

13

1905. În saloanele muzeului Guimet din Paris elita Capitalei se adună pentru a urmări fascinată o dansatoare hindusă pe nume Mata Hari. În acea seară ea avea să execute dansuri rituale. Se anunțase că „va evoca, timp de câteva ore, cultul sacru al popoarelor asiatice”. Domnul Guimet, milionar și entuziast admirator al Orientului, care fondase muzeul – ce există și azi – din banii lui, transformase biblioteca în templu vechi, „sanctuar al zeului Șiva”. Pe scaunele din față stau ambasadorul Japoniei, ambasadorul Germaniei, prințese, critici, orientaliști. Hieratică, Gritje Zelle sau Gretha Leod, drapată în văluri de mătase care o înfășurau de la bărbie până la picioarele goale, îi copleșește pe spectatori. Se unduie ca o liană, în timp ce vălurile de mătase care o îmbrăcau alunecă unul câte unul. „Nu mai avea decât o cingătoare în jurul șoldurilor”, va scrie în stilul epocii un contemporan, domnul Louis Dumur.

22

1907. Prim-balerina Anna Pavlova, membră a baletului imperial din Sankt-Petersburg, interpretează pentru prima oară dansul *Moartea lebedei*, pe muzica lui Camille Saint-Saëns, dans creat special pentru ea de maestrul de balet Mihail Fokin. De atunci *Moartea lebedei* a rămas simbolul baletului rus, iar Anna Pavlova cea mai faimoasă dansatoare din epocă.

24

1866. Al 30-lea Crăciun al Majestății Sale Britanice regina Victoria, de la urcarea ei pe tron. Ca în fiecare an, în această zi, din bucătăriile regale ies un număr exact de 201 „christmas puddings”, după o rețetă din vremea lui George I (1714-1727). 200 iau drumul lumii, pentru a duce urările Majestății Sale Britanice regilor, șefilor de stat și prietenilor. Cea mai mare, în schimb, aureolată cu un norișor albastrui de brandy în flăcări, tronează pe încărcata masă regală. Ceremonialul este complex, aproape coregrafic, mereu la fel în fiecare an și așa va fi până în ultimul an de domnie al reginei Victoria, 1901. În jurul puddingului trebuie vărsat brandy încins, apoi budinca se aprinde, astfel încât este prezentată înfășurată în flăcări, cu o rămurică de pomișor în centru. Masa de Crăciun include și sturion de Volga, dar din partea țarului, foie gras, omagiul lui Napoleon al III-lea, la toast este pomenit Franz Joseph, care oferea cunoscutul vin de Tokay unguresc. În Olimpul dulciurilor, inima gastronomică a petrecerii este totuși „christmas pudding”, care simbolizează Anglia, devenind sinonimă cu sărbătoarea de Crăciun, în cea mai bună tradiție anglo-saxonă.

27

1594. Jean Chastel, fiul unui croitor din Paris, cu o educație bună, primită la Colegiul iezuiților de la Clermont, un băiat chinuit de sentimentul păcatului încă din adolescență, încearcă să-l ucidă, lovindu-l cu cuțitul la gât, pe regele Henric al IV-lea, aplecat să ridice pe unul dintre asistenții săi, care a îngenucheat în fața sa. Reușește doar să-i taie o buză și să-i spargă un dinte. În îmbulzeală, nimeni nu bagă de seamă. Monarhul o vizita pe favorita lui, Gabrielle d'Estrées, și era însoțit de numeroși curteni, în suita unuia dintre ei strecurându-se ușor și Jean Chastel. Atentatorul este totuși arestat după mici ezitări. Pentru el însă, tentativa era mai importantă decât reușita. Urmărea, de fapt, propriul supliciu și mai puțin moartea suveranului.

Procesul ce i se intentează ia însă o altă turnură. Vizați sunt iezuiții, făcuți responsabili de toate regicidele din ultimii 40 de ani. Or, Chastel studiase filosofia cu părintele iezuit Jean Guéret. Așa că la interogatoriu este presat să declare că părintele l-a convins să comită fapta. Chastel refuză să o facă, dar Guéret, sub tortură, confirmă ce i s-a sugerat. La 29 decembrie, Parlamentul din Paris (o instanță de judecată care nu trebuie confundată cu Adunarea Stărilor) hotărăște exilul pe viață pentru părinte și închiderea tuturor colegiilor iezuite. Jean Chastel va îndura supliciu regicizilor. Tatăl său, care nu l-a denigrat, este exilat nouă ani din Paris, iar casa îi este rasă de pe suprafața pământului.

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **THE LOST WORLD OF OLD EUROPE. THE DANUBE VALLEY, 5000-3500 B.C.** (editat de David W. Anthony, cu Jennifer Y. Chi)
Princeton University Press, 2009, 254 pp.

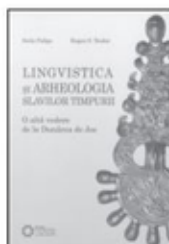
● **ENCICLOPEDIA ARMATEI ROMÂNEI** (coordonator: amiral dr. Gheorghe Marin)
Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2009, 1356 pp.

● **Elena Ene D-Vasilescu - ICOANĂ ȘI ICONARI ÎN ROMÂNIA: CÂT BIZANȚ, CÂT OCCIDENT?**
Editura Trinitas, Iași, 2009, 207 pp.

● **Petre Otu, Alesandru Duțu, Alexandru Madgearu, Mircea Soreanu - 100 DE MARI BĂTĂLI DIN ISTORIA ROMÂNIEI**
Editura Orizonturi, București, 2009, 419 pp.

● **Sorin Paliga, Eugen S. Teodor - LINGVISTICA ȘI ARHEOLOGIA SLAVILOR TIMPURI. O ALTĂ VEDERE DE LA DUNĂREA DE JOS.**
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009, 332 pp.

● **Marian Ștefan, Cristian Păunescu - LEGENDELE BĂTRÂNEI DOAMNE** (ediția a III-a)
Editura Oscar Print, București, 2009, 304 pp.

● **DIPLOMAȚIA ROMÂNĂ A APĂRĂRII. UN SECOL ȘI JUMĂTATE SUB ZODIA MINERVEI. SCURT ISTORIC** (editată de Asociația Diplomaților Militari în Rezervă și în Retrageră)
Editura Medro, București, 2007, 232 pp.

● **1989-2009 EUROPE, WHOLE AND FREE**
Comisia Europeană, Directoratul general pentru comunicare, Bruxelles, 2009

● **ROMANIAN MONEY AND SECURITIES. HISTORY AND ICONOGRAPHY** (sub egida European Central Bank și Banca Națională a României; apărută cu prilejul „Zilele culturale ale Băncii Centrale Europene 2009 România”)
București, 2009, 231 pp.

● **Philippe Le Stum, Adriana Șotropa, Dana Crișan, Monica Enache - CĂLĂTORIE ÎN BRETAGNIA** (traducere de Marina Vazaca)
Editura Muzeul Național de Artă al României, București, 2009, 206 pp.

● **Cristian Florin Bota - TEIUȘUL DE ODINIOARĂ**
Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2009, 252 pp.

● **GEOPOLITICA nr. 2/2009**
Editura Top Form, București, 2009, 172 pp.

rețin la mine până când mi vei scrie ce să fac cu ele. De vor fi de lipsă, le voi trimite.

Convocatorul încă numai eri lam citit. Mam uitat azi la lista sosiților în Sibiu, dar numai pre Olprețeanul l-am aflat.

Ce sa putut isprăvi? Sau e lipsă să mai convenim? Eu în 7/9 împlineam a 7 zi din închisoare, unde am fost tratat după regulamentul ordinariu a robilor. Mi sa luat papir și peana și neci cerusa nu mi-a lăsat, așa cât eu am fost avisat numai la cetire de cărți. Am avut odaia separată și 8 zile am petrecut ca un sihastru pentru mărirea mileniului. Na lăsat nici pe membrii familiei mele, cu atât mai pucine pe alții ca se me cerceteze.

Sunt acolo în temniță doi preoți cari aveau dorința a conversa cu mine, dar ia oprit și înfricat, încât bieții nu cutezau a se apropia de mine și mi-au trimis vorba ca sub ce grele amenințări sunt reținuți de a vorbi cu mine. Uneltire maghiare-armenesci cari pre mine pucin m'a alterat, ceea ce numai lor le servea de necasu vezându-me nepasatoriu.

Cum stai domnia ta cu această afacere?

Inteligența română e parcă spre rușinea românilor; văd toate desele scene de persecuția, dar pre ei nu-i mișca, neci ca se arată adevărat interes la scenele cruzimilor

asupra oamenilor nevinovați. Se vede că prigonirile încă nu i-a trezit din apatie și lășitate.

Esperințele slabe ce le facu în continu me necajescu pentru că materialismul lor e prea grețos apoi scenele de nedisciplină și de ure personali sunt de ajuns, așa cât contrarii noștri mi le arată cu degetul.

De exemplu-ți facu cunoscut, cum ca am cumperat acții de la institutul de credit „Iulia“, la acariu înființare am ostenit 4 ani și barbații de la acel institut toți români în frunte cu protopopul Ivan – a denegat transcrierea acțiunii pe numele meu, cu toate că acele sunt transcrise în totu forma pe numele meu de către fostul proprietariu. Am fost

deci necesitat a împrorocui acest institut pentru a-mi recunoaște dreptul meu de acționariu.

Tot acești ziși români mi-a fost ștersu încă mai nainte 20 de acții plătite ca membru fondator și aceasta pe timpul procesului Memorandului, resplesindu-mi multe fage [oboseli] întru înființarea bancei prin o falsificare în listele originari. Astfelu de portare scandaluoasă ușor te face a te întreba ca ore mai e consult se-ți espui libertatea și pucinelu castig necesariu susținerii familiei? Când inteligenți romani vin a-și bate jocu de jertfele aduse. Mai am a face observarea următoare: cum mai vine redacția *Tribunei* la impasul de a se mai ocupa de atâtea ori de perso-

soana iesuitului popă de la Șişești, pre care ar trebui acum, după portarea unui limbaj așa cocisesc [birjăresc] se-l ignorăm cu totul? El încă e un intrigant și causa la deruta de azi. Lase-l să-și facă mendrele în *Revista Orăștiei*, jurnal condus de nisce poltroni îngâmfăți.

De la corespondentile ordinariu de aici încă se publică unii articuli scriși cu tendinți, d.e. cel de spre „bancile romanesce“, în care s-a pus de exemplu banca „Iulia“ și „Ardeleana“ în procedura lor mai presus decât pre „Albina“, pre care o au criticat-o fără basă. Când ar scii publicul roma-

Alexandru Vlahuță, V.A. Urechia,
Barbu Ștefănescu Delavrancea

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Drumul spre înfăptuirea României Mari cunoaște, la sfârșitul secolului al XIX-lea, momente dramatice. În 1896, ungurii sărbătoresc 1.000 de ani de existență a statului lor; mijloacele coercitive împotriva românilor se înmulțesc. Lipsa de unitate a acestora îi face vulnerabili, iar refuzul guvernului liberal de la București de a-i ajuta bănește creionează o perspectivă nesigură în ceea ce privește lupta națională de peste munți. Liga Culturală din România, măcinată la rândul ei de lupte interne, are în 1900 o inițiativă salutară: președintele ei, V.A. Urechia (1834-1901), propune filialei Ligii de la Paris organizarea unui congres. Avea să fie o oportunitate de informare a opiniei publice europene despre realitățile din spațiul locuit majoritar de români, dar aflat în structuri politice deosebite.

Scrisorile ce publicăm în continuare provin din Fondul Ion Rațiu al Bibliotecii municipale Sibiu. Am păstrat particularitățile de limbă și ortografie proprii autorilor.

Gheorghe Pop de Băsești

Ștefan Cicio-Pop către Ion Rațiu

Arad, 1895, la 11 noemvr.

Ilustre domnule Președinte,

Prin părintele Mangra [Vasile (1852-1918), episcop, luptător transilvănean pentru cauza națională] am fost avisat cum că membrii Comitetului Național sunt invitați până la 15 a curente la conferință.

De aceea eu, în urma unui morb de stomach, slăbit sum încă supus poruncilor medicului, vă rog să-mi scuzați absența mea.

Aș fi dorit mult să felicitiez și să îmbrățișez pe acei distinși membri ai Comitetului, cari dupe lungi suferințe iar sa reîntors în mijlocul nostru.

Binevoiți dar, dumneavoastră, domnule Președinte, a fi interpretele sentimentelor mele de stimă profundă și adevărată iubire.

Deși nu am cunoștinți ce obiecte vor fi la ordinea zilei, totuși îndrăznesc a indigeta că rezolvarea chestiunii economice referitoriu la Institutul tipografic este atât de iminentă, încât amânarea rezolvării numai bine nu ne va aduce.

În alte chestii vitalii sum cu d-voastră de acord, mă încred necondiționat în probata înțelepciune a mult iubit d-voastre și a stimaiilor colegi.

Primiți, vă rog etc.

Devotatul Ștefan C. Pop, avocat

Rubin Patiția către Ion Rațiu

Alba Iulia, în 22/9 [1]896

Mult stimat domnule colega,

Numai eșind din pușcăria maghiară, unde am petrecut și pre timpul epistolei mie adresate în cauza lui Petru Haprian din A. Iulia de către administrațiunea Tipografiei.

Omul sus numit merită ajutoare și cele ce le-am scris sunt adevărate. Barbat cu familia, care înseși de present durendul o mana nu poate seși câștiga panea de toate zilele.

Acele lui nu le mai retrimite în credința cumcă acolo nu vor fi mai mult de lipsă, însă le

formele i s-au schimbat. Și liberalii și conservatorii se întrec „a se purta bine” în chestia națională ca să se asigure de bunăvoința celor de la Viena sau Budapesta. De aceea, nici unii nici alții nu vor să știe serios de chestia națională, de aceea nu-s bani. Cetățeni independenți nu prea sunt aici. Țara e împărțită în două tabere mari: guvernamentală și opozițională. Dacă șefii acestor tabere nu vor să sprijinească mișcarea și cred că o asemenea sprijinire compromite ministeriabilitatea partidelor lor, înțelegi ușor că nici „cetățenii” nu vor să contracareze politica șefilor.

De aceea, nicio ligă nu mai încasează nimic, comitetele nu se întrunesc în ședință (nici la noi, nici la disidenți) și nu se mai face nimic. Cu un cuvânt, situația aici e tot atât de grea ca a voastră.

Dacă e să se mai poată schimba situația, eu cred că aceasta nu se va face decât dacă Dv. începeți a vă mișca.

Lumea de aici nu înțelege că nu vă puteți mișca pentru că nu aveți fonduri. Ea cere să vă vădă în acțiune și atunci să se ridice și aici un curent mai puternic decât lozinca interreselor de partid.

Iată de ce ceream la martie acțiune. Ce fel de acțiune? În această privință am trimis la timpul său un memoriu

Ștefan Cicio-Pop, primul din dreapta, alături de familie

comitetului, dar a rămas în arhiva comitetului. Atunci se putea înscena ceva mai ușor ca azi.

Cu recursuri nu se face nimic în chestia asta. Cred că, pentru deșteptarea interesului aici, e indispensabil ca bătrânul [Ion Rațiu, 1828-1902, președintele Partidului Național Român din Transilvania] să vină la București și să se preteze la manifestații de simpatie, pe care cred că le-am putea înscena.

Mai bine ar fi dacă bătrânul ar veni cu Lucaciu [Vasile, 1852-1922, preot și om politic]. Te îngrozești? Ha!

Apăi d-ta știi că politica noastră reclamă sacrificii. Iacă datoria voastră a celor tineri: să căutați a îmblânzi relațiile dintre R[ățiu] și L[ucaciu] și a-i apropia și a-i expedia pe amândoi aici. Lumea ar vedea că pacea devine reală, că voi toți voiți să mergeți înainte și atunci cred că vom putea avea și noi succese în acțiunea de aici.

Să vină deci amândoi sau dacă nu se poate și nu se poate,

ei! Atunci să vină bătrânul cu d. Pop de Băsești [Gheorghe, 1835-1919]. Dar trebuie să vină și în curând pașaport? Fleacuri. Ar fi trist dacă un pașaport ar avea puterea de a împiedica politica unui popor. *Est modus in rebus.*

Discutați și faceți! Repet: o asemenea vizită aici e indispensabilă pentru o schimbare în situație. Mai bine încă ar fi dacă ar veni toți trei: R[ățiu], L[ucaciu] și P[op de Băsești].

Aștept răspuns grabnic, al d-tale

Dr. A. Popovits

V.A. Urechia către Ion Rațiu

Sinaia, 1 iulie 1900

Multenerate și iubite domnule Rațiu,

Studentii din Paris, din Liga română, animați de nobile și românești simțimente, au hotărât să facă un congres al lor în favoarea cauzei noastre naționale și a ideilor latine. Dar, în haosul Parisului, ce răsunet ar fi putut să aibă această manifestare a lor, or cât de entuziaști ar fi și or câtă silință și-ar da? Desigur, un asemenea congres era să treacă nevăgătat în seamă, zădărnici în mare parte de unguri, atât de gălăgioși și de

nescu cum procedeașă „Iulia” față de poporul nostru rural, apoi lauda din *Tribuna* este o adevărată ironia. Romanii au început a se feri de acest institut și curg la bancile jidovesce, unde află mai multă prevenire decât la banca romană unde doi cumnați director și fiscal și lucra în mana.

Pentru orientare am scrisu cele de sus de și cred că nu-ți fac multă plăcere prin sciri de acest soi.

Sum cu cordialitate al stimat domnieitale, adictu colega, Rubin Patiția, avocat.

A.C. Popovici către un redactor de la Tribuna

București, 3/15 nov. 1896

Iubite amice,

Știu că și reconciliația ar fi reală și acțiuni s-ar putea face și entuziasmul general ar izbucni din nou dacă ar fi bani.

E un crud cuvânt și multor oameni de rea credință le dă motiv de a presupune lucruri infame, vrednice de caracterul lor.

Cu toate aceste, sunt de acord cu d-ta că fără bani nu s-va face nimic. Nu-i vorbă, ați făcut o greșală, o regret, când ați cumpărat casa și v-ați înglobat în datorii. Duică [Gh. Bogdan-Duică, 1865-1934, ziarist și profesor] îmi spunea mai deunăzi că datoriile Tipografiei se ridică

la 22.000 florini, ceea ce echivalează cu falimentul *Tribunei*.

Dar, în sfârșit, asta-i un fapt și trebuie să ținem seama de el.

Dacă m-am despărțit de amicii mei politici de odinioară cu atâta *éclat* [zgomot], am făcut-o și pentru cuvântul că-mi declarară, de repetite ori și categoric, că pentru *agitațiuni* ei nu mai vor să pledeze, pentru că D[imitrie A.] S[turdza, 1833-1914, prim-ministru al României] nu vrea să auză de ele și nu vrea să dea un ban pentru ele.

Aveam și am convingerea că fără ajutor material *serios* de aici, în Transilvania nu se poate face politică de *agitații* sistematice, precum le preconizam și le doresc eu.

Bani trebuie pentru fiecare pas pe care vrei să-l faci într-o politică de *agitații* asta o știam și o știu.

Prin urmare, văzând că d.s. nu numai că nu vrea să auză de asemenea *agitații*, dar caută în ascuns să le împiedice, am provocat revirimentul la Ligă [Liga culturală, înființată la București, „pentru unitatea culturală a tuturor românilor“].

Ei bine, nici asta nu merge. Trebuie să cunoști situația de aici ca să înțelegi că oameni care făceau o gălăgie infernală la congresul Ligii în contra vechiului comitet – merg acum cu vechiul comitet.

Cât pentru conservatori, ei stăruiesc din răspuțeri ca Ligile (cele două comitete litigante) să se *împace*!

De ce vor conservatorii această împăcare? Pentru că le este frică că noul comitet și *agitațiile* se le *se atribuiesc lor*! De aceea caută a se degaja de răspundere față cu Viena și Pesta.

Pe vremea regelui Matia [Corvin, fiul lui Iancu de Hunedoara, rege al Ungariei, 1458-1490], principii Moldovei și României [citește: Țării Românești] căutau mereu a intra în bunele grații ale regelui unguresc și a regilor Poloniei. Cu ajutorul acestora veneau pe tron și răsturnau pe cei de pe tron. Politica asta bizantină de intrigi se face și astăzi, numai

Sediul revistei Tribuna

O TARĂ DE 35 DE ZILE

Călăreți din cavaleria georgiană, în 1918

VASILE ROTARU

Revoluția rusă din februarie 1917 nu a adus mari schimbări în Caucaz. La 9 martie 1917, Guvernul Provizoriu a înființat, la Tbilisi, un Comitet Extraordinar pentru guvernarea Transcaucaziei: OZAKOM. Subordonat Petrogradului, acest organ de conducere era prezidat de rusul Vasili Haralamov și avea în componență un menșevic (membru al grupării din Partidul Social-Democrat al Muncii din Rusia, care se opunea ideilor lui Lenin, liderul celeilalte grupări, a bolșevicilor) georgian, un armean și un musulman.

După revoluția bolșevică din octombrie 1917, politicienii menșevici caucazieni din Guvernul Provizoriu au fost nevoiți să părăsească Rusia. Ei s-au întors în Transcaucazia, unde, cu susținerea activă a statelor Antantei, au înființat, la 15 noiembrie 1917, la Tbilisi, un nou organ de conducere: Comisariatul Transcaucazian. Comitetul Extraordinar al Guvernului Provizoriu înceta să mai existe, iar puterea Comisariatului se întindea asupra întregii Transcaucazii, cu excepția zonei Baku, unde preluaseră puterea bolșevicii. Din Comisariatul Transcaucazian făceau parte menșevici georgieni, dașnaci (Partidul Dașnak, de orientare socialistă, a fost înființat în 1890 la Tbilisi, pentru a lupta pentru drep-

turile armenilor din Imperiul Otoman) armeni și musavatști azeri (Partidul „Müsavat” – „Egalitatea” – a fost înființat la Baku, în 1911, ca organizație secretă și lupta pentru unitatea și independența tuturor musulmanilor din Imperiul Rus). Președinte al noului organ de conducere a fost desemnat menșevicul georgian Gheghechikori.

Manifestanți întâmpinați cu foc

Comisariatul ducea o politică de separare a Transcaucaziei de Rusia, încheind înțelegeri cu Rada Kubanului și cu Republica Montană Nord-Caucasiană (creată în noiembrie 1917 și care cuprindea actualele republici

Cecenia, Ingușetia, Osetia de Nord, Kabardino-Balkaria, Daghestan și o parte a ținutului Stavropol din Federația Rusă) împotriva Rusiei Sovietice.

Spre sfârșitul toamnei lui 1917 întreaga Transcaucapie era practic separată de restul teritoriului Rusiei. Comunicațiile pe calea ferată fuseseră întrerupte, soldații care luptaseră pe frontul din Caucaz împotriva trupelor otomane părăseau frontul, prădau populația băștinașă și se încăierau deseori cu localnicii.

Principală sarcină a Comisariatului Transcaucazian era restabilirea ordinii. În declarația sa de formare se preciza caracterul provizoriu al Comisariatului: „doar până la convocarea Adunării Constituante a Rusiei, iar în caz de

Vasile Mangra

șoviniști, secondați fiind și de evrei, care numai simțiminte românești nu pot să aibă.

Astfel fiind, la adresa studenților români din Paris am răspuns, dându-le ideea, pe care ei au primit-o cu entuziasm, ca spre a organiza „congresul studenților latini” un fel de uniune latină care trebuie să aibă un alt răsunet decât un simplu congres al studenților români și pe care ungurii nu-l vor putea zădărnici – este să introducă certe modificări.

Acest congres al studenților latini, dupe propunerea mea, trebuie să fie patronat de un arcopag compus din oameni iluștri ai țărilor latine, cunoscuți ca luptători pentru uniunea latină. Am scris fiecăruia din aceștia în parte în acest sens și deja am primit câteva răspunsuri favorabile. Pe de altă parte,

secțiunea Ligii din Paris a numit pe toți cei desemnați de mine din țările neolatine membri de onoare și lucrează cu sârguință în direcțiunea indicată. Mai mult, secțiunea din Paris a hotărât ca acest congres al studenților latini să se țină între 7 și 15 august, la care dată abia ia sfârșit „Conferința interparlamentară”. Prin acest mijloc, toți membrii latini care vor fi luat parte la această conferință vor putea lua parte fără cheltuială și

la congresul nostru, dând un mare avânt lucrărilor și asigurându-i un strălucit succes. Ce aş pute face eu acolo?

Se pare că însăși soarta s-a pus împotriva.

De mai multe luni sunt bolnav greu, împiedicat de a lua o parte activă la marile idei pentru care lupt de 50 de ani. Îți închipuiești, cred, durerea ce simt văzându-mă silit să stau de-oparte ca un soldat scos din rânduri tocmai acum când este așa de multe de făcut și când ideea noastră națională poate să obție un așa de frumos triumf.

De aceia mă și rog zilnic lui D-zeu ca să-mi redeie sănătatea pentru a zbura acolo unde datoria mă cheamă. Nu cutez însă să sper!

Acum că știi toate câte se întâmplă, fii bun, te rog, și spunemi dacă îmbrățișezi ideea mea; dacă ai vr-o alta, spunemi-o, te rog, și dămi sfaturile d-tale pentru ca ideea națională să nu suferă și să nu pățim vr-o rușine la Paris.

Al d-tale vechi admirator și devotat amic.

V.A. Urechia ■

Știința în cuvinte potrivite cu Corina Negrea și Dan Manolache luni-vineri de la 13.15

Radio
România
Cultural

cultural.srr.ro

zona Ținvali, dar a fost repede înfrântă. În aprilie 1918, în Suhumi a fost instaurată puterea sovietelor și apoi în toată Abhazia, cu excepția zonei Kodori, unde revolta a fost înfrântă de garda națională.

La 3 martie 1918, Rusia bolșevică a semnat la Brest-Litovsk pacea cu Puterile Centrale. Conform tratatului, regiunile Batumi, Kars și Ardagan, anexate de Imperiul Rus după războiul cu Imperiul Otoman din 1877-1878, erau cedate Turciei. Seimul Transcaucazian a refuzat să recunoască tratatul. Luând cuvântul în plen, unul dintre liderii georgieni a declarat: „Această pace semnată de bolșevici, noi nu o vom semna. Mai bine murim cu mândrie la datorie, decât să ne facem de rușine, să ne predăm și să fim blestemați de urmașii noștri.”

Seimul a cerut Turciei restabilirea frontierei ruse-turce de dinaintea Primului Război Mondial și acordarea autonomiei Armeniei Occidentale în cadrul statului turc, cerere respinsă de Istanbul la tratativele de la Trabzon, din martie 1918. Seimul a decis să continue războiul cu „forțele democrației transcaucaziene”.

La 6 aprilie 1918, Turcia a cerut, ultimativ, Transcaucaziei să se conformeze condițiilor de la Brest-Litovsk. Cum autoritățile locale au refuzat, trupele otomane au trecut din nou la acțiune.

La 11 martie a căzut Erzurumul. Trupele Transcaucaziei au fost repede înfrânate. La 1 aprilie, turcii au pătruns în Batumi, ocupând apoi Kar-

Generalul Otto von Lossow

sul, Ahaltâhul, Ardaganul și părți din teritoriul Armeniei. Tbilisi și Kutaisi erau în pericol.

Insuccesele militare au determinat autoritățile transcaucaziene să ceară începerea tratatelor de pace cu Turcia. Autoritățile de la Istanbul au dat de înțeles oficialilor transcaucazieni că unica soluție de a negocia pacea cu ei era proclamarea independenței Transcaucaziei. Turcia intenționa să scoată Transcaucazia din cadrul Rusiei și să o introducă în sfera sa de influență.

În aceste condiții, la 22 aprilie 1918 Seimul a proclamat independența Republicii Federale Democratice

Transcaucazia. Puterea legislativă revenea Seimului, iar cea executivă Comisariatului Transcaucazian. Președinte a fost ales Ciheidze (primul președinte al Seimului), iar șef al executivului, Gheghecicori, în fruntea legislativului aflându-se Cihenkeli (toți trei, menșevici georgieni). Seimul era format din 125 de deputați, majoritatea menșevici, dașnaci și musavatiști.

Noua Republică Federală Democrată Transcaucazia nu a fost recunoscută de Rusia Sovietică, dar s-a bucurat de recunoașterea Turciei și Germaniei, care aveau astfel posibilitatea de a ocoli tratatul de la Brest-Litovsk pentru a-și extinde dominația în Transcaucazia. Turcia urmărea extinderea dominației sale asupra popoarelor turcomane din Transcaucazia și realizarea planului ei panturcic, în timp ce Germania era interesată de petrolul din regiune.

La 27 aprilie 1918, Germania a semnat un tratat secret cu Turcia pentru împărțirea sferelor de influență în Transcaucazia, conform căruia Georgia revenea Germaniei, iar Azerbaidjanul și cea mai mare parte a Armeniei Turciei.

Cum înaintarea trupelor turce continua, iar conducerea Transcaucaziei nu dispunea de

forțe pentru a opri invazia, oficialii de la Tbilisi (capitala R.F.D. Transcaucazia) au fost nevoiți să înceapă negocierile cu comandaamentul turc (cu mediere germană).

La 11 mai 1918, la Batumi și-a deschis lucrările Conferința de pace a delegațiilor Transcaucaziei, Turciei și Germaniei. Reprezentanții georgieni

Delegați ai Federației Caucaziene la Trabzon, martie 1918

neconvocare, Comisariatul își păstrează mandatul până la întrunirea Adunării Constituante din Transcaucazia și a Frontului Caucazian“.

Lunile noiembrie și decembrie 1917 s-au caracterizat prin starea de confuzie care domnea în Transcaucazia. Astăzi pare ciudat de ce Azerbaidjan, Armenia și Georgia nu și-au proclamat independența imediat după revoluția bolșevică de la Petrograd. Dar atunci mulți nu vedeau mari schimbări: a fost la conducere eserul Kerenski, a venit bolșevicul Lenin, ambii socialiști. Să așteptăm alegerile, își spuneau cei mai mulți lideri locali.

La 12 noiembrie 1917 s-au desfășurat alegerile pentru Adunarea Constituantă a Rusiei. Eserii au obținut 40,4% dintre voturi, în timp ce bolșevicii doar 23,9%. Deși susținuse inițial ideea înființării unei Adunări Constituante, Lenin a ajuns la concluzia că partidul său nu putea controla eficient o instituție majoritar nebolșevică. Reacția bolșevicilor a fost directă și lipsită de scrupule. În ianuarie 1918, la sfârșitul primei sesiuni a Adunării Constituante, Gărzile Roșii bolșevice au năvălit în sala de ședințe și i-au arestat pe participanți. Din acel moment, separarea periferiilor naționale de Rusia a devenit inevitabilă.

În noiembrie 1917, bolșevicii din Baku, în frunte cu Stepan Gh. Șaumian, au declarat Sovietul singura autoritate în oraș, supusă doar Sovnarcomului lui Lenin (Sovnarcumul sau Sovietul

Stepan Gh. Șaumian

Comisarilor Poporului a fost numele guvernului sovietic până în 1946. El a fost creat la Congresul al doilea al Sovietelor din întreaga Rusie, 8 noiembrie 1917). Conform Sovietului, întreaga regiune Baku era parte a R.S.F.S. Ruse. Acest fapt nu avea cum să mulțumească Duma din Baku și Partidul „Müsavat“, ceea ce a dus la izbucnirea conflictelor interetnice. A început lupta pentru Transcaucazia, însoțită de implicarea armatelor Germaniei, Turciei și Marii Britanii, aflate în zonă.

Revoluția din octombrie 1917 din Rusia a răsturnat complet situația pe frontul din Caucaz și Turcia Răsăriteană.

Forțele turco-germane au profitat de noua situație și, pretextând incidentele sângeroase care avuseseră loc între populația armeană și populația musulmană, care trăia în teritoriile ocupate de trupele rusești (provocate, de fapt, de trupele neregulate otomane), au năvălit, în ianuarie 1918, în Transcaucazia.

În ianuarie 1918 (după eșecul Adunării Constituante din Petrograd), Comisariatul Transcaucazian a decis constituirea unui parlament local, Seimul, care să creeze organele de conducere locale.

Ordinea era departe de a fi restabilă în zonă. La 10 februarie 1918, la Tbilisi a avut loc deschiderea Seimului Transcaucaziei. Format din deputații caucazieni care au făcut parte din Adunarea Constituantă a Rusiei, Parlamentul Transcaucaziei a fost prezidat de unul dintre liderii menșevici, georgianul Nicolai Ciheidze, fostul președinte al Sovietului Muncitorilor și Soldaților din Petrograd. În ziua deschiderii, comitetele regionale bolșevice au organizat un miting de protest. Împotriva manifestațiilor s-a tras, din ordinul Comisariatului.

Interese tot mai divergente

În primăvara lui 1918, pe fondul nemulțumirii țăranilor privind ne rezolvarea problemelor legate de pământ, în Georgia au loc mai multe revolte: în Lecihumi, Mingrelia, Dușeti, Abhazia, Kartlia. În martie 1918 a izbucnit o răscoală în

Membri ai partidului Dağnak

După mai bine de 150 de ani, în mai 1789, deputații se îndreaptă către...

O MISIE DIFICILĂ: DEPUTAT

THEO STĂNESCU-STANCIU

Viața de ales al poporului nu-i tocmai ușoară, dacă ar fi să-i credem pe senatorii și deputații noștri. La fel par să fi stat lucrurile și acum 200 și ceva de ani, în preajma Revoluției Franceze.

În fața cererilor venite în număr mare atât din partea nobilimii, cât și din partea provinciilor și sub presiunea lipsei banilor (Magazin istoric, nr. 7/1989), Ludovic al XVI-lea s-a simțit nevoit să convoace, pentru începutul lunii mai a anului 1789, Adunarea Stărilor Generale: nu se mai luase o asemenea hotărâre de mai bine de 150 de ani, mai exact, din 1614!

Și astfel, la 5 mai 1789, după pompoase festivități, își deschidea lucrările un parlament cu multe obiective pe agendă.

și armeni încercau să joace cartea germană, mizând pe sprijinul acestei delegații, în timp ce azerii se apropiau tot mai mult de turci, sperând ca astfel, cu ajutorul lor, să elibereze Baku de stăpânirea bolșevică. Interesele celor trei națiuni din cadrul Transcaucaziei se îndepărtau tot mai tare.

Victoria sovietelor

În timpul negocierilor de pace, Turcia, încurajată de reușitele militare, a avansat pretenții teritoriale mai mari față de Tratatul de la Brest-Litovsk. Transcaucazia trebuia să cedeze două treimi din fosta gubernie Erivan, uezdele Ahaltâh și Ahalkalaki din Georgia, iar calea ferată transcaucaziană trebuia să treacă sub controlul Turciei. În același timp, tot mai multe voci radicale din Turcia cereau anexarea întregii Transcaucazii.

Delegații georgieni au început o serie de discuții secrete cu delegații germani, care au promis să acorde georgienilor „protectoratul” Berlinului. Germania sembase, oricum, încă în aprilie 1918, acordul secret cu Turcia, în legătură cu împărțirea sferelor de influență în Transcaucazia. Nemții vroiau controlul asupra conductelor Baku-Batumi, așa că îi sfătuiau pe georgieni să-și proclame cât mai repede independența. Generalul Otto von Lossow sublinia: aceasta este singura posibilitate de a preveni înaintarea trupelor turcești.

La 22 mai, deputatul menșevic Noi Jordania a plecat la

Tbilisi pentru a pregăti actul de independență al Georgiei. La 26 mai, Turcia a înaintat un ultimatum Transcaucaziei: în termen de 72 de ore să accepte pretențiile teritoriale sau armata turcă va înainta spre Tbilisi.

În seara aceleiași zile de 26 mai, delegații transcaucazieni au primit o telegramă de la Tbilisi în care se spunea: „Astăzi, la ora 5 după-masă, Sovietul național a proclamat Georgia republică independentă... Seimul transcaucazian s-a autodizolvat, iar Republica Federală Democrată Transcaucazia nu mai există”. În decizia Seimului se preciza: „Având în vedere dezacordurile dintre națiunile fondatoare ale Republicii Federale Democratice Transcaucazia privind chestiuni legate de încheierea păcii, a devenit imposibilă intervenția unei singure autorități în numele Transcaucaziei. Seimul constată astfel dizolvarea federației transcaucaziene și își încetează activitatea”.

Diplomații turci au fost imediat înștiințați de partenerii de discuții că ultimatumul adresat conducerii Republicii Federale Democratice Transcaucazia nu mai poate fi aplicat, din cauza destrămării acesteia. A doua zi, Azer-

baidjanul, iar peste două zile, la 28 mai 1918, și Armenia și-au proclamat independența. După doar cinci săptămâni, Republica Federală Democrată Transcaucazia își înceta existența.

Situația nu s-a schimbat prea mult după dizolvarea Federației. În scurt timp, Turcia a ocupat o parte importantă a Transcaucaziei. Rămăși singuri în fața invaziei turce, dașnaccii armeni au fost nevoiți să semneze, la 4 iunie, la Batumi, așa-numita „Uniune a păcii și prieteniei”. Conform acordului, teritoriul Armeniei era redus la uezdele Erivan și Ecimiadzin, adică 12.000 km²; restul teritoriului intra în cadrul Turciei.

După capitularea Turciei (30 octombrie 1918) și a Germaniei (11 noiembrie 1918), trupele de ocupație s-au retras din Transcaucazia, iar în Caucaz a ajuns armata britanică. În octombrie-noiembrie 1918, britanicii au intrat în Batumi, Baku și Tbilisi. Scopul Marii Britanii era de a profita de pe urma dezmembrării Imperiului Otoman și de a susține Armata Albă a lui Denikin împotriva Armatei Roșii. Însă, după ce Londra nu a reușit să atragă susținerea S.U.A. și a Italiei în zonă și după ce a devenit

evident că pierduse lupta cu bolșevicii, Marea Britanie a început retragerea trupelor sale din Transcaucazia, iar în cele trei țări din zonă a fost instaurată în scurt timp puterea sovietelor: în Azerbaidjan la 28 aprilie 1920, în Armenia la 28 noiembrie 1920, iar în Georgia menșevică la 25 februarie 1921. ■

Armata otomană intră în Baku

la 8 dimineața și se termina în jurul orelor 22.30, cu o pauză de masă de numai două ore! „Ducem cu toții o viață de câine“, se plângea, într-o scrisoare din 30 iulie 1789, deputatul Michel-René Maupetit (1742-1831). Acel 30 iulie fusese, într-adevăr, o zi teribilă: dezbaterile începuseră devreme și duraseră până târziu în noapte. Și nu a fost deloc un caz singular: câteva zile mai târziu, la 4 august, ședința, începută la 9 dimineața, a durat până a doua zi, în jurul orelor 2 noaptea.

Cauza lungilor ședințe a fost una foarte simplă – discursurile interminabile și dorința proaspăt aleșilor de a-și face auzit cuvântul. În fața unei asemenea situații, la 29 iulie, Adunarea Națională a adoptat un regulament ce preciza ca președintele să desemneze, alternativ, oratorii pro și contra chestiunii discutate. Dar febra discursurilor nu a putut fi în niciun fel stopată! Același Maupetit a notat că, la 8 septembrie, 80 de persoane s-au înscris pentru a lua cuvântul despre importanța organizării Adunării într-una sau în două Camere: „Nu cred că a mai existat o asemenea parlomanie...“ – scria Maupetit. Unii deputați au numit-o chiar... „logodiarec“ sau „potop de discursuri“!

Iar dorința de a-ți face auzită opinia a devenit, destul de repede, una extrem de... dureroasă pentru aleși. Căci, într-o asemenea mare de oameni (între 900 și 1.000 de persoane), aveai nevoie de plămâni pe măsură nu numai pentru a te face ascultat, ci pentru ca, efectiv, cuvântul tău să răzbată în toate colțurile sălii. După Maupetit, numai 50-60 de deputați erau în stare de o asemenea ispravă. Și asta se întâmpla în primele luni de ședințe...

Un an mai târziu, când și pasiunea ascultătorilor era cu totul alta, se pare că numai o cincime dintre cei prezenți mai erau atenți la discursuri. „Plămâni de oțel“ rămâneau însă calitatea cea mai căutată! În ciuda faptului că s-a luat și măsura interzicerii aplauzelor, zgomotul din sala de ședințe era o adevărată pacoste, aproape imposibil de controlat. Mai ales că ședințele au atras și numeroși spectatori. După calculele unora dintre deputații prezenți, adesea se ajungea la o mulțime de aproximativ 2.000 de oameni, de ambele sexe (căci femeile s-au dovedit de-a dreptul fascinate de noua... distracție!), care veneau și plecau, „ca și cum nu aveau nimic mai bun de făcut și o considerau de-a dreptul o activitate amuzantă“.

Riscurile meseriei

Un alt obstacol în calea unei bune organizări a ședințelor a fost și sala în care s-au ținut, inițial, lucrările – cea de la stabilimentul Menus-Plaisirs de la Versailles. Așa că, în toamnă, mai precis la 19 octombrie 1789, s-a decis mutarea deputaților la Paris, mai întâi în marea sală a Arhiepiscopiei și, apoi, din 9 noiembrie, în sala de manevră din grădina Tuileries. Din păcate, acea ultimă alegere nu a fost prea fericită: destul de mică, nu era deloc confortabilă și, în plus, deoarece biroul președintelui de ședință, ca și tribuna oratorilor erau amplasate în centru, mulți dintre deputați nu reușeau să își vadă colegii când luau cuvântul.

Iar coșmarul nu se termina aici: se petreceau zile întregi, uneori și nopți, în săli închise, foarte prost aerisite, mai mult ascultând, decât luând cuvântul, cu mai puțin de două ore pauză de masă. Riscurile s-au dovedit destul de ridicate – pe unii dintre deputați costându-i nu numai sănătatea, ci chiar și viața! După calculele specialiștilor, 13 dintre aleși au murit la datorie (2% dintre cei ai Stării a treia!), mult mai frecvente fiind însă accesele de febră, răcelile sau alergiile.

Regele Ludovic al XVI-lea

La 2 mai 1789, deputații au fost prezentați regelui. Cei care reprezentau clerul au fost primiți de Ludovic al XVI-lea în camera sa de lucru, cu toate ușile închise; cei ai nobililor – cu toate ușile deschise, conform ceremonialului obișnuit; numai deputații Stării a treia i-au fost prezentați în odaia regală de culcare!

654 de deputați ai Stării a treia (starea burgheziei și a țăranimii) – mai bine de jumătate din cei 1.200 chemați în plenul Adunării Stărilor Generale – au luat calea Parisului pentru a-și îndeplini misiunea.

După cum o demonstrează analiza unei cercetătoare franceze, Edna Hindie Lemay, pentru mulți dintre ei, noua carieră politică a devenit un adevărat calvar; pentru alții – începutul unei vieți de succes.

Experiența lor de zi cu zi răzbate până astăzi, cel mai adesea atât de diferită de cea a urmașilor din parlamentele contemporane, prin intermediul numeroaselor scrisori trimise soțiilor, prietenilor rămași acasă sau chiar comunității pe care o reprezentau.

Dar cine erau acele personaje?! Foarte puțini dintre ei văzuseră vreodată Orașul Luminilor – 10%, după calculele istoricilor –, iar călătoria spre Versailles, adesea lungă și făcută în compania confrăților, a devenit cel mai bun prilej de informare, de schimb de opinii pentru cei mai puțin versați, dar și de formare a viitoarelor grupuri de interese.

Pâine și circ, pentru o „viață de câine“

Majoritatea a ignorat, inițial, atât durata mare a lucrărilor proaspăt alesei instituții, cât, mai ales, pericolele ce pândeau, aproape la tot pasul, în zbuciumata și modernă capitală. Numai o treime dintre deputați se hotă-

...ceremonia de deschidere
a Adunării Stărilor Generale

răseră să fie însoțiți de consoarte (probabil, mai mult atrase de fascinația Orașului Luminilor, în comparație cu bărbații lor!), dar, încetul cu încetul, singurătatea i-a forțat și pe alții să își cheme familiile la locul de muncă. Prețurile voiajurilor cu serviciul de diligență nu era prea accesibil.

În plus, viața la Versailles era extrem de costisitoare. Afluxul nemaivăzut a ridicat aproape toate prețurile. În ciuda faptului că guvernul a cerut municipalității pariziene să creeze un sistem locativ, de aproximativ 1.200 de apartamente, pentru nou-veniți, confuzia a rămas nota definitorie, mai ales că, pentru mulți dintre cei înscriși la a primi o locuință, chiar și prețurile oficiale erau la fel de imposibile.

Ca atare, s-a ajuns la soluția ca mai mulți deputați să împartă un același apartament, mobilat și cu toate dotările necesare, sau chiar o casă. Numai că destul de ciudata coabitare între susținători ai

unor atât de diferite cauze, în timpurile tulburi ale Revoluției, nu a putut să dureze. Mărturie poate sta, de pildă, cazul avocatului François Joseph Bouchette (1735-1810), care, la început îi cere, destul de imperios, familiei să îi trimită unt și brânză de acasă, în cantități destul de mari, însă, ceva mai târziu, se hotărăște să se despartă de colegi, pe care îi considera prea aristocrați, și să locuiască de unul singur. La fel a procedat și Robespierre, enervat la culme de cei trei colocatari inițiali, cu vederi ostile revoluției.

Regalitatea nu putea ignora importanța Adunării recent convocate. Pentru a umple, distractiv, timpul liber – inițial din belșug! – al deputaților, regele a oferit, în fiecare duminică, mese festive, generos condimentate cu muzică și spectacole ale bufonilor italieni, la mare căutare în acele vremuri. Dar și invitații la reprezentațiile celor mai de succes actori ai Parisului.

Numai că deputații stării a treia nu puteau fi atât de ușor cuceriți. Chiar dacă unii s-au arătat impresionați de fastul Curții, după cum le-au scris soțiilor acasă, cheltuielile pentru a pune la punct asemenea festivități nu au fost privite cu ochi buni de marea majoritate dintre ei.

Destul de repede, ziua de muncă a deputaților a devenit un coșmar, aproape interminabil. Unul dintre aleși a notat, de exemplu, că, în doar o lună de la deschiderea lucrărilor, o zi de muncă obișnuită începea

1909. BRUXELLES

TRANDAFIR DJUVARA

Născut la Brăila, la 6/18 noiembrie 1856, conform declarației nepotului său, Neagu Djuvara (în conformitate cu dosarul personal din Arhiva M.A.E., Trandafir Djuvara s-a născut la București), după studii primare și gimnaziale efectuate în orașul natal și liceale la Liceul „Sf. Sava” din București și vestitul Liceu „Henri IV” din Paris, unde a susținut și bacalaureatul, Trandafir Djuvara a urmat cursurile celebrei Școli de Științe Politice din cadrul Universității din Paris Sorbonne. Studiile au fost finalizate și încununate cu obținerea titlului științific de doctor în litere și filosofie al Universității din Bruxelles. Cariera diplomatică a debutat la 30 aprilie 1879, cu gradul diplomatic de atașat de legațiune, și s-a încheiat la 31 decembrie 1926, cu acela de ministru plenipotențiar clasa I. Între 1880 și 1883 a fost numit prim secretar al Legăției României la Bruxelles.

Trandafir Djuvara a fost căsătorit de două ori, prima dată cu Elena Cosma Gheorghiu, decedată în anul 1905, apoi cu Bălașa Pangal. Cu prima soție a avut doi copii, pe Marcel, mort în Primul Război Mondial ca ofițer în armata română, și pe Radu care a urmat cariera diplomatică. În plan politic, Trandafir Djuvara a avut aceeași orientare liberală cu a fratelui său, Alexandru, devenind și senator al Partidului Național Liberal în primii ani ai secolului al XX-lea.

În iunie 1909 Trandafir Djuvara revine la Legăția

României din Bruxelles, de data aceasta ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României, demnitate pe care o va onora o lungă, însă dramatică și tumultuoasă perioadă, de la 1 iunie 1909 până la 1 iulie 1920.

Și-a prezentat scrisorile de acreditare regelui Leopold al II-lea (1865-1909). Însă, la numai cinci luni după revenirea sa la Bruxelles, regele a încetat din viață. Îi urmează la tron nepotul Albert I (23

decembrie 1909-17 februarie 1934). Născut la 8 aprilie 1875, noul rege avea 34 de ani în momentul înscăunării, eveniment de la care au trecut exact 100 de ani. Trandafir Djuvara, în calitate de reprezentant diplomatic al României în capitala belgiană, a asistat la înscăunarea regelui Albert I, pe care o descrie în memorii cu tot fastul ceremoniei. Noul monarh era nepotul regelui Carol I al României. Mama sa, conțesa de Flandra, o personalitate activă în viața culturală a capitalei belgiene, era sora regelui Carol I.

Trandafir Djuvara și-a publicat memoriile în iunie 1930, la Paris, la celebra Editură Félix Alcan, sub titlul *Mes missions diplomatiques* (Misiunile mele diplomatice; Magazin istoric, nr. 9-11/1987).

Prezentăm în cele ce urmează un fragment din memoriile sale în care descrie activitatea diplomatică din capitala Belgiei în perioada de dinainte de izbucnirea Primului Război Mondial.

Andrei CĂPUȘAN

Unii au avut nevoie de mult timp pentru recuperare – deputatul Antoine Claire Thiбаudeau, la doar câteva zile după ce a ajuns la Paris, a fost pus la pat de febră mare și a fost nevoit să ceară ajutorul medicului, care i-a recomandat un repas de... cinci luni! Și medicii contemporani, care au trecut prin sălile de ședință, au avertizat asupra atmosferei „apăsătoare și pestilențiale“, cauza numărului ridicat de răceli și guturaiuri.

Anul 1790 a fost unul destul de fericit. Mulți dintre aleși s-au simțit binecuvântați de a fi putut participa la lucrările unei asemenea instituții, la scrierea istoriei. În plus, sărbătorile dedicate zilei de 14 iulie – căderea Bastiliei, petrecută cu un an înainte – au întrecut toate așteptările. Înșuși regele s-a dovedit extrem de interesat de mersul pregătirilor. După cum își amintesc unii contemporani, într-o dimineață, s-a trezit dis-de-dimineață pentru a inspecta pregătirile de pe Champ de Mars.

Acea fericire se pare că i-a îmbătat pe câțiva dintre recent deveniții oameni politici. Gustul vieții pariziene a creat dependență. Fascinat, un pastor protestant din Nîmes, Jean-Paul Rabaut Saint-

Étienne, și-a dus soția la trei dintre cele mai la modă spectacole ale Capitalei, scoțându-o apoi la lungi plimbări. Un altul, Marie-Félix Faulcon, a fost interesat mai ales de numeroasele monumente ale Parisului și ale împrejurimilor. Și-a notat că a vizitat atât Micul Trianon, cât și castelul de la Chantilly, abația de la Royaumont, dar și grădinile Tuileries sau ale Invalizilor ori giganticul sistem de pompare a apei din Sena pentru alimentarea Versaillesului, inaugurat în 1684, cunoscut în epocă sub denumirea de „mașinăria castelului Marly“ (locul spre care, prin forța gravitației, era dirijată apa). Mai materialisti, câțiva dintre deputați, odată încheiat mandatul inițial, s-au gândit să rămână și să își găsească o ocupație cât de cât profitabilă.

Dar, în continuare, pentru marea majoritate dintre acei provinciali prin definiție, Parisul a reprezentat nebunia, zgomotul, dezordinea, generatoare, în opinia lor, de anarhie. Nimic nu i-a putut mulțumi: străzile înguste, murdare, ce le făceau întoarcerea la locuințele de serviciu atât de dificilă, ca și circulația la tot pasul a trăsurilor, ce le incomodau promenadele... Unii, precum același mai sus-

pomenit Félix Faulcon, s-au bucurat în momentul plecării. Reflecțiile lui Faulcon, la 25 iulie 1789, la părăsirea Versaillesului, nu mai lasă loc de dubii: „prea multe legi, prea mulți magistrați, chiar prea multă autoritate regală!“

În ceea ce o privea pe ultima, nu avea să mai dureze prea mult... Iar sentimentele deputaților manifestate față de persoana regală au fost la fel de schimbătoare ca și vremurile. Amintirile legate de primirea la palat, odată cu inaugurarea lucrărilor Adunării Stărilor Naționale, sau „spectacolul unic“ al vizitei lui Ludovic al XVI-lea imediat după căderea Bastiliei, la 14 iulie 1789, au fost reușite. Dar au fost printre puținele! Căci, odată cu trecerea timpului, aleșii Stării a treia, cu predilecție, au început să înțeleagă că regele nu era chiar așa o persoană sacră, de neatins, „mâna de fier“ menită a conduce destinele Franței. Cu atât mai mult cu cât Ludovic al XVI-lea nu s-a ridicat deloc la înălțimea evenimentelor. Din ce în ce mai obosit, deposedat de cele mai multe dintre prerogativele tradiționale, devenise un adevărat prizonier în castelul său de la Tuileries. Nu i s-a mai dat voie nici măcar să meargă la vânătoarea atât de dragă... ■

Plecarea spre Versailles a celor trei stări (gravură de epocă)

Sistemul de diligențe, pus la punct și cu ajutorul economistului și omului politic francez Anne Robert Jacques Turgot (1727-1781), le-a ușurat deputaților voiajul înspre și dinspre Versailles. În jurul anilor 1780 numai zonele din jurul Mediteranei și regiunile din Pirinei rămăseseră încă la o distanță de opt zile de mers de Paris!

Și am început atunci amândoi să depănăm amintirile artistice ale unui trecut foarte îndepărtat.

Pentru a intra în grațiile acestei femei de o înaltă valoare intelectuală, am făcut apel la prietenul meu Enescu, gloria noastră națională, care a venit de la Paris și a susținut un concert la Legația României, unde a fost în mod strălucit acompaniat de prietenul meu Georges de Gulesco. În ajun, telegrafiasem pentru a avea vești despre sănătatea regelui Carol. La sosirea contesei de Flandra, i-am prezentat răspunsul domnului Maiorescu, președinte al Consiliului și ministru al Afacerilor Externe. Prințesa fu atât de impresionată, încât, pe loc, ea a redactat, pe adresa fratelui ei, următoarea telegramă: „Găsindu-mă pe pământ românesc, sunt fericită să aflu bunele vești despre sănătatea ta și te îmbrățișez cu tandrețe. (SS.) Marie“.

Am mai invitat, de asemenea, un alt violonist român, dl. Barozzi, care a cântat la Legație în fața Altețelor Lor Prințiere, prințul și prințesa Napoleon; de asemenea, el a evoluat în fața Majestăților Lor, căci regina, o foarte bună violonistă ca însăși, se interesa cu pasiune de muzică. Aceste audii au avuseseră loc în

cele două saloane, din Avenue Louise, unde creasem o ambianță românească, atârând de pereți tablouri ale marilor pictori români: Grigorescu, Mirea, Luchian, Voinescu, Pătrașcu, Kimon Loghi, fără a mai număra lucrările regretatului meu frate, care a expus de două ori la Saloanele din Paris.

Deoarece mă aflu în domeniul picturii, încerc o vie plăcere în amintirea unui fapt care îmi este foarte drag. În perioada în care eram secretar la Bruxelles, cumpărasem, la o licitație publică, un tablou de Fr. Courtens (astăzi baron): *Le Moulin dans les tourbières* [Moara dintre turbării – n.tr.]; această pânză se află catalogată în volumul *Fr. Courtens și opera sa*, fără însă a se indica proprietarul actual, așa cum sunt celelalte pânze. Făcând cunoștință cu maestrul belgian, l-am invitat la dejun, împreună cu fiul lui, și el pictor. La sfârșitul mesei, l-am condus direct la opera sa și l-am întrebat:

Cunoașteți acest tablou?

El a rămas un moment stupefiat; apoi, venindu-și în fire, a exclamat:

Dar acesta este copilul meu, pe care îl pierdusem de mai bine de 30 de ani! După care, întorcându-se către fiul său, a afirmat cu o convingere emoționantă:

Este o lucrare frumoasă, să știi!

Îmi foloseam timpul și pentru a accentua fraternitatea de litere dintre cele două popoare prietene. I-am sugerat astfel istoricului nostru A.D. Xenopol să vină la Bruxelles, unde a susținut o conferință la Universitate. A urmat o a doua, la Universitatea din Louvain. Amândouă fură viu aclamate. La un dejun pe care l-am oferit la Legație, în onoarea sa, l-am invitat, în afara mai multor profesori, scriitori și artiști, și pe dl. Poulet, astăzi viconte, ministrul Științelor și Artelor, și, la fel ca mine, un fost elev al Școlii de Științe Politice din Paris. Cu această ocazie, am schimbat toasturi amicale, în care ne-am urat ca țările noastre să meargă, mână în mână, pe căile luminoase ale progresului intelectual.

Cât de departe ne aflam atunci de a ne gândi că aceste căi urma să se transforma nu peste multă vreme într-un calvar în-sângerat. Dar să-i mulțumim lui Dumnezeu, am fost tot mână în mână și în cursul acelor crude încercări, atât de puțin meritate! ■

Bruxelles, 1900

Înscăunarea Majestății Sale Albert I, nepot al lui Leopold al II-lea și al regelui Carol I al României, fu un mare eveniment politic la un popor alert, entuziast și întreprinzător. Prestarea jurământului la Camera Deputaților, în fața reginei Elisabeta

și a familiei regale, a corpului diplomatic și a corpurilor legislative, a fost un spectacol grandios: toaletele doamnelor rivalizau în strălucire cu nenumăratele uniforme aurite, căci, se știe, în Belgia uniformă este îmbrăcată la sărbătorile oficiale cu fast, nu numai de către înalții funcționari, ci, de asemenea, de către orice persoană admisă la balurile de la Curte.

Regele Albert jură cu o voce vibrantă să respecte Constituția și să garanteze integritatea teritoriului național. Acest moment este pentru mine cu atât mai mult de neuitat mai ales că, cinci ani mai târziu, am văzut cu câtă loialitate și cu câtă demnitate de neclintit el și-a respectat cuvântul, cu ocazia incalificabilei agresiuni a Germaniei.

Tânărul rege, înalt în talie, părea timid, însă bunătatea care strălucea în jurul capului său cu păr blond nu excludea fermitatea, atunci când era cazul. Ca prinț moștenitor, el se aplecase asupra științelor exacte și îi plăcea să

Regele Albert I și fiul său, viitorul rege Leopold al III-lea

aprofundeze marile probleme sociale, ale căror fermenti agitau deja Europa. El se interesa cu vivacitate și pasiune de lucrările publice și știa să conducă o locomotivă, ca mecanicul cel mai expert. Când era prinț moștenitor, îmi povestise cum parcursese, de la un capăt la altul, cu piciorul, Congo Belgian. Mai târziu, în următorii cinci ani de pace, el dădu dovadă de mult tact, încercând să rotunjească pe cât posibil unghiurile în lupta dintre partide.

Mama sa, contesa de Flandra, sora suveranului meu Carol I, era o prințesă împlinită. Picta și desena la fel ca o artistă profesionistă. Melomană, ea urmărea cu asiduitate toate concertele cercului artistic și literar, al cărui președinte era domnul Paul Hymans, astăzi ministrul Afacerilor Străine, dar în acea epocă simplu deputat al opoziției liberale. Alteța Sa Regală dădea ea însăși cinci sau șase recepții muzicale, pe timp de iarnă, în frumosul său palat din Rue de la Loi, umplut complet cu opere de artă. Atunci când am

părăsit Bucureștii, domnul Ion I. Brătianu, ministrul Afacerilor Străine, mi-a spus: „Nu uitați că dvs. sunteți acreditat nu numai pe lângă regele Leopold al II-lea, ci, de asemenea, pe lângă contesa de Flandra“. Și, efectiv, din cauza apropriei înrudiri dintre

cele două Curți regale, am fost invitat nu numai la o singură serată muzicală, ca alți colegi, ci la toate, precum și la numeroase dineuri intime de familie.

La una dintre aceste serate, am remarcat, citind programul, că trebuia să se producă cvartetul Madeleine Godard. Când prințesa a venit la mine să mă întrebe, conform obiceiului ei, cum am găsit execuția, i-am răspuns:

– Dar o cunosc pe d-ra Madeleine Godard, sora lui Benjamin Godard, căci am cântat împreună la vioară în orchestra simfonică de amatori condusă de dl. Léopold Deledicque, în epoca în care eu eram student la Paris; vreme de trei ani consecutivi, am executat Simfonia în sol minor de Beethoven și Simfoniile scoțiană și romană de Mendelssohn la sala Érard.

Prințesa, foarte intrigată de această revelație neașteptată, se puse pe strigat, dintr-un capăt al salonului la celălalt:

Madeleine, veniți repede să regăsiți un vechi prieten!

linia frontului! „Ziua ne apucă în dispută cu dânsul – scria Bălcescu. Am vrut să lăsăm bagajul și să mergem pe jos, dar nu mai era vreme, căci în acea vreme patru companii împărătești intrară în oraș...”

Se făcuseră deja trei zile de când era la Belgrad, împreună cu însoțitorii săi, preocupați să treacă Dunărea pe la Alibunar.

„Căutam cai de cumpărat – nota Bălcescu – și apoi cât mai curând plecam. Mă aflu într-o nerăbdare nespusă până să văz această treabă sfârșită.”

A doua zi, la 27 aprilie/9 mai 1849, Bălcescu îl înștiința, lapidar, pe prietenul său: „Ungurii au intrat în Panciova astăzi la două ore. Măine cred că plecam. Dictatul de la Debrețin a proclamat independența Ungariei și a țărilor unite cu dânsa de Austria și descansa familiei de Habsburg.” Și astfel s-au și petrecut lucrurile, din Panciova, la 10 mai, Bălcescu îi mărturisea lui Ghica cât de bine a fost primit de unguri și că, în sfârșit, a scăpat de orice pericol!

Nu mai puțin de palpitant și, oricum, pândit de mai multe pericole a fost drumul lui Bălcescu, alături, de astă dată, de Racoviță și Florescu, de la Caransebeș până la Poarta de Fier, spre Mureș și Deva, unde au fost prinși de cazacii care ocupaseră zona: „Le datăram tutun, îi înșălarăm cu vorba... le ziserăm că suntem ai Ianului [Avram Iancu – n.a.], astfel încât ne dote drumul și ne întoarserăm spre Mureș, pe care îl trecuăm a doua zi dimineață.

În două zile de ostenitoare călătorie prin munți, ajunserăm la Câmpeni. Iancu, pe care îl înștiințasem de sosirea mea, îmi găsise o colibă într-o pădure în preajma Câmpenilor, unde șezui ascuns o lună de zile. Rușii și nemții mă căuta de moarte și Iancu a fost chemat de două ori la Sibiu și cercetat despre mine. Românii de acolo mi-au arătat multă dragoste și jertfire.”

Bălcescu se simțea însă apăsător de singurătate și „nelucrare” – „mă apucase frigurile și un junghi”. A plecat cu trei apropiați – Racoviță, Nenișor și Dincă, „eroul bătăliei de la București cu turcii [din Dealul Spirii – n.a.]. Eu nu vreau să-i iau, ei au insistat să vină cu mine la Constantinopol”.

Drumurile nu i-au purtat însă pe toți acolo, iar călătoria le-a încununat, prin tensiune și dramatism, pe toate celelalte.

S-au travestit în vânzători de donițe, au pornit prin sate să-și vândă marfa, au pierdut

pe drum pe Dincă, cu ocazia unui control în care „tistul” german de „gendarmarie” le-a găsit mantale și cizme în carele cu donițe, bănuindu-i de tâlhării.

„Am făcut această călătorie în zece zile, vânzând donițe din sat în sat și din oraș în oraș. Am trăit rău, dormind tot mereu pe iarbă umedă, în ploaie, fără foc, hrănit rău. Viața asta câinească m-a făcut sănătos.” Și, destul de dur comerciant: la Panciova se certa cu babele câte un ceas pentru un crăițar...

Au lăsat căruțele la Dunăre și „noi am intrat pe scară la Semlin. Am petrecut noaptea într-o cârciumă, unde am fost primiți de pomană”. A solicitat viză consulului englez și n-a reușit s-o obțină, dar i-a dat liberă trecere tocmai comandantul militar austriac. Bălcescu se deghizase și purta asupra sa o recomandare (pe nume fals) de la Avram Iancu. A făcut escale la Pesta și Viena, iar, pentru a obține permis de călătorie de la consulul turc pentru Berlin, a trebuit „să aduc un bilet de la Deben, cap de poliție, că sunt supus otoman”.

„Acesta m-a speriat atât de mult cu chestioanele lui, încât pierzând răbdarea, supărat, i-am zis: La cum mă chestionați, ca pe un criminal, ar trebui să mă bat pentru împăratul vostru. Aceste vorbe mi-au scos biletul.”

Așa a reușit Bălcescu să primească aprobarea pentru eliberarea unui pașaport și să ajungă, în sfârșit, la Paris. ■

Ion Ghica

Nicolae Bălcescu este în istoria noastră o figură-simbol. Prin tot ce a făcut, ca om de acțiune și de cuget, Bălcescu a urmărit să determine apariția unei noi stări de conștiință în Țările Române. Era vorba, în esență, de a situa societatea românească în orizontul modernizării.

Nicolae Bălcescu nu a fost singurul din generație care a militat pentru promovarea unor asemenea deziderate. A fost însă cea mai semnificativă personalitate. Nu a cerut și nu a urmărit nimic pentru sine. A dăruit însă totul patriei și poporului său.

Correspondența sa este o sursă fascinantă și astăzi. Un moment deosebit

de interesant îl reprezintă prezența lui Bălcescu în Ungaria și Transilvania, în primăvara-vara anului 1849. Facem să curgă, în continuare, câteva fragmente din scrisorile trimise, aproape în totalitate, către Ion Ghica. Spațiul „nu ne iartă“ (cum ar zice Bălcescu însuși) să prezentăm adecvat largi fragmente din aceste

texte, așa că am ales varianta evidențierii a numai două episoade – cel de la sosirea în Ungaria și, respectiv, al plecării din Transilvania – pe care le considerăm semnificative pentru înțelegerea unor asemenea tulburi perioade.

NICOLAE BĂLCESCU. UN CĂLĂTOR GRĂBIT

DAMIAN HUREZEANU

„La 2/14 aprilie 1849, în ziua de Paște desdedimineață – spune Ion Ghica – N. Bălcescu și Bălăceanu, întovărășiți de Alecu Nanu, de comitele Ilinski [polonez, trecut la islamism, sub numele de Skander – *n.a.*] și de căpitanul italian Monti alergau cu poșta călări pe câmpul care se întinde de la San Stefano spre Silivris, trăgând spre Adrianopol ca să treacă în Ungaria, prin țara sârbească, pe la Panciova.“ Cei patru bărbați călări au realizat un adevărat tur de forță, traversând cursuri de apă, urmând drumuri desfundate și, în ciuda vremii ploioase, mergând peste 20 de ore pe zi. Și-au rezervat doar o oră pentru masă și două pentru somn! Greul a venit după Belgrad, unde au ajuns noaptea, după ce au trecut Dunărea – trebuia trecute liniile ocupate de forțele militare austriece.

La 26 aprilie/8 mai 1849, Bălcescu îi scria lui Ghica din Belgrad: „Prin cele trei scrisori, ce ți-am trimis de la plecarea mea ai avut știre cum am mers pân-atunci. Știi pentru ce m-am oprit cinci zile la Negorin și pentru ce apoi m-am dus la Milanoveț...”

Am fost [după trei zile de așteptare – *n.a.*] la Drencova, pretextând că căutăm vaporul care plecase în acea dimineață de acolo. A doua zi, după ce am vizat pasul într-un sat, am plecat înaintea, zicând că mergem ca să trecem în Serbia, pe la Grădiștea.”

Au fost opriți și interogați la tot pasul. Au mai vizat permisul de trecere încă o dată la Kubin, pretextând că vor să treacă în Smedria. O noapte întreagă s-au tocmnit și s-au certat cu un chirigiu, cerându-i un lucru pe care omul, prevăzător, nu era dispus să-l facă: să treacă

artificial, în împrejurări care îi țin departe de oameni, izolați, fiind zugrăviți în afara contactelor lor cu masele și de aceea figurile lor apar în bună măsură sărăcite, simplificate. Avem tot timpul în fața ochilor un grup de oameni care se întâlnesc între ei și întreprind diferite acțiuni, dar fondul pe care se desfășoară întreaga activitate a partizanilor viața clasei muncitoare, munca de ridicare a conștiinței maselor, de organizare și mobilizare a lor la luptă rămâne în afara privirilor cititorilor, în afara cercului de interese al cărții [...] În trecut fie zis, până și un amănunt ca acela că Jilava e prezentată în *Șoseaua Nordului* ca o închisoare civilă, unde stăteau condamnați (acolo, de fapt, se aduceau numai deținuți care nu fuseseră încă judecați și nu erau păziți de gardieni, ci de soldați și de jandarmi) arată cât de puțin sunt cunoscute faptele, cadrul istoric real". Tot Eugen Barbu era criticat, de data aceasta în *Informația Bucureștiului*, pentru că într-un articol din *Contemporanul* desființase textierii de muzică ușoară. Singurul text reușit fusese considerat cel al melodiei intitulate *Marinică*. Prozatorul, devenit critic de texte muzicale, incrimina un textier pentru versuri care nici nu existau. Se cita din articol: „«Și trecătorul nostru grăbit/ Un biciclist a ocolit/ Dar un tramvai îl calcă, vai!». Ne-am dat osteneala să ascultăm discul cu piesa incriminată, dar spre surprinderea noastră n-am întâlnit niciun pieton călcat de tramvai, versiunea reală fiind «Dar un tramvai frânează, vai!». Versuri la fel de inteligente precum cele ale manelelor de azi.

Să părăsim lumea literelor amintind doar că membrii cenacului literar al tinerilor scriitori „Nicolae Labiș” au ascultat, în luna noiembrie, povestirea tânărului scriitor Fănuș Neagu, *Cantonul părăsit*. La discuțiile desfășurate sub conducerea lui Corneliu Leu au participat: Gică Iuteș, Octav Pancu-Iași, Radu Coșasu, Ion Brad, H. Zalis, Al. Ivan

„Cifa 2”, noua mașină de calcul

cerută.

Chiar la începutul lunii noiembrie, la Institutul de fizică atomică al Academiei R.P.R. intra în funcțiune o nouă mașină electronică de calcul: „Cifa 2”. Ea folosea doar jumătate dintre tuburile electronice utilizate la prima și pe o scară mai mare elementele semiconductoare. Funcționa pe baza benzilor perforate. Entuziasmul cu care sunt anunțate noutăți tehnice ajunse după doar 50 ani piese arhaice în orice muzeu al științei și tehnicii îți oferă o imagine elocventă a vitezei cu care omenirea a progresat în secolul al XX-lea. Astfel, atelierele de telecomunicații „Clăbucet” realizau prima serie de telefoane cu patru butoane: două pentru liniile de comunicare cu orașul sau centrala de bloc, unul pentru blocare și unul pentru sonerie. Până la sfârșitul anului, secția de firme luminoase a Întreprinderii „Pavozarea Capitalei” urma să înlocuiască pe arterele principale peste 30 de firme vechi scrise pe sticlă cu firme noi, luminoase, cu neon. Fusese realizat și un aparat de uscat care să înlocuiască prosoapele. După spălarea mâinilor, este suficient să le apropii de acest aparat și jetul de aer cald le usucă. Aparatul trebuia să aibă o largă întrebuințare în fabrici, școli, unități de alimentație publică, fiind foarte economic, căci funcționa doar în momentul pornirii. Era lansat și primul aparat

de radio cu tranzistori, „Solistor”, cu șapte tranzistori și două diode cu germaniu, două lungimi de undă, antenă magnetică; funcționa cu ajutorul a trei baterii de lanternă. Erau destul de rare și încă foarte mari, așa că puteai încă

„Orășelul copiilor” de lângă Ateneu

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Ultimele două luni ale anului 1959 s-au scurs – cel puțin aceasta este imaginea pe care ne-o oferă presa vremii – fără evenimente majore, nici pe plan intern, nici pe plan extern. Sigur, istoricul de azi are imensul avantaj față de cel ce a trăit acele vremuri că știe și ce a urmat, iar uneori are și acces la documente strict secrete pe atunci, care dezvăluie planurile conducerii țării. Este incontestabil că tonul general al ziarelor pare a fi început să se modifice abia sesizabil. De exemplu, aniversarea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care, din cauza schimbării stilului calendaristic, era marcată la 7 noiembrie, se face pe o altă tonalitate și ocupă un spațiu mai redus. Apar, izolat, știri despre delegații trimise peste Ocean. Astfel, ziarul *Scântea*, din 11 noiembrie, anunță că, o zi înainte, plecase la Washington o delegație condusă de adjunctul ministrului de Finanțe, Radu Mănescu, pentru a discuta reglementarea pretențiilor financiare reciproce printr-un acord interguvernamental. Erau primii pași concreți făcuți pentru redeschiderea canalelor de cooperare economică cu Occidentul și pentru o relativă autonomie față de C.A.E.R., organizația de cooperare economică impusă „lagărului socialist” de Moscova.

Desigur, acești pași rămân încă ascunși opiniei publice și tonul critic la adresa societății capitaliste este la fel de virulent. Este citat, pe larg, un articol din revista franceză *Paris-Match*: *Ce nu merge bine în America?* Sau se contrapune faptul că 38% din populația Franței nu citea niciun fel de carte cu numărul mare de biblioteci create în U.R.S.S. Sigur, fără vreo legătură voită, apăreau și semnalări precum cea din același ziar *Scântea*, care vorbea despre faptul că în ultima vreme tot mai multe cărți apăreau la Editura Academiei și la cea Științifică aveau erate. Pentru cititorii mai tineri de azi, erata era o foaie de hârtie lipită la legarea cărții pe care erau trecute greșelile de tipar identificate după tragerea la tipar a colilor cărții, greșeli care nu mai putuseră fi operate de corectură în fazele anterioare. Mă întreb ce ar fi scris autorul articolului citind cărțile ce apar azi, când meseria de corector este una pe cale de dispariție.

Să rămânem în lumea cărților și să remarcăm anunțul

făcut privind reparația colecției „Biblioteca pentru toți”, din anul 1960, într-o nouă serie. Fiecare volum urma să aibă o prefață de 10-15 pagini în care era prezentat autorul și opera sa (un alt obicei dispărut azi). Formatul cărții se îngusta cu un centimetru și coperta era lăcuită. Evident, primul volum retipărea poeziile lui Mihai Eminescu. Rostul cultural al colecției nu poate fi negativ și ar putea constitui tema unui doctorat de sociologie a lecturii.

Critica și autocritica rămân motorul dezvoltării societății, inclusiv în domeniul literaturii. Orice recenzie de carte are același tipic: o treime laude pentru orientarea autorului, care

abordează o temă importantă pentru noile transformări prin care trece România, și două treimi de critică pentru că nu a abordat mai constructiv tema sau pentru inadvertențe ideologice. Eugen Barbu beneficiază și el de un astfel de tratament, atunci când *Scântea* din 17 noiembrie îi analizează romanul *Șoseaua Nordului*. „Comuniștii sunt plasați, în mod

A nins, utilajele de deszăpezire au intrat în funcțiune

Telex Telex Telex Telex Telex

CHEIA CONTINENTULUI NEGRU

Histoire de l'Afrique, des origines à nos jours (Istoria Africii de la origini până în zilele noastre) este o lucrare de sinteză, monumentală, de 1.248 de pagini, semnată de profesorul francez Bernard Lugan și apărută recent la Paris, în Editura Ellipses. Critica de carte franceză o consideră un instrument indispensabil celor care încearcă să identifice forțele profunde ce, în durata lungă a istoriei, comandă evoluția acestei lumi, adesea puțin cunoscute. Este o sinteză scrisă în urma a 30 de ani de muncă și de studii în Africa Centrală și Africa Australă, unde profesorul a ținut cursuri, vreme de zece ani, pe care le-a prelungit apoi la Lyon.

Describe o Africă dincolo de preocupările umanitare afișate de o sumedenie de ONG-uri, „menite a satisface încărcata conștiință occidentală”, scrie Philippe Conrad, într-o recentă recenzie, în publicația *La Nouvelle Revue d'Histoire*. Ea aduce la lumină marile clivaje care au sfâșiat istoria africană, procesul decolonizării, schimbările climatice, invazia musulmană, integrarea nefericită a Africii în prima globalizare, realizată în veacul al XVI-lea, pătrunderea Europei industriale și subjugarea continentului negru.

Bernard Lugan aruncă la coș ideile preconceptuate, gata primite despre Africa, multele ineptii care circulă, anacronismele, subliniind că, în fapt, colonizarea nu a fost decât un episod și încă foarte scurt, de numai trei sferturi de secol și că epoca postcolonială se apropie de punctul terminus, cu un eșec vădit al unei „democratizări” impuse, perfect artificiale, și cu existența unor frontiere învechite, moștenite de la decupaje pe hartă făcute în urmă cu mai bine de un secol. Acestea ignoră total realitățile istorice, etnice și culturale ale continentului negru. Nu mai miră pe nimeni faptul că ele au generat, în ultimii 50 de ani, cele mai odioase catastrofe din Ciad în Congo, trecând prin Sudan, Nigeria, Guineea, Coasta de Fildeș sau Madagascar. Cartea universitarului francez propune chei de înțelegere, pe durata lungă a istoriei, a conflictelor actuale și încearcă să anticipeze viitorul continentului negru.

INIMA TRAGEDIENEI

Trei ani la rând, în 1914, 1915 și 1916, tragișca Sarah Bernhardt (*Magazin istoric*, nr. 6/2007) și-a petrecut zile bune la Andernos-les-Bains, stațiune balneară foarte frecventată de înalta societate franceză, ieri ca și azi, aflată în bazinul Arcachonului, din Golful Biscaya. „Vocea de aur” venea ca fiul ei în această așezare pitorească, numai dintr-o singură rațiune: să se pregătească, la cei 72 de ani ai ei, pentru amputarea piciorului drept, atins de tuberculoză osoasă.

Nu mai avea un ban la vremea aceea, dar prietenii îi închiriaseră mării actrițe o vilă, „Eureka”, demolată acum 30 de ani. La Mère Lachaise, poreclă cu care o „răsfațau” gurile rele, cu trimitere la cimitirul parizian Père Lachaise, avea să păstreze o amintire minunată acestei „patrii a trandafirilor și privighetorilor”. Ca toată lumea, dornică să o vadă pe marea actriță, primarul de atunci al stațiunii o însoțea la plimbare pe sub arborii parcului, discutând aprins despre război. Ea îi citea cu declamație articole pasionante pe care le adresase spre publicare marilor ziare americane, pentru a le sensibiliza față de o cauză devenită, în opinia ei, mondială. El o asculta fascinat. La întoarcerea la Paris, Sarah Bernhardt avea să scrie oficialității de la Andernos: „Corpul meu este la Paris, dar inima îmi e la Andernos”. Începând din vara anului 2009, Oficiul de turism din stațiune a organizat vizite ghidate pe urma pașilor lui Sarah Bernhardt în 26 iulie, apoi două zile în august, două în septembrie și alte două în octombrie.

să ieși la iarbă verde sau să circuli cu mijloacele de transport în comun fără să fii obligat să asculți diverse genuri de muzică ce se revarsă azi din ipoduri, mp3 playere, telefoane mobile și alte dispozitive, făcând ferăniță timpanele posesorului de căști. Să mai amintim și minunea aviatică cu care au putut efectua zboruri de agrement mai mulți bucureșteni. Este vorba despre avionul cu reacție sovietic TU 104, care readusesse în Capitală un grup de excursioniști români ce vizitaseră U.R.S.S. Contra 42 de lei, bucureștenii care au apucat un bilet s-au putut plimba vreme de un sfert de oră. Prețul era modic, pentru că o geantă din plastic, cu fermoar, costa 63 lei.

Din 14 noiembrie intră în vigoare noul număr al Salvării Capitalei: 06. Se introduc noi sortimente de produse lactate (brânză grasă de vaci în pachetele de carton căptușite cu hârtie cerată, smântână de vaci în pahare, brânză de vacă amestecată cu smântână, cremă de iaurt cu căpșuni în pahare de sticlă acoperite cu capace cerate).

La 27 decembrie încetează din viață actorul Ion Manolescu.

Evenimentul central al sfârșitului de an îl constituie rezultatele întrecerii socialiste. Este un fenomen care se oprea la un anumit nivel. De exemplu, membrii de la vârful conducerii partidului nu erau niciodată implicați în astfel de întreceri. Probabil că nivelul cel mai de sus îl constituiau ministerele și regiunile în care era împărțită pe atunci România. Mai departe, întrecerea socialistă nu putea ajunge. *Informația Bucureștiului* din ultima zi a anului, joi 31 decembrie, publica o caricatură realizată de Nell Cobar, însoțită de un text explicativ despre rezultatul întrecerii dintre sfaturile populare ale raioanelor Capitalei. Locul întâi

fusese obținut de Sfatul popular al raionului „Lenin”, al cărui președinte de Comitet executiv, tovarășul A. Nițescu, alerga în frunte cu drapelul de fruntaș în mână. Se ținea aproape tovarășul N. Vlădăscău, președintele Comitetului executiv al raionului „I.V. Stalin”, clasat pe locul secund. Urmau ceilalți președinți de Comitete executive, în ordinea clasării.

Pregătirea serbării Pomului de iarnă (nu de Crăciun)

și a Revelionului era o sarcină de mare importanță, ce nu putea fi lăsată la voia întâmplării. Se publicau măsurile luate *Pentru o bună organizare a Pomului de iarnă și a Revelionului*, între care se număra alocarea sumei de 30 milioane lei la dispoziția sindicatelor pentru Pomul de iarnă; muncitorii fruntași să împărtășească din experiența lor copiilor, artiștii profesioniști să prezinte spectacole, alături de formațiuni ale pionierilor și școlarilor; după spectacolele artistice, să li se ofere copiilor cadouri (rechizite școlare, cărți de literatură, jucării și dulciuri, obiecte de îmbrăcăminte). În sălile de cantină, la cluburile întreprinderilor, în unitățile de alimentație publică urma să se organizeze revelioane tovarășești. Zenaida Palii își propunea să petreacă noaptea dintre ani alături de muncitorii de la „Casa Scânteii”, Emil Gavriș la „Flacăra Roșie”, Constanța Câmpeanu la „Monetăria Statului”. Un posibil meniu arăta astfel: țuică (vermut sau mastică), senșișuri cu icre și unt sau două pateuri cu carne și brânză, șalău în aspic, friptură de porc cu garnitură de castraveți sau friptură de curcan, purcel de lapte, prăjituri, înghețată, fructe, cafea neagră. Prognoza meteo indica pentru ultima zi a anului temperatura de 1°C, lapoviță și ninsoare, vânt în intensificare dinspre Nord.

La Mulți Ani! și să ne reîntâlnim cu bine în... 1960. ■

ARTIZANI AI MARI UNIRI

VASILE 1840-1934		ÎNAINȚAȘUL NOSTRU		PRIMELE LA PORNIRE!		PANTELIMON 1883-1979		ȘTEFAN	
SERBĂRILE UNIRII		FACE O PÂINE BUNĂ		IULIU 1873-1953		CETATEA ETERNA		DIN CÂND ÎN CÂND	
ÎNTINSĂ LA PĂMÂNT					VECHIUL CURIER CĂLARE				
SUFLET DE VLĂDICĂ!									
			ACTE DE ÎNCADRARE						
			CATEGORII SOCIALE						
CAPITALA MOLDOVEI					ÎN FAPT!			VIN ACRIT	
CARTE MARE LA JOC					NIȘTE REGI ALINTAȚI				
		TESĂTURĂ FINĂ				GHEORGHE ...DE BĂSEȘTI 1835-1919			
		PERSOANĂ SAVANTĂ				LA PARTERI!			
	ÎNSCRISE LA REGATĂ!			MUZA POEZIEI					
	SEXTIL 1877-1948			ASTA NE CICĂLEȘTE					
							ÎNCEPUT DE EPOCĂ!		
							ION 1884-1940		
LOVITURA LA BOX						ÎNCHIEIE UN PLEBISCIT!			ÎMPĂRATUL RUȘILOR
CATOLIC DE RIT ORIENTAL						CĂPETENIE TĂTARĂ			
			UN OM LINIȘTIT						
			NICOLAE 1871-1940						
CĂI DE ACCES					COLECȚIE DE DOCUMENTE				
CUI PENTRU POTCOAVE					CAP DE OSTAȘI				
				ORGANIZAȚIE MONDIALĂ					
				ATOM CU SARCINĂ					
CERC LUMINOS						MARGINI DE LĂSTĂRIȘ!			DOUĂ DIN ZECE!
LUMINIȘ ÎN PĂDURE						BIS!			
		JOC LOGIC DIN LUGOJ!			O MARE DORINȚĂ CU A FOST UNIREA				
NOTA TREI DE DOMENIUL CULTURII CLASICE									

Pavel TOTOLICI

SOARTA EUROPEI CENTRALE ȘI DE EST

Continuăm prezentarea conferinței ținute de Brutus Coste, în iunie 1965, cu titlul: „The Strategic Importance of East-Central Europe for the Cause of Freedom in Europe” (Importanța strategică a Europei Centrale și de Est pentru cauza libertății în Europa). Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a reproduce acest text aflat în Fondul Brutus Coste, cutia 13, dosarul 10, păstrat la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace.

Descurajarea europeană centrală și estică.

Teza pe care o supun judecății dumneavoastră este: 1) că popoarele din Europa Centrală și de Est se găsesc într-o poziție din care să influențeze, în anii ce vor veni, într-o măsură semnificativă, evoluția evenimentelor în Europa și că 2) instalarea unui *statu-quo* nuclear a sporit, nu a diminuat importanța strategică a țărilor noastre.

Într-adevăr, până acum, câtă vreme Statele Unite posedau o zdrobitoare supremație nucleară și practic erau invulnerabile, securitatea Europei Occidentale era absolută. Din punct de vedere strategic, avea o importanță redusă dacă popoarele din Europa Centrală și de Est se arătau prietenoase sau ostile față de Rusia Sovietică. Acum, când cele două părți posedă o putere de lovire nucleară comparabilă, când fiecare este la fel de reticentă să recurgă la aceste arme înspăimântătoare, în vreme ce doar una, Rusia Sovietică, lucrează în mod sistematic pentru a câștiga teren din exploatarea temerii și a simțului de responsabilitate al celorlalți, fiecare element care cântărește în mod negativ în calculul riscurilor conducătorilor sovietici capătă o semnificație strategică. Credem că acesta este cazul Europei Centrale și de Est. Și, adăugăm, este problema Occidentului să se angajeze deschis și convingător pentru scopul libertății națiunilor captive, astfel încât spiritul de rezistență al popoarelor noastre să fie revigorat și singurul agresor potențial să fie obligat să ia în calcul un factor de risc suplimentar.

Premisele majore.

Teza noastră despre semnificația strategică a Europei Centrale și de Est se bazează pe mai multe premise.

În primul rând, conducătorii sovietici sunt angajați irevocabil în realizarea unei singure lumi, lumea comunistă.

În al doilea rând, mijloacele prin care acest obiectiv fixat urmează să fie realizat sunt flexibile. Ele merg de la subversiune internă până la o politică externă pe atât de dispusă să folosească forța pentru intimidare pe cât este de reticentă să se implice într-un război real. Una dintre trăsăturile esențiale ale politicii strategice sovietice este capacitatea înveterată a conducerii sovietice de a se replia tactic și chiar strategic ori de câte ori acest lucru apare drept singura alternativă pentru o reducere completă a riscului de război nuclear. Răspunsurile motivate de emoție și de considerente de prestigiu pot fi eliminate. Se poate considera că în epoca nucleară, calculele reci, așa cum învăță Lenin, Mao Zedong și Stalin, în mod sigur, prezidează în luarea deciziilor, chiar mai mult decât înainte.

În al treilea rând, în gândirea strategică sovietică controlul asupra Europei Occidentale constituie precondiția esențială pentru realizarea scopului final. Avansarea în zone în care există un gol de putere, precum în Africa sau America Latină, este văzută în primul rând ca o mișcare tactică menită să cultive imaginea unei Uniuni Sovietice irezistibil victorioase și, drept urmare, să subțieze rezistența pe principalul teatru strategic.

În al patrulea rând, ținând cont de natura prohibitivă a războiului nuclear, actuala strategie sovietică cere realizarea principalului obiectiv strategic prin mijloace politice. ■

(Va urma)

SUMARUL SUMARELOR, 2009

Istoria României

Veche

Tropacum Traiani	- Barnea Al.	12(513)	5
Cetatea Zânelor de la Covasna	- Crișan V.	10(511)	14
Brățările spiralice din aur ale dacilor	- Ferencz I.V.	1(502)	22
Celții în Transilvania	- Ferencz I.V.	4(505)	9
Baba Dochia	- Luca O.L.	2(503)	92
Romanizarea, prima formă de integrare europeană?	- Petre Z.	11(512)	5

Medie

Două portrete ignorate ale lui Dracula	- Cîmpeanu L.	5(506)	52
La Curtea lui Gabriel Báthory	- Cîmpeanu L.	12(513)	51
Sfânta Liturghie - izvor de viață sfântă și lumină veșnică	- † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	1(502)	33
1609-2009. Mănăstirea Dragomirna	- Maica Gherghina	9(510)	83
Castelul Huniade de la Timișoara	- Kopeczny Z.	10(511)	84
Restituiri istorice. Mănăstirea Cotroceni	- Lazăr M.	5(506)	39
Șerban Cantacuzino Basarab. Din ce fântână a izvorât	- Panait I.P.	2(503)	5
		3(504)	23
O clarificare	- Panait I.P.	5(506)	43
Asediul Vienei din anul 1683	- Panait I.P.	6(507)	30
Familia Hunedoreștilor	- Pop I.-A.	1(502)	66
		2(503)	37
O aniversare inventată	- Pop I.-A.	5(506)	5
Între Occidentul latin și Orientul bizantin	- Pop I.-A.	8(509)	5
		9(510)	33
A fost întemeiată Țara Moldovei la 1359?	- Rezachevici C.	1(502)	17
Prima imagine a bătăliei de la Călugăreni	- Rezachevici C.	8(509)	22
Acești orădeni și mâncărurile lor minunate	- Sim D., Ciorbă I.	10(511)	73
Contele Emeric Thököly, un nedreptățit	- Thököly R.C.	6(507)	61
De la olăcari la surugii	- Zănescu I.	4(505)	29
București 550	- Zănescu I.	9(510)	66

Modernă

Ianuarie-iulie 1918. Aviația în campania din Basarabia	- Avram V.	3(504)	14
Franz Duschek	- Bădescu E.	3(504)	74
Alexandru Ioan Cuza. 150 ani	- Berindei D.	1(502)	7
Colegiul Național „Samuil Vulcan“	- Bidilean O.	8(509)	63
O vizită în Bucovina	- Budișteanu Al.	5(506)	45
De la porțile Orientului la Micul Paris	- Bulci I.	4(505)	5
Palatul Sufu	- Ciotoran G.	2(503)	43
În Bucureștii birjelor	- Ciotoran G.	11(512)	59
Disputa Pan Halippa Ioan Păscăluță	- Constantin I.	6(507)	8
		7(508)	37
În culisele unei crize ministeriale	- Cristescu S.	4(505)	81
România acum 100 de ani	- Filitti G.	1(502)	71
		3(504)	68
		5(506)	67
		7(508)	52
		11(512)	43
Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	- Filitti G.	2(503)	55
		4(505)	68
		6(507)	75
		8(509)	58
		10(511)	23
		12(513)	66
Ofițeri români la Școala de Cavalerie de la Saumur	- Georgescu M.	3(504)	52
1912. Impresii și note din Basarabia	- Ghibănescu Gh.;		
	- Lăcustă I.	3(504)	9
		4(505)	60
		5(506)	81
Nicolae Bălcescu. Un călător grăbit	- Hurezanu D.	12(513)	82
Distracții în secolul al XIX-lea	- Iacob D.D.	5(506)	85
Un absolvent uitat de la Saumur	- Ionescu A.-S.	11(512)	87
Iubirile interzise ale familiei von Heyendorff	- Ittu Gudrun-Liane	4(505)	21
Bulgari și români în dialog intercultural	- Kouba M.	7(508)	21
Grăniceri născuți pe podul de la Arcole	- Klein K., Bolovan I.		
	- Onofreiu A.	11(512)	82
Farinelli, Amigoni și Antioh Cantemir	- Lemny S.	2(503)	19
La vremuri noi, om nou	- Marian E.C.	6(507)	87
Orașul Cernăuți la 600 ani	- Moțoc R.	5(506)	44
Iconografia epocii Unirii Principatelor	- Olteanu C.	9(510)	78

DIALOG CU CITITORII

Acum, în prag de An Nou, o caldă urare de Sărbători Fericite! și La Mulți Ani! tuturor colaboratorilor și cititorilor noștri, sponsorilor Premiilor Fundației Culturale Magazin Istoric, prietenilor tipografi și celor care asigură difuzarea revistei.

DIFUZAREA

Primim în continuare mii de solicitări din partea cititorilor care nu au găsit la chioșc revista noastră să le trimitem numerele lipsă. Îi rugăm pe toți să expedieze pe adresa redacției, pe numele Constantin Petrescu, un mandat postal, cu suma de 4 lei pentru fiecare număr de revistă și să specifice la rubrica pentru corespondență adresa exactă unde vor să primească revista și ce număr (sau numere) doresc. Repetăm sfatul nostru de a se abona la Poșta Română, cu care am avut până acum o bună colaborare.

Difuzorii particulari care doresc să preia pentru vânzare revista pot suna la telefoanele 021.312.68.77 sau 021.315.09.91 sau ne pot scrie pe adresa postală Magazin istoric, Piața Valter Măărăcineanu 1-3, CP 15-702, Oficiul Poștal 1, Cod 010155 ori ne pot contacta pe adresa de mail mistoric@gmail.com

AMINTIRI

La invitația dumneavoastră (*Magazin istoric*, nr. 3/2009) – ne scrie domnul Mach Dezideriu, din Cluj-Napoca – trimit și eu câteva amintiri din secolul trecut.

Sunt originar din Zlatna. În vara anului 1933, eram în vacanță acasă, fiind elev la Liceul „A. Vlaicu”, din Orăș-

tie. Împliniam 14 ani. Într-una dintre zile s-a dat de știre prin batere de tobă că în ziua următoare va trece prin Zlatna Regina Maria.

A doua zi de dimineață lumea a început să se adune de-a lungul școlii, în centrul comunei. Toți erau îmbrăcați în frumosul port național, care se purta pe atunci în mod obișnuit. Apoi, în jurul orelor zece, în aplauzele și uralele mulțimii, au sosit trei mașini dinspre Abrud. După oprirea mașinilor, din prima a coborât regina, îndreptându-se spre grupul notabilităților, format din primar, preot și doamnele din comitetele bisericești. Primarul i-a adresat câteva cuvinte de bun venit; după aceea, regina a dat mâna cu persoanele de față. Apoi coloana s-a îndreptat spre Alba-Iulia.

Îmi amintesc cu precizie, parcă văd și acum, că regina purta un costum de culoare violetă. Această preferință i-a fost respectată și după moarte, când sicriul și camera mortuară au fost acoperite cu falduri violet.

O altă amintire o am din toamna anului 1937, când la Alba-Iulia a fost o mare adunare populară în cinstea regelui Carol al II-lea. Au fost organizate garnituri de tren gratuite, cu vagoane de marfă, din direcțiile principale spre Alba-Iulia. A venit multă lume, bărbați și femei. Satele au venit în frunte cu primarii.

În vederea participării la Alba-Iulia, ne-am procurat cu ajutorul colegilor din satele din jur portul național. Am plecat de dimineață. A fost o noapte senină, frumoasă. În gară, în așteptarea trenului, lumea s-a pus pe joc.

După sosire, cei veniți au fost îndreptați spre centrul orașului și organizați în vederea defilării. Aceasta s-a desfășurat în piața din centrul orașului. A fost primită de către rege. După trecerea prin fața regelui, coloanele s-au îndreptat în ordine spre gară.

În sfârșit, iată o altă amintire, tot în legătură cu un membru al familiei regale. Era prin 1935 sau 1936, nu-mi amintesc cu precizie, în orice caz, era deja organizată străjeria. Într-una dintre zile am fost anunțat de cei din clasele superioare că după masă, la o anumită oră, vom merge în piața centrală a Orăștiei, unde vom întâmpina pe prințul moștenitor Mihai. Atunci era acolo o statuie în mărime naturală a regelui Ferdinand I. După război a dispărut.

Cu noi a venit și directorul liceului. Dinspre Simeria a sosit un camion deschis. În aplauzele noastre, a oprit în dreptul statuii unde așteptam noi. În camion era prințul Mihai, și încă vreo opt tineri, toți în uniformă străjerescă.

Directorul a schimbat câteva cuvinte cu bărbatul care însoțea tinerii, după care camionul a plecat spre Alba-Iulia.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul electronic al Poștei Române la poziția 19.356. Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

1949. Începutul calvarului	– Stoescu E.	1(502)	84
A fi sau a nu fi informator	– Stoescu E.	11(512)	90
Grupa Speciala a S.S.I.	– Șerban M.	5(506)	21
„Nu avem nevoie de comuniști“	– Ștefan I.	11(512)	78
Aurul polonez la B.N.R. (1939-1947)	– Tone M., Păunescu C.	11(512)	9
		12(513)	54
		8(509)	27
Un trio celebru	– Trohani G.		
Banca Națională a României, membră a Băncii			
Reglementelor Internaționale	– Tolici M.	4(505)	54
Germania și relațiile româno-maghiare	– Trașcă O.	11(512)	38
Eugen Ionescu în dosarele Securității	– Țăranu L.	11(512)	15
		12(513)	43
		1(502)	42
		2(503)	71
Correspondență regina Maria – principele Carol	– Verzea M.C.	1(502)	51
		2(503)	
Septembrie 1940. Un mariaj silit	– Zamfirescu D.	10(511)	5
Reflecții la 60 de ani de relații sino-române	– Zengwen L.	2(503)	83
În București, acum 50 ani	– Lăcustă I. 1948-2008	4(505)	86
		6(507)	89
		8(509)	89
		10(511)	89
		12(513)	84
Documente românești la Hoover Institution	–	1(502)	93
		2(503)	93
		3(504)	93
		4(505)	93
		5(506)	93
		6(507)	93
		7(508)	64
		8(509)	93
		9(510)	93
		10(511)	93
		11(512)	92
		12(513)	88
Simpozionul de istorie și civilizație bancară	– M. Isărescu;		
„Cristian Popișteanu“: Din istoria Băncii	Gh. Rotundu; B. Costache,		
Naționale. Sucursale și agenții	N. Neagu; Gh. Birău;		
	D. Bogoi; C. Păunescu;		
	N. Manca, G. Băce;		
	F. Floruțiu; Al. Burtea;		
	M. Tone, M. Chiriac;		
	R. G. Ghețea	7(508)	69

Istorie universală

Veche

În umbra istoriei. Pompeius Magnus	– Falcan D.	5(506)	48
„Toți oamenii regelui“	– Ghiță C.E.	3(504)	57
Colonialism	– Ionescu V.	7(508)	5
		8(509)	55
		9(510)	48
		10(511)	68
Akhenaton, faraonul controversat	– Preda M.	3(504)	77
Un animal impresionant și o istorie îndelungată	– Stănescu-Stanciu T.	10(511)	53
Cele șapte mistere ale Pompeiului	– Stănescu-Stanciu T.		

Medie

Chachapoyas, o țară a umbrelor	– Bacall Al.	7(508)	28
Condotierii	– Chirițoiu Al.	7(508)	25
Capitala Hanatului Hazar	– Dolghin F.	4(505)	37
În patria albigenzilor	– Dolghin F.	12(513)	23
Minamoto versus Taira	– Ionescu V.	6(507)	12
La spectacol în Evul Mediu	– Nicolau M.	4(505)	50
Povestea clopotului	– Piroșca A.D.	3(504)	82
Orașe imperiale marocane	– Popescu O.	8(509)	80
Sarea, simbolul dezbinării	– Săvulescu M.C.	4(505)	85
Cchi, unguri și germani în luptă pentru Austria	– Soporan F.D.	10(511)	58

Modernă

Imaginea ȝiganilor în Europa secolilor XVI-XVII	– Amza C.	1(502)	75
1916, Dublin. Revolta de Paști	– Bălan E.	5(506)	89
Jurnalul unui diplomat chinez	– Budura A.E.	8(509)	68
1909. Bruxelles	– Djuvara T., A. Căpușan	12(513)	79
Piața Senatului din Helsinki	– Dragomir E.	6(507)	38
Charles Darwin și semnificațiile științei	– Dragomir C.T.	8(509)	33
O odissee teutonică	– Dumitru A.	6(507)	83

Misiunea Iancovescu în Rusia	- Otu P.	11(512)	70
Un mare ierarh, Andrei Șaguna	- Păcurariu M.	6(507)	33
		7(508)	10
1877. Raidul de pe Canalul Măcin	- Pădurariu N.	5(506)	14
Capela Bibescu-Brâncoveanu din cimitirul parizian			
Père-Lachaise	- Păun G.B.	9(510)	43
Napolcon al III-lea și Unirea Principatelor	- Popescu O.	1(502)	14
Primele monumente dedicate Războiului de Independență	- Rezeanu P.	5(506)	12
Rănit în Primul Război Mondial	- Stoian P.Ș.	11(512)	32
Vladimir Cristi (1878-1956)	- Sturdza M.D.	6(507)	5
Davila	- Zamani L.	6(507)	17
Anul Nou în Bucureștii de odinioară	- Zamani L.	12(513)	9
Unirea Principatelor și Bucureștii	- Zănescu I.	1(502)	8
Plecăciuni pentru trimișii sultanului	- Zănescu I.	8(509)	73
Contemporană			
Destinatarul necunoscut la adresă	- Banu L.	4(505)	44
Prima școală de ofițeri de Securitate	- Banu F.	9(510)	75
		10(511)	77
Spre amintire Ioan Lăcustă	- Birlan V.	9(510)	63
Basarabia, Țările Baltice și nu numai	- Budișteanu Al.	1(502)	61
Ramon de Basterra	- Bulzan C.	12(513)	59
Etnomuzicologie în spațiul estic al românității	- Chiseliță V.	2(503)	29
Miliția în anii 70	- Cîrniala C.	5(506)	71
Basarabeni despre „Magazin istoric“	- Constantin I.	9(510)	52
Românul Halippa și americanul Barnes	- Constantin I.	12(513)	16
Odissea bucovinenilor: Invagonea	- Corobca L.	1(502)	38
Odissea bucovinenilor: Drumul	- Corobca L.	2(503)	59
Alfred Alessandrescu	- Docsănescu N.,		
	- E. Docsănescu	6(507)	41
1 Decembrie 1918. Concurs la Muzeul Cotroceni	- Dolghin D.	1(502)	90
Cum ne văd rușii	- Ghișea Al., V. Oroian	6(507)	21
Pantconul națiunii	- Haiduc I.	1(502)	5
Ecouri la întâlnirea cu revista Historia	- Icrina R.	1(502)	91
Alianța P.C.R.: ocupația sovietică, foamea și sărăcia	- Ionescu N.	3(504)	72
Radu Popa	- Iosipescu S.	1(502)	25
Constantin Brăiloiu. Cercetarea instituționalizată a folclorului	- Ispas S.	2(503)	27
L-aș fi votat pe Marcel Iancu	- Leca V.	3(504)	48
Muzeul Colecțiilor de Artă	- Lupchian G.	1(502)	86
90 de ani de relații diplomatice româno-polone.			
Precursorii	- Mareș N.	8(509)	76
Un mareșal, un prinț, un rege...	- Mocofănescu Ș.	3(504)	89
România își negociază viitorul ca țintă nucleară	- Moraru C.	2(503)	10
În căutarea „Fondului Antonescu“	- Moraru C.	9(510)	85
„Mircea“, ambasadorul României	- Moșneagu M.	7(508)	14
Ziua Marinici	- Moșneagu M.	8(509)	41
Puitorul de minc „Amiral Murgescu“	- Moșneagu M.	10(511)	28
Memorii necenzurate	- Negrescu Gh., Avram V.	8(509)	39
Profesorul Anghel Rugină cere aprobare pentru studii în România	- Opreș P.	3(504)	43
Robert Kennedy voia să viziteze România	- Opreș P.	6(507)	28
Programul nuclear românesc	- Opreș P.	11(512)	66
Drama generalului Serghievici	- Otu P., O.L. Șovan	2(503)	13
Istoricii trebuie să rămână profesioniști	- Pokivailova T.A.	1(502)	54
Români masacrați la Nistru	- Popa L., I. Popa	9(510)	50
Prețul succesului văzut de... un istoric	- Popișteanu C.	3(504)	33
O biografie exemplară	- Radnev M.	2(503)	86
Daniel Spoerri, un compatriot celebru	- Radnev M.	9(510)	72
România în oglinda NATO	- Radu L.	3(504)	34
De ce nu a fost invadată România în 1968	- Radu L.	11(512)	52
Emigrația ucraineană în România interbelică	- Rendiuk T.	4(505)	26
Mai dur decât acordul de procentaj...	- Reteșan M.	3(504)	19
		4(505)	39
Stoica D., pictorul istoriei românilor	- Rezeanu P.	12(513)	28
A fost odată ca niciodată	- Roșu G.	2(503)	62
		4(505)	66
		6(507)	73
		8(509)	45
		10(511)	62
		12(513)	49
Restabilirea relațiilor diplomatice româno-japoneze	- Scumpieru I.	9(510)	57
Asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu	- Scurtu I.	1(502)	46
Convorbirea Carol al II-lea Hitler, un eșec diplomatic	- Scurtu I.	3(504)	28
Unul este Răcaru!	- Spănu A.	1(502)	32
Subofiterul spion	- Spănu A.	6(507)	81
1919. Alegeri monitorizate de Siguranță	- Spănu A.	11(512)	75

Telex	—	1(502)	92
		2(503)	90
		3(504)	90
		4(505)	84
		5(506)	92
		6(507)	92
		7(508)	63
		8(509)	92
		9(510)	91
		10(511)	92
		11(512)	93
		12(513)	87

Cuvinte din bătrâni

Românul basarabean, credincios neamului său	— Arburc Z.C.	3(504)	4
Nebunia vremii	— Bacaloglu V.	6(507)	4
Ceasul cel mare al dezrobirii	— Brătianu V.	5(506)	4
Două civilizații	— Călinescu G.	10(511)	4
În prag de război	— Churchill W.	9(510)	4
Criza	— Dimitriu P.	2(503)	4
Prea adesea ne grăbim	— Costescu G.	11(512)	4
Gânduri o profesiune de credință	— Dumitrescu-Buşulenga Z.	8(509)	4
Centenarul nașterii lui Cuza-Vodă	— Iorga N.	1(502)	4
Odă Românicii	— Regina Maria	12(513)	4
După jertfă	— Moscu E.H.	6(507)	4
E criză!	— Twain M.	4(505)	4

Interviurile noastre

Dennis Deletant: O societate care își îngroapă trecutul rămâne la stadiul de copil	— Delcanu S.	2(503)	23
Neagu Djuvara: Credeam că fac un lucru indispensabil	— Delcanu S.	5(506)	16
Pedro Fuentes-Cid: Lui Che Guevara nu-i păsa de viața oamenilor	— Delcanu S.	10(511)	18
Cinghiz Abdullaev: Decembrie 1989 a făcut valuri în Europa	— Dolghin F.	5(506)	56
Tatiana Glebovna Parkhalina: Rusia și securitatea europeană	— Dolghin F.	9(510)	40
Didier Grumbach: Moda, și ea sub vreme	— Dolghin F.	10(511)	87
Nicolae Magherescu: „Am învins datorită puterii de a crede	— Matci D.	6(507)	48
în adevăr, cinste și morală creștină“	— Matci D.	9(510)	28
Laura Manolache: Povestea Casci cu doi lei	— Radnev M.	11(512)	20
Eugen Ionescu: „Autorul nu este profet, nu este doctor“			

Eveniment

Profesorul Ioan Chiper, doctor honoris causa	— Anghel F.	8(509)	21
Pe urmele lui Gutenberg	— Bădără D.	4(505)	78
Istoria — puncte de legătură între România și Rusia	— Buga V.	3(504)	61
La Cotroceni și Balcic, cu regina Maria	— Ciubotaru Ș.	3(504)	87
Simfonia meniului la Curtea regală a Românicii	— Ciubotaru Ș.	11(512)	29
Viața pe front	— Constantin C.	5(506)	32
Un proiect național	— Feodorov I.	5(506)	30
Din „Epoca de Aur“	— Ghidiu I.A., Diac C.	12(513)	62
Unirea Principatelor Române. 150 de ani	— Ioniță M.	5(506)	61
Anghel Rușină din nou acasă	— Matci D.	3(504)	40
Alexandru Averescu: 150 ani	— Matci D.	5(506)	38
Patru ani din viața Băncii Naționale a Românicii	— Matci D.	6(507)	51
Istoria care începe să ne apropie	— Matci D.	7(508)	8
Forumul internațional al jurnaliștilor români	— Matci D.	9(510)	89
Mănăstirea Țigănești	— Matci D.	10(511)	66
Funcționari în slujba țării	— Matci D.	11(512)	12
Cultura română la Frankfurt	— Matci D.	12(513)	21
Medalie Cantemir		2(503)	54
Un român premiat la Académie des Beaux-Arts		2(503)	87
Sub semnul Unirii		2(503)	88
Premiile Fundației Culturale Magazin Istoric		10(511)	27

Napoleon al III-lea în Elveția	– Egli C.	5(506)	25
Cu capul plecat și lacrimi pe obraji	– Ionescu C.	2(503)	49
Sfârșitul dominației limbii franceze	– Popescu A.	2(503)	75
Amazoanele spionajului	– Popescu Al.	7(508)	18
Mihail Ceaikovski și epoca sa	– Prigarin A., D. Sen	6(507)	53
Războiul caucazian (1817-1864)	– Rotaru V.	8(509)	84
Abbas I cel Mare	– Stănescu-Stanciu T.	4(505)	89
Afganistan	– Stănescu-Stanciu T.	9(510)	69
Încă din Antichitate, oamenii își făceau cadouri	– Stănescu-Stanciu T.	12(513)	13
O misiune dificilă: deputat	– Stănescu-Stanciu T.	12(513)	75
Povestea unui tablou	– Ungureanu C.	1(502)	30
		3(504)	63
		5(506)	75
		7(508)	56
		9(510)	26
		9(510)	61
Când împăratul devine porc, iar vulturul... bufniță	– Vasiliță Ș.		
Contemporană			
Cazul Georg Elser și rezistența germană	– Altmeyer T.	12(513)	38
Germanii din fosta Iugoslavie	– Andrei I.G.	6(507)	24
		7(508)	46
Comunizarea economiei Letoniei	– Anghel F.	5(506)	77
Cum am eliberat noi Polonia de polonezi	– Antonov G.	9(510)	18
O țară numită Scoția	– Budișteanu Al.	8(509)	30
Reverberații din China	– Budura A.E.	3(504)	85
Cum s-a născut Republica Populară Chineză	– Budura R.I.	10(511)	9
		11(512)	26
Republica Macedonia	– Cain D.	2(503)	66
Adevărul istoric îl stabilește istoricii	– Cajani L.	3(504)	5
70 de ani de la începutul celui de Al Doilea			
Război Mondial	– Ciurilin A.L.A.	10(511)	33
		11(512)	33
Sindromul München	– Cook B.	2(503)	33
Aleksandr Soljenitin, viață și destin	– Dolghin F.	7(508)	42
Istorie – cuvânt scris. Metamorfozele unui binom	– Dragomir C.T.	12(513)	33
Istoria și calculatorul	– Dumitru A.	1(502)	57
Secularizarea sărbătorilor în Ungaria comunistă	– Fecjerdy A.	4(505)	16
Berlin, august 1939. Nori negri deasupra Europei	– Gârbea T.	8(509)	11
		9(510)	20
		10(511)	47
Un război „cronat“?	– Heinen A.	9(510)	9
		10(511)	42
Cele patru mari crize din spațiul rusesc	– Iliescu Vl.	4(505)	33
		5(506)	33
		6(507)	66
		7(508)	33
Subcultura străzii	– Larionescu S.	11(512)	23
Spaima secolului al XXI-lea: gripa porcine	– Mihalcea D.	9(510)	87
Controversă în jurul lui Vlasov	– Nanu-Porojan M.	8(509)	52
1918-1920. Războiul undelor	– Nowik G.	3(504)	45
Finlanda pe „frontul secret“	– Popescu Al.	6(507)	45
O călătorie istorică: Mona Lisa la Washington	– Radnev M.	4(505)	73
Ajaria	– Rotaru V.	12(513)	71
O țară de 35 de zile	– Sala M.	1(502)	78
Pastila de cuvinte		2(503)	53
		3(504)	66
		4(505)	58
		5(506)	63
		6(507)	58
		7(508)	50
		8(509)	66
		9(510)	55
		10(511)	82
		11(512)	62
		12(513)	31
Femei dăruite bolții cerești	– Stavinski M.	8(509)	47
Despăduririle o problemă recentă?	– Stănescu-Stanciu T.	2(503)	44
Joachim von Ribbentrop	– Stănescu-Stanciu T.	1(502)	80
O priclenie pe muchie de cuțit: Hitler-Röhm	– Stănescu-Stanciu T.	7(508)	58
Un nou secol, o nouă muzică...	– Stănescu-Stanciu T.	11(512)	47
August 1968-noiembrie 1989	– Suk J.	1(502)	88
Westerplatte. Prima mare bătălie	– Ștefănescu Al.V.	9(510)	14
Cum s-a născut NATO	– Tomac E.	4(505)	13
Marca Poartă de Sud a orașului Seul în flăcări	– Urian E.	2(503)	80
De ce Polonia?	– Willaume M.J.	9(510)	5
		10(511)	38
Pactul Ribbentrop-Molotov	– Zamfirescu D.	8(509)	18
Milenii, secole și o lună într-o pagină		1(502)-12(513)	65

